

ingediend op **844** (2020-2021) – Nr. 34
28 maart 2022 (2021-2022)

Onderzoek

naar de aanpak van de met PFOS vervuilde gronden
op de Oosterweelwerf
en de gevolgen voor de volksgezondheid

Verslag van de hoorzitting

namens de Onderzoekscommissie PFAS-PFOS
uitgebracht door Tinne Rombouts, Willem-Frederik Schiltz
en Mieke Schauvliege

van 24 januari 2022
met de bevoegde ministers uit de zittingsperiode 2019-2024

Documenten in het dossier:

- 844** (2020-2021) – Nr. 1: Motie
- Nr. 2 en 3: Amendementen
- Nr. 4: Tekst aangenomen door de plenaire vergadering van de motie
- Nr. 5 t.e.m. 33: Verslagen van de hoorzittingen

Samenstelling van de Onderzoekscommissie PFAS-PFOS:

Voorzitter: Hannes Anaf.

Vaste leden:

Koen Daniëls, Piet De Bruyn, Andries Gryffroy, Joris Nachtergaele, Freya Perdaens;

Bart Claes, Chris Janssens, Stefaan Sintobin;

Stijn De Roo, Tinne Rombouts;

Gwenny De Vroe, Willem-Frederik Schiltz;

Imade Annouri, Mieke Schauvliege;

Hannes Anaf.

Toegevoegde leden:

Jos D'Haese.

Op 16 juni 2021 nam het Vlaams Parlement een motie aan tot uitoefening van het recht van onderzoek naar de aanpak van de met PFOS vervuilde gronden op de Oosterweelwerf en de gevolgen voor de volksgezondheid. De installatievergadering van de onderzoekscommissie vond plaats op 25 juni 2021. Haar opdracht liep tot 31 januari 2022 en werd op 26 januari 2022 verlengd tot 18 maart 2022. In deze periode werd een reeks openbare hoorzittingen gehouden met experts en getuigen.

Hoorzittingen met experts:

2 juli 2021	Jacob de Boer en Wim De Coen
2 juli 2021	Nicolas van Larebeke, Jamie C. De Witt, Greet Schoeters en Ilse Loots
9 juli 2021	Juan D. Piñeros Garcet, Jan de Vos en William Leys
9 juli 2021	Arjen Wintersen
16 juli 2021	Karl Vrancken, opdrachthouder
20 augustus 2021	Karl Vrancken, opdrachthouder
27 augustus 2021	Isabelle Larmuseau en Geert Van Calster
27 augustus 2021	essenscia, VVP en VVSG
30 augustus 2021	Lucas Bergkamp

Hoorzittingen met getuigen:

3 september 2021	3M
6 september 2021	vakbondsafvaardiging en arbeidsgeneeskundige dienst van 3M
15 september 2021	THV RoTS
24 september 2021	Lantis
1 oktober 2021	OVAM
8 oktober 2021	Departement Omgeving, afdeling GOP
15 oktober 2021	Departement Omgeving, afdeling Handhaving
22 oktober 2021	VMM
29 oktober 2021	VITO
29 oktober 2021	Jan Tytgat
8 november 2021	agentschap Zorg en Gezondheid
19 november 2021	Departement Mobiliteit en Openbare Werken
19 november 2021	Grondbank vzw
26 november 2021	THV RoTS, Lantis en Jan Tytgat
3 december 2021	3M
10 januari 2022	gemeente Zwijndrecht
14 januari 2022	provincie Antwerpen
14 januari 2022	stad Antwerpen
17 januari 2022	bevoegde ministers uit de zittingsperiode 2014-2019
21 januari 2022	André Van de Vyver en Jan Van Rensbergen
24 januari 2022	bevoegde ministers uit de zittingsperiode 2019-2024
7 februari 2022	OVAM, de voogdijminister en de ministers bevoegd voor Mobiliteit en Openbare Werken en Omgeving uit de zittingsperiode 2014-2019

Op basis van deze hoorzittingen werd door de Onderzoekscommissie PFAS-PFOS een eindverslag opgesteld.

Hierna volgt het tussentijdse verslag van de hoorzitting van de Onderzoekscommissie PFAS-PFOS van 24 januari 2022 met de bevoegde ministers uit de zittingsperiode 2019-2024 met als getuigen:

- Zuhail Demir (minister van Justitie en Handhaving en Omgeving);
- Wouter Beke (minister van Volksgezondheid);
- Lydia Peeters (minister van Mobiliteit en Openbare Werken).

Het verslag van deze hoorzitting is een geredigeerd woordelijk verslag dat aan de getuigen ter goedkeuring werd voorgelegd. De opmerkingen, rechtzettingen of aanvullingen van de getuigen werden als voetnoten vermeld.

**Verslag van de hoorzitting van 24 januari 2022
met de bevoegde ministers uit de zittingsperiode 2019-2024**

Koen Daniëls, waarnemend voorzitter: Goedemorgen, collega's, op alweer een volgende zitting van onze PFOS-PFAS-onderzoekscommissie.

Op de agenda vandaag staat de huidige Vlaamse Regering met hier aanwezig minister Zuhail Demir, bevoegd voor Justitie en Handhaving, Omgeving, Energie en Toerisme, minister Wouter Beke, bevoegd voor Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding en minister Lydia Peeters, bevoegd voor Mobiliteit en Openbaar Werken.

Ook deze commissie blijft niet bespaard van collega's in isolatie of in quarantaine in de verschillende fracties. Ik ben blij dat er collega's opnieuw aanwezig zijn. Ik moet dan ook onze voorzitter om die reden verontschuldigen.

Collega's, en ook de mensen die de commissie volgen, het is niet onbelangrijk om te zeggen dat de ministers de eed niet moeten afleggen. De reden is dat ministers onder ministeriële en politieke verantwoordelijkheid en niet als getuige worden verhoord. De reden daartoe bevindt zich in de Grondwet, zijnde artikel 124, dat stelt dat de minister in de uitoefening van zijn mandaat grondwettelijk is beschermd en dat die voor die uitspraken niet vervolgd, noch aan enig onderzoek onderworpen kan worden. Dat is niet onbelangrijk om hier mee te delen.

Met andere woorden, rond deze topic hebben verschillende collega's in de verschillende commissies in het parlement – zowel in de commissie Leefmilieu, commissie Welzijn als in de commissie Mobiliteit en Openbaar Werken – vragen gesteld aan de minister over het beleid rond PFAS en PFOS en opvolging en dergelijke meer. Het heeft dus weinig nut om dezelfde vragen uit de commissie hier opnieuw te stellen, met de gedachte dat het onder ede zou zijn, want het is eigenlijk net hetzelfde. Er verandert op dat vlak niets. Ik wou het voor de volledigheid en de hygiëne van het debat nog even meegeven.

De ministers wordt, zoals andere mensen die langskomen, de gelegenheid geboden om een verklaring af te leggen van maximaal 10 minuten. Achtereenvolgens volgen de verschillende fracties. Vandaag starten we met de N-VA-fractie. Eerst komen algemene vragen, ministers, waarvan u best nota neemt en waarop u dan in zijn geheel antwoordt. Nadien gaan we over tot vraag en antwoord, vraag en antwoord. Dat wat de practica betreft.

Ik geef nog even mee dat jullie het verslag, de notulen, van deze vergadering ook krijgen zoals jullie ook de woordelijke verslagen krijgen van plenaire vergaderingen. Het zijn geen processen-verbaal door wat ik daarnet heb aangehaald.

Collega's, ik denk dat we van start kunnen gaan. Ik kijk even naar de ministers of ze op voorhand een verklaring willen afleggen. Ik zie iedereen 'ja' knikken. Ik zou volgens de protocollaire volgorde willen werken en dan is het minister Zuhail Demir die start. Mevrouw Demir, aan u het woord.

Zuhail Demir: Goedemorgen, collega's. Ik zal beginnen met mijn verklaring door even terug te gaan naar de plenaire vergadering van 9 juni van vorig jaar. Ik wil graag met een citaat beginnen van volksvertegenwoordiger Freya Van den Bossche tijdens de actuele vragen over PFOS die dag. Er waren verschillende vragen die dag. Het was ook niet de eerste keer, in de commissie waren al verschillende vragen gesteld. Dé vraag die collega Freya Van den Bossche stelde en waar ik inderdaad geen antwoord op had, was: "Minister, u lijkt het dossier inderdaad wel ernstig te nemen, maar ik heb toch een aantal vragen over wat er in het verleden is gebeurd, over de periode waar u nog niet bevoegd was. Minister, hoe is het mogelijk dat informatie over chemische stoffen met dergelijke risico's, binnen de Vlaamse overheid niet wordt gedeeld?" Einde citaat.

Vervolgens waren er verschillende andere volksvertegenwoordigers, zowel van de oppositie als van de meerderheid, die dezelfde vraag stelden en waar ik, de zoveelste vraag als zetelend minister, geen antwoord op kon geven. Dat, samen met hetgeen wat er in het voorjaar van 2021 in de media is verschenen, heeft mij ertoe genoopt om vervolgens alle stukken, de historiek van het dossier, op te vragen bij mijn administraties, vooral bij de Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij (OVAM).

Ik ben ook terug gaan kijken naar het begin van 2000, het moment dat ik samen met jullie het eerste krantenartikel heb gezien, waarin melding werd gemaakt dat de werknemers van 3M sporen van PFOS in hun bloed hadden. Dat was in 2000.

Vervolgens had je in 2004 een onderzoek van een professor van de Universiteit Antwerpen, als ik me niet vergis, op bosmuizen op linkeroever in Blokkersdijk. Er werd de hoogste concentratie PFOS in heel de wereld in die muizen vastgesteld. Dat onderzoek is ook toegelicht op de gemeenteraad van Zwijndrecht in 2004, collega's. Het voorstel van de professor was om verder bloedonderzoek te doen. Ik denk dat het ook een suggestie was van de onderzoeker: 'Kijk, dat is de vaststelling op muizen. Misschien moeten we het verder gaan onderzoeken.'

Vervolgens had je een studie uit 2015 van de Universiteit Antwerpen in verband met concentraties PFAS in eieren. Daarna had je in 2000¹ de rapporten van Tytgat. Dan kom je tot de voorlopige normen van de European Food Safety Authority (EFSA) – intussen zitten we eind 2018 – waaruit voortschrijdend inzicht kwam want die stoffen veranderen² natuurlijk razendsnel. Ze zijn vandaag nog altijd bezig met die voorlopige normen waaruit voortschrijdend inzicht ook een gewijzigd risico bleek. De overheid is toen gestart met een actieplan dat vervolgens is opgestart in 2020.

In heel die tijdsperiode van de afgelopen 20 jaar had je wereldwijd – denk maar aan Amerika – een heel proces, ook dichterbij huis in Dordrecht, waar toen ook al sprake was van PFOS en PFAS. Door al die vragen die hier werden gesteld over het verleden, waar ik inderdaad het antwoord niet op wist, is de onderzoekscommissie ontstaan en unaniem goedgekeurd.

In de commissie Leefmilieu zijn er heel wat vragen gesteld, maar ook in de plenaire vergadering. Als ik even terugkijk, zijn er 33 vragen om uitleg, 41 schriftelijke vragen, 8 actuele vragen gesteld, goed voor bijna 300 pagina's antwoorden. Ik heb in alle openheid en transparantie geantwoord. Vaak waren het heel technische antwoorden, als het gaat over de normering. Ik heb zelf in de commissie op de vraag van mevrouw Schauvliege expliciet gezegd: "Sorry dat ik het aflees, maar het is zo complex en het verandert continu, en ik wil geen fout maken, dus lees ik het af."

De vraag is dan: 'Wat wist de minister over de volledige historiek van het dossier Zwijndrecht?' Bij overdracht van kabinetten, telkens als er een nieuwe minister komt, is er een document – ook vanuit de administratie – met de op te volgen dossiers. 3M zat daar niet tussen. Het dossier Zwijndrecht-3M zat daar niet tussen bij de informatieoverdracht tussen de administratie en mijn kabinet.

Uiteraard, over PFOS en PFAS algemeen, is het de logica zelve dat we er wel van op de hoogte waren. Ik verwijs daarvoor ook naar het Omgevingshandhavingsrapport 2019 waar uitdrukkelijk de melding wordt gemaakt dat de afdeling Handhaving er extra aandacht aan zal schenken. In 2020 zijn er ook twee seminaries geweest. Eén is georganiseerd met de OVAM waar we PFAS op de agenda hebben gezet en waar mijn raadgever heeft gesproken. Er is ook het strategisch plan waterbevoorrading dat vlak voor de zomer van 2020 is

¹ 2017 (i.p.v. 2000).

² de kennis van die stoffen verandert (i.p.v. die stoffen veranderen).

goedgekeurd en waar bijzondere aandacht is gegeven aan nieuwe opkomende stoffen, onder meer PFAS.

Ik verwijs ook naar de beleidstoelichting, de BBT Omgeving, waar we expliciet zeggen: 'We zullen ervoor zorgen dat ook de zorgwekkende stoffen worden aangepakt, met de eerste focus op PFAS, en dit via bodemonderzoek.' Vervolgens hebben we ook de ontwerp-bodemsaneringsnormen PFAS begin 2021 verstrengd. Ook de meetmethoden van de Vlaamse Milieumaatschappij (VMM) rond PFOS en water zijn aangescherpt in 2020. We hebben de detectielimiet verlaagd. Waar de oorspronkelijke meetmethode een twaalfstal individuele PFAS omvatte, is dat in de meetmethode in 2021 uitgebreid naar een veertiental.

Zoals ik eerder heb gezegd, is het Vlaams PFAS-actieplan na 2018 in voorbereiding en opgestart in 2020. Voor de eerste keer lag de focus op milieu- en gezondheidsaspecten van de stoffen. In de stuurgroep zaten verschillende overheden. Er waren ook meet-resultaten van het Vlaams Humaan Biomonitoringprogramma.

Tot slot, collega's, is het ook zo dat wij vanuit Vlaanderen binnen Europa hebben gevraagd om PFOS op de Europese agenda te zetten. We hebben ook binnen de interfederale werkgroepen gevraagd waar de collega's van het federale en Waalse niveau aanwezig zijn, om dat zo te doen. Dat was geen probleem. Het staat dus op de agenda. We zijn ook steun aan het zoeken bij andere Europese landen om de PFAS-stoffen binnen Europa gelijklopend aan te pakken, maar ook te kijken waar het kan worden verboden. We gaan dus wel voor een verbod, tenzij in de medische sector of waar het nodig is.

De Vlaamse Regering heeft ook een opdrachthouder aangesteld, in de persoon van Karl Vrancken, omdat we in de overtuiging waren om de problematiek zeer breed aan te pakken. Er is een werkgroep, waar zo goed als alle departementen maar ook federale overheidsdiensten in zitten. Zijn taak bestaat er vooral in om – op vlak van normering en meetmethodes, blootstellingroutes en dergelijke meer – aan kennisopbouw te doen.

We hebben ook gevraagd om versneld in heel Vlaanderen verkennende bodemonderzoeken uit te voeren, zeker op risicolocaties. Daarom ligt ook een belangrijke focus op voormalige brandweeroefenterreinen. Er gebeuren er een veertigtal per maand om op die manier een globaal beeld van Vlaanderen te kunnen vormen. We doen dat ook in een goede samenwerking met lokale besturen.

Hoe staat het met die oefening? Van de 300 gemeenten hebben 267 gemeenten informatie over de brandweeroefenterreinen doorgegeven. We komen zo tot een 800-tal locaties waarop mogelijk fluorhoudend blusschuim is gebruikt. 284 locaties zijn in onderzoek of daar werd het onderzoek afgerond. Er zijn intussen ook ongeveer 120 officiële rapporten binnengekomen waarvan 116 door de OVAM zijn opgestart. Niet onbelangrijk is ook dat 51 locaties uitgeklaard zijn, wat betekent dat er geen verdachte PFAS-activiteiten hebben plaatsgevonden. Het is ook belangrijk dat de werkzaamheden risico's uitsluiten.

De oefening is dus volle bak bezig, op nog geen jaar tijd. Het is goed dat we de focus hebben gelegd op locaties waar de stoffen zijn gebruikt. We zijn dus de vervuiling aan het aanpakken. Het is niet zo dat er het afgelopen jaar niets is gebeurd. Het actieplan had al de bedoeling om de oefening te doen, maar we hebben versneld met een heel duidelijke focus op waar die stoffen zijn gebruikt.

Er gebeurden nog heel wat andere zaken. Ook op het vlak van lucht, water en voeding gebeurden er heel wat extra onderzoeken en inventarisaties. Over bloedonderzoek zal collega Beke meer vertellen. Er is ook heel wat informatie-uitwisseling geweest met stakeholders en de bevolking. Ik heb begrepen dat er meer dan 700 heel concrete vragen zijn beantwoord sinds juni 2021. Er is een duidelijke website met heel veel actuele informatie over no-regretmaatregelen in de gemeenten, studies, persberichten en actuele informatie. Er komt ook een PFAS-verkenner: de Databank Ondergrond Vlaanderen waar meetgegevens worden verzameld en gevisualiseerd op kaarten. Tot slot heeft Vlaanderen

dit jaar de PFAS-aanpak op de interministeriële conferentie met alle regeringen besproken en op de agenda gezet.

Collega's, dan is er de vraag die cruciaal is: wanneer beschikte ik over het rapport-Tytgat uit 2017? Zoals ik heb gezegd, had ik aan de OVAM gevraagd om mij een historiek te geven over het dossier Zwijndrecht. Ik heb op 3 juni een nota van de OVAM gehad en het rapport-Tytgat zat daar niet bij. U zult ook in de pers hebben gelezen dat we de OVAM met de voltallige regering hebben ondervraagd. 'Oei, zit er een haar in de boter tussen de minister en de top van de OVAM?' Ik wil ook nog eens benadrukken dat heel wat terreinmedewerkers en medewerkers van de OVAM keihard hun best doen. Het bevordert natuurlijk niet het beantwoorden van vragen die ik hier in de commissie en in het parlement krijg, als ik een historiek van de nota's of van het dossier vraag, waar de studie-Tytgat niet bij is.

Ik heb natuurlijk vervolgens wel naar die studie gevraagd. Ik heb ze dan gekregen, maar ik heb deel 1 gekregen. Deel 1 was redelijk beperkt tot een literatuurstudie en was weinig specifiek over de woongebieden. Over de werfzone zei professor Tytgat dat er geen humane risico's waren. Enkele dagen daarna hebben wij van een journalist moeten vernemen dat er een deel 2 van die studie van professor Tytgat bestaat. We hebben dan aan de OVAM gezegd: 'Er bestaat blijkbaar nog een tweede aanvullende studie.' Op 11 juni 2021 hebben we die gekregen. In dat aanvullend rapport werd meer gefocust op die specifieke situatie, ook in de woongebieden. Het rapport zegt en ik citeer: "Kinderen laten spelen in een zone waar de grond vervuild is, evenzo kinderen laten spelen in een zandbak waar de grond vervuild is, is af te raden."

Wanneer heb ik de studie-Tytgat gehad? Niet in de nota van de OVAM van 3 juni. Ik heb de eerste studie, de literatuurstudie, op 8 of 9 juni ontvangen. Daar stond eigenlijk niet veel in behalve een opsomming van alles wat er rond PFAS was. Pas op 11 juni, na doorvragen, is de studie op ons kabinet terechtgekomen.

Ik heb ook gelezen in de krant dat er misschien een persoonlijke vete is tussen de top van de OVAM en de minister. Dat is niet het geval. Natuurlijk, als je vragen van parlementsleden moet beantwoorden en je vraagt de historiek en de nota zit er niet bij en je vraagt ook de studie rond de eierenkwestie van de Universiteit Antwerpen van 2016 en er wordt heel moeilijk over gedaan om ze over te maken aan het kabinet, dan maakt dat het wel moeilijk.

Ik denk dat het misschien ook gepast is om mee te delen dat mevrouw De Baets met ingang van 1 april op pensioen zal gaan. De Vlaamse Regering zal de komende weken overgaan tot de vacantverklaring van de functie. De organisatie, die toch een zeer belangrijke taak heeft voor ons leefmilieu, zal dan een nieuwe administrateur-generaal moeten zoeken.

Er is in de voorbije maanden ook heel veel geschreven over de inspectiedienst en de handhavingsdiensten. 'Besparingen. Komt het door besparingen dat er weinig handhaving is enzovoort?' Ik wil daar twee dingen over zeggen. Alle diensten hebben moeten besparen de afgelopen 10 jaar. Ik denk dat het goed is dat het Vlaams Parlement nu zegt: 'We gaan een analyse laten maken door het Rekenhof en kijken of de besparingen al dan niet een beetje zijn doorgeschoten, om het zo te zeggen.' Wat mijn inspectiediensten betreft, hebben wij vorig jaar beslist om tien extra profielen aan te werven. Die aanwervingen zijn we aan het uitvoeren. Over welke profielen gaat het? Uiteraard met een specialisatie chemische stoffen, PFAS, REACH (Registration, Evaluation, Authorisation and Restriction of Chemicals), grondwater. Er zijn ook een aantal beboeters voor lucht en hinder. We hebben aan Audit Vlaanderen gevraagd om een systeemaudit op te starten van alle handhavingsdiensten binnen het beleidsdomein Omgeving om na te gaan waar we nog kunnen verbeteren. Ook de structurele financiering van de handhavingsdiensten zal er deel van uitmaken. Ik zal er dan ook naar handelen.

Tot slot, collega's en daar wil ik ook mee eindigen, ligt de focus op 3M, en dat is voor mij de essentie. Ik vind dat de focus daar ook wel op mag liggen om twee redenen. Eén, er bestaat zoiets als een milieuzorgplicht in onze wetgeving. Een milieuzorgplicht zegt heel duidelijk dat, als er stoffen worden gebruikt – een fabriek geeft dingen aan die worden overgenomen door de vergunningverlenende overheid in de vergunning – waarvan de overheid niets afweet, dan is het de verplichting van zo'n fabriek om daarnaar te handelen en de overheid hierover te informeren. Naar aanleiding van deze onderzoekscommissie hebben verschillende collega's, onder andere collega Daniëls, collega Rombouts, collega Schiltz, daarover vragen gesteld. We zijn dan te weten gekomen dat er toch nog andere stoffen worden uitgestoten. Naar aanleiding daarvan heb ik veiligheidsmaatregelen genomen – op 27 augustus 2021 een lozingsverbod, op 29 oktober een algemeen uitstootverbod van PFAS – om ervoor te zorgen dat de omgeving geen bijkomende blootstelling van risico's heeft, die we op dat moment niet kennen en waarover de fabriek ons ook niet zegt welke stoffen het exact zijn. Dat is de reden geweest waarom we die veiligheidsmaatregelen hebben genomen, samen met plaatsbezoeken. We hebben vijf bijkomende plaatsbezoeken gedaan deze zomer, met minstens vier inspecties ter plaatse waarbij ook de OVAM, de afdeling Handhaving, de VMM, het agentschap Zorg en Gezondheid (AZG) aan hebben meegewerkt. We hebben drie processen-verbaal bezorgd aan het parket. Er waren ook twee aanmaningen. Twee veiligheidsmaatregelen zijn ook uitgesproken. Milieuzorgplicht staat centraal in dit verhaal: heeft 3M daarnaar gehandeld of niet?

Het tweede principe is natuurlijk 'de vervuiler betaalt'. Dat is ook de reden waarom wij 3M België, maar niet alleen 3M België maar ook het moederbedrijf in Amerika, formeel in gebreke hebben gesteld. 3M is in de ingebrekestelling formeel aangemaand. We hebben hen natuurlijk ook gezegd dat ze de saneringsplicht hebben voor de geleden schade, maar ook om de vervuiling aan te pakken. Daarnaast is aan 3M ook formeel gevraagd om tegen eind januari van dit jaar het beschrijvend bodemonderzoek af te ronden. U weet dat ze tijd hadden tot eind juni. Ze zijn sinds 2019 al bezig met bodemonderzoek. Het wordt nu tijd dat we weten hoe de vork in de steel zit aan de hand van het beschrijvend bodemonderzoek. Het moet natuurlijk conform worden verklaard door de OVAM om vervolgens te starten met het bodemsaneringstraject. De sanering zal dan op kosten van 3M gebeuren. Ik denk dat daarover geen twijfel mag bestaan, collega's.

Tot slot...

De voorzitter: Mevrouw Demir, ah, tot slot...Ik wou zeggen...

Zuhal Demir: Ja, tot slot. Ik ging net eindigen, voorzitter, met te zeggen dat vandaag, dag op dag, het 20 jaar geleden is dat 3M haar toelating verloor om PFOS te produceren in Zwijndrecht. Dat betekent, collega's, dat deze onderzoekscommissie, en daar gaat het mij ook over, de waaromvraag moet stellen. Ik heb al heel wat intentieprocessen gelezen in de kranten. Ik hou er eigenlijk niet van. Ik denk dat het onze taak moet zijn om het systeem te verbeteren. Waar heeft het systeem gefaald? Hoe komt het dat onderzoeken van 15 of 20 jaar geleden niet op de radar stonden? Hoe komt het dat er in Amerika en in Dordrecht allerlei zaken aan het bewegen zijn die bij ons niet tot beweging hebben geleid? Ik denk dat we daar een antwoord op moeten bieden, een antwoord dat ons allemaal, de politiek in het algemeen, moet dwingen om het systeem te verbeteren. Ik denk dat het ook dat is waar geen elke beleidsmaker mee wil worden geconfronteerd. Je hebt een systeem, protocollen van informatie-uitwisseling tussen verschillende agentschappen en verschillende overheden: hoe komt het dat dat hier niet is gebeurd? Die waaromvraag is voor mij essentieel.

Voorzitter, ik hoop dan ook dat uw onderzoekscommissie daar een antwoord op kan formuleren en dat we het systeemfalen kunnen verbeteren zodat we in de toekomst zulke zaken sneller op de radar kunnen hebben en de vervuiling vervolgens kunnen aanpakken.

De voorzitter: Dank u, minister Demir. Ik heb u, als hoeder van het dossier, iets langer laten spreken.

Minister Beke heeft het woord.

Wouter Beke: Voorzitter, collega's, beste leden van de onderzoekscommissie, vorige week zijn een aantal leden van de voormalige Vlaamse Regering hier komen getuigen. Ook mijn agentschap Zorg en Gezondheid heeft hier al getuigd.

Zoals u eerder al via deze getuigenissen hebt vernomen, stond PFOS/PFAS al langer op de agenda. Collega Demir heeft er daarnet ook naar verwezen. Het was gekend als een algemene problematiek vanuit de waarnemingen van de referentiecampaagnes van het Steunpunt Milieu en Gezondheid en de bezorgdheid rond stoffen zoals hormoonverstoorders.

Er zijn in het verleden dan ook verschillende acties ondernomen, zoals het opmaken van een PFAS-actieplan, dat werd opgestart door voormalig minister Schauvliege en onder de huidige Vlaamse Regering werd afgerond. Onder mijn collega Demir zijn ook verdere stappen gezet, onder andere een recente update van dit actieplan op een gemeenschappelijk managementcomité Omgeving en Welzijn, Volksgezondheid en Gezin (WVG). Daarnaast is er ook al in 2012 een specifiek communicatieprotocol afgesloten tussen de OVAM en het agentschap Zorg en Gezondheid.

Ik wil in deze toelichting de focus leggen op wat er is ondernomen sinds ik op de hoogte ben gebracht van de hotspot in Zwijndrecht. Zodra op 1 juni 2021 een melding binnenkwam van de gemeente Zwijndrecht bij het agentschap en bij mijn kabinet hebben we – en dat wil ik in deze commissie absoluut benadrukken – onmiddellijk gereageerd. Zorg en Gezondheid heeft onmiddellijk samengezeten met de collega's van het Vlaams Planbureau voor Omgeving, met de collega's van de OVAM, met de Universiteit Antwerpen en heeft ook contact opgenomen met de gemeente Zwijndrecht.

Deze Vlaamse Regering heeft ook op de ministerraad van 4 juni 2021 een opdrachthouder aangesteld die onmiddellijk aan de slag is gegaan met de verschillende experts en overheidsdiensten. Karl Vrancken is al verschillende keren langsgekomen in deze commissie en heeft u ook al verteld dat het absoluut geen eenvoudige materie is waar nog bijzonder veel studiewerk voor nodig is door een grote groep van experts. Ik wil hen oprecht bedanken voor hun tijd, hun inzet en hun engagement, want hun werk is in het absolute belang van de volksgezondheid in Vlaanderen en van de regio in het bijzonder.

Het agentschap Zorg en Gezondheid heeft, omwille van de bescherming van de volksgezondheid, snel en krachtig gereageerd, gestuurd vanuit het gezondheidskundig inzicht en hun ervaring in hotspotwerking. Op 14 juni 2021 – dus al 14 dagen later – hebben ze een aanbeveling opgesteld voor de zogeheten no-regretmaatregelen of voorzorgsmaatregelen in de regio van Zwijndrecht.

Deze no-regretmaatregelen aankondigen was onaangenaam, maar noodzakelijk. Je stort mensen in onzekerheid omdat er een probleem is signaleerd waarop je nog niet meteen de vinger kunt leggen. Onze info over de concrete gezondheidsimpact is op dit ogenblik immers nog schaars. En toch moet je al een leefwereld van omwonenden op zijn kop zetten. Dat voelt niet aan als een crisissituatie, maar toch is het zo. Maar we hebben daar geen moment over geaarzeld. We adviseren ook no-regretmaatregelen voor andere locaties waarvan we vermoeden dat er hogere PFAS-waarden terug te vinden zijn. Denk maar aan de sites waar vroeger PFAS-houdend blusschuim werd gebruikt. Ook daar heeft mijn collega daarnet naar verwezen.

In Zwijndrecht werd onmiddellijk dezelfde procedure toegepast als in vroegere hotspotgebieden, bijvoorbeeld Genk-Zuid of Hoboken. Het is dan ook een goede zaak dat we al eerder hadden geïnvesteerd in risicoanalysetools, hotspotwerking en communicatie met lokale overheden. Ik denk dan aan het Vlaams medisch milieukundig netwerk met

onder meer de medisch milieukundigen bij de loco-regionale gezondheidsoverleggen en -organisaties (Logo's), de artsen en de bewoners. We konden deze expertise dan ook onmiddellijk inzetten. Er is bovendien veel internationale interesse, tot en met de Wereldgezondheidsorganisatie, voor onze goed gestructureerde aanpak van die hotspotbenadering. Ze geldt als expertvoorbeeld.

Er werd onmiddellijk gebruikgemaakt van bloedafnames bij 800 bewoners binnen de 3 kilometer van de vestiging van 3M. 800 stalen waren gelijk aan de maximumcapaciteit om tegen het najaar van 2021 met resultaten te kunnen komen. De bedoeling van dat bloedonderzoek was te kijken of de no-regretmaatregelen die we onmiddellijk hebben genomen goed onderbouwd waren. De resultaten gaven op groepsniveau de ernst van de blootstelling in de hotspot aan en dus ook de 'sense of urgency' om de no-regretmaatregelen verder uit te breiden, te verfijnen en meer in te zetten op milieumetingen en bronbeperking.

Deze eerste fase wordt nu gevolgd door een meer diepgaande en uitgebreide fase 2 humane biomonitoring. Hierin zullen onze gezondheidseffecten worden bevraagd en zullen er linken worden gelegd met onder andere Intego, de gezondheidsdatabank van de lokale artsen. Ook zullen er metingen gebeuren in onder andere de bodem, de eigen geteelde voeding, drinkwater, huisstof, grondwater en andere mogelijke bronnen van PFOS-blootstelling.

Er is door de Vlaamse Regering ook beslist, op 29 oktober 2021, om in Zwijndrecht bijkomende bloedonderzoeken uit te voeren in een straal van 5 kilometer rondom 3M. Alleen moeten we de bloedstalen doordacht benaderen op individueel en op groepsniveau. Het stoppen van de uitstoot en het saneren van schadelijke PFAS-verbindingen, het opvolgen van de no-regretmaatregelen en het hanteren van een gezonde levensstijl blijven cruciaal, ook als de individuele waarde momenteel laag zou liggen.

Mensen wonen en leven daar in een 'milieugezondheidskundig aandachtsgebied', zoals dat wordt genoemd. En dat geldt niet enkel voor Zwijndrecht, maar ook voor de andere locaties die in ons vizier zitten. De fase 2 humane biomonitoring zal ons veel meer leren om ook richting andere gebieden en in de toekomst meer gerichte maatregelen te nemen, in aanpassing van de maatregelen die nu al geadviseerd zijn door het agentschap Zorg en Gezondheid.

Voor de opvolging van alle locaties wordt zeer nauw samengewerkt met de OVAM, waarbij het agentschap de gezondheidskundige interpretaties voorziet van de verkennende bodemonderzoeken die door de OVAM worden georganiseerd.

Ik kan niet genoeg benadrukken dat, door de vervuiling in Zwijndrecht, in de eerste plaats – en collega Demir heeft dat ook al gezegd – 3M aangesproken dient te worden. Het agentschap Zorg en Gezondheid heeft dan ook, samen met het Departement Omgeving, na de zeer grote onduidelijkheid over de uitstoot van 3M, het initiatief genomen om absolute zekerheid te krijgen dat het bedrijf 3M geen bron meer is van bijkomende uitstoot, hoe klein die ook zou zijn. Gezondheidskundig is de emmer vol in de omgeving, zoals dat dan wordt gezegd. 3M mag zijn verantwoordelijkheid daarin dan ook niet ontlopen.

We beseffen dat enkel de uitstoot stoppen niet genoeg is. Jammer genoeg moeten we aan de bevolking vragen om die no-regretmaatregelen nog een hele tijd aan te houden. We voorzien daar ook de nodige begeleiding voor. Zo hebben we aan de deelnemers van het bloedonderzoek die hogere PFAS-waarden in hun bloed hebben, individuele consultaties aangeboden. Dat moet hen de mogelijkheid geven om hun eigen waarden te kaderen. Ik vind dat absoluut noodzakelijk. De mensen zitten daar – en terecht – met veel vragen.

Daarnaast hebben we beslist om extra medisch milieukundigen te voorzien net zoals we dat ook in Hoboken doen. Deze personen zullen gedurende 5 jaar, althans om te beginnen, als informatiekanaal naar de betrokkenen toe dienen. Ze zullen luisteren, informeren en bekijken hoe we ondersteuning en begeleiding kunnen voorzien, niet alleen voor de

mensen die er wonen, maar ook voor de lokale besturen, verenigingen en andere organisaties.

Ik wil nog even vooruitblikken naar de komende maanden. De opdrachthouder heeft vorige week bekendgemaakt dat er heel wat risicosites op onze radar staan waar metingen de komende weken en maanden een inzicht moeten geven in de lokale situatie. De experts onderzoeken welke extra maatregelen en aanbevelingen er kunnen worden gegeven. We zullen dit alles vanuit een gezondheidsoogpunt nauw opvolgen en onze adviezen geven aan de lokale besturen.

Zelf voorzien we onder andere, ten eerste, ons engagement in een kennishub Milieu en Omgeving. Deze kennishub beoogt vooral de afstemming en de samenwerking tussen het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO), het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB), de OVAM, Omgeving, de VMM, het agentschap Zorg en Gezondheid enzovoort. Ten tweede voorzien we de oprichting van een Vlaamse werkgroep zeer zorgwekkende stoffen (ZZS) in de schoot van het Preventiedecreet en ten derde een gedeelde databank met de andere administraties en partners. Ten slotte voorzien we een deelname in het Europese netwerk rond de PFAS-problematiek. Een Europese en mondiale aanpak van deze problematiek is alvast ook een aanbeveling.

Ten slotte wil ik u meegeven dat ik de vraag van het agentschap voor personeelsuitbreiding steun en dat die ook ter bespreking binnen de Vlaamse Regering voorligt. Dat neemt niet weg dat het team Milieugezondheidszorg binnen dat agentschap, sinds Zwijndrecht ons heeft gecontacteerd, alles uit de kast haalt om met de bestaande equipe maximale resultaten te boeken, in Zwijndrecht, maar ook daarbuiten.

Voorzitter, ik dank u en ik sta uiteraard ter beschikking voor verdere vragen.

De voorzitter: Dank u wel, minister Beke. Minister Peeters heeft het woord.

Lydia Peeters: Dank u wel, voorzitter. Op mijn beurt wil ik u allemaal op de hoogte brengen van hoe ik, sinds 2 oktober 2019, toen ik bevoegd werd voor Mobiliteit en Openbare Werken (MOW), werd geïnformeerd en van hoe ik ben omgegaan met de PFAS- en PFOS-problematiek in verband met de Oosterweelwerf.

Ik wil u graag een chronologisch overzicht geven. Al zal ik uiteraard niet kunnen stilstaan bij elk element en is mijn overzicht ook niet bedoeld om exhaustief te zijn, het staat de commissieleden vrij om mij daar later nog over te bevragen. Ik zal uiteraard geen enkele vraag uit de weg gaan.

Het zal u niet vreemd in de oren klinken, en dit werd ook reeds door de leden van de vorige regering, maar ook door experts en meer geduid, dat het ook voor mij duidelijk is dat in dit dossier het voortschrijdend inzicht in grote mate een impact heeft op de al dan niet genomen beslissingen. We weten allemaal dat de wetenschappelijke kennis rond PFAS en de impact ervan op mens en milieu de afgelopen jaren met rasse schreden is vooruitgegaan. Ik kan u enkel duiden welke stappen ik heel specifiek heb ondernomen.

Wanneer het specifiek over de PFOS-vervuiling in de projectzone van de Oosterweelwerven gaat, dan was dit in eerste instantie altijd vanuit het financieel-budgettaire oogpunt om de vrijwaring, die is afgesloten bij de grondoverdracht van de Vlaamse overheid aan de Beheersmaatschappij Antwerpen Mobiel/Leefbaar Antwerpen door Innovatie en Samenwerken (BAM/Lantis) in 2004, effectief uit te voeren. Met andere woorden: we wisten dat er een historische vervuiling was en dat de Vlaamse overheid Lantis daarvoor zou vrijwaren.

Ik kan daarvoor verwijzen naar de diverse tussenkomsten in het parlement, maar ook in de Vlaamse Regering. We hebben onder meer via een besluit van de Vlaamse Regering van 20 december 2019, na overleg en duiding van Lantis over het Oosterweelproject en de leefbaarheidsprojecten, beslist dat er nood was aan bijkomende financiële middelen

door de historische vervuiling. Er werd mij toen verteld dat in 2018 een eerste keer een bedrag van 25 miljoen euro uit het Vlaams Fonds voor de Lastendelging werd vrijgemaakt door de historische vervuiling en dat er nood was aan een bijkomend bedrag van 1,8 miljoen euro. Dat werd toen ook bij een besluit van de Vlaamse Regering van 20 december 2019 vrijgemaakt.

Vervolgens kom ik bij de stukken van de begrotingsopmaak van 2020. Er was toen ook sprake van een bedrag ten behoeve van Lantis van 63 miljoen euro voor linkeroever en 8 miljoen euro voor de Scheldetunnel. Dat bedrag zou over deze legislatuur worden gespreid, dus tot en met 2024. Finaal werden in 2020 in de begrotingsopmaak geen bijkomende middelen aan Lantis toegekend, maar in het verslag van het Rekenhof heeft iedereen toen kunnen lezen dat het Rekenhof wat betreft de PFOS-problematiek het volgende heel duidelijk stelde: "De hoofdwerken van het Oosterweelproject bevatten ook buiten het taakstellend budget specifieke uitgaven voor sanering (met PFOS)".

We hebben in de commissie Mobiliteit en Openbare Werken ook telkens een voortgangsrapportage rond Oosterweel en de leefbaarheidsprojecten gehad. Zo is in de commissie van 15 oktober 2020 ook heel specifiek de vervuiling in Zwijndrecht aan bod gekomen. In het verslag is duidelijk te lezen dat er een omvangrijke bodem- en grondwaterverontreiniging in de projectzone van de Oosterweelwerf is.

Bij de begrotingstoelichting in de commissie van 12 november 2020 is ook de PFOS-vervuiling expliciet aan bod gekomen, meer in het bijzonder in de presentatie die wij toen hebben gegeven. We hebben duidelijk meegegeven dat er vanuit de relancemiddelen een bedrag van 23 miljoen euro bijkomend werd ingeschreven ten behoeve van Lantis zodat zij op dat ogenblik een bedrag hadden van een kleine 50 miljoen euro. Ter herinnering: er is de eerste schijf van 25 miljoen euro die in 2018 werd vrijgemaakt, de 1,8 miljoen euro die in 2019 werd vrijgemaakt en dan de relancemiddelen die in het budget voor 2021 werden opgenomen.

Bij de voortgangsrapportage over Oosterweel in de commissie van 25 februari 2021 werd opnieuw verwezen naar de historische vervuiling op het vlak van PFOS.

Ten slotte werd vanaf april 2021 de PFAS-problematiek ook onderwerp van tal van parlementaire vragen, zowel schriftelijk als mondeling. Ik denk dat iedereen daarvan in deze commissie duidelijk kennis heeft.

Ik denk dat ik duidelijk kan stellen dat ik, op basis van dit beknopt overzicht van het verleden, altijd transparant ben geweest over de historische vervuiling op linkeroever en dat ik dit vanuit financieel-budgettair oogpunt heb benaderd. Iedereen kan de antwoorden en de verslagen hierrond nalezen.

Ik heb ook steeds de ernst van de situatie erkend. Voor mij stond het standstillprincipe centraal en primeerde uiteraard ook de volksgezondheid. Dit was natuurlijk gebaseerd op de informatie die we op dat ogenblik hadden of die door mij op dat moment was gekend.

Meer zelfs: toen bleek dat deze informatie tekortschoot, heb ik ook meteen gehandeld volgens het voorzichtigheidsprincipe. Zo is begin juni 2021 het verhaal van de dading tussen Lantis en 3M uit 2018 en het addendum naar boven gekomen. Tot dan had ik geen weet van het bestaan van die dading, noch van het addendum. Ik ben hiervan op de hoogte gebracht doordat mijn collega, minister Demir, hiernaar verwees in het parlement in de plenaire zitting van 9 juni 2021. Ik was even verbaasd als u over het bestaan ervan. Ik heb die dading dezelfde dag onmiddellijk opgevraagd bij Lantis, zodat ik me kon vergewissen van de inhoud en de mogelijke impact. Ik heb me ook bevraagd over de vertrouwelijkheidsclausule die mee was opgenomen in de dading tussen Lantis en 3M, en daarna heb ik deze dading en het addendum onmiddellijk ter beschikking gesteld van het Vlaams Parlement via de voorzitter.

Zodra duidelijk was dat de humaan toxicologische impact van PFAS en PFOS significant was, heb ik vanuit het voorzorgsprincipe vervolgens een aantal maatregelen genomen met betrekking tot de werkzaamheden op linkeroever. Zo heb ik op 15 juni opdracht gegeven aan opdrachthouder Karl Vrancken om een Commissie Grondverzet met experts samen te stellen.

Het doel was te laten onderzoeken of de lopende werken op een correcte manier gebeuren, zonder de interne en externe inspecties over te doen, en met een bijzondere aandacht voor de veiligheid en gezondheid van de omwonenden op korte en op lange termijn.

De heer Vrancken is daar onmiddellijk mee aan de slag gegaan. In deze Commissie Grondverzet zetelden zes experts vanuit verschillende disciplines. Zij hebben hun werkzaamheden op 24 juni gestart en hebben mij op 14 juli hun rapport bezorgd.

Tevens werd Lantis gevraagd om de grondwerken met de meest vervuilde gronden te verdagen totdat de Commissie Grondverzet haar rapport klaar had.

Ik vond het mijn absolute plicht om vanuit het voortschrijdend inzicht de werken in de meest vervuilde gronden stil te leggen tot er meer duidelijkheid was rond de impact op de volksgezondheid door de grondwerken of het grondverzet en tot de Commissie Grondverzet hierover uitsluitel kon geven.

Voor mij was het essentieel om de onrust weg te nemen alsook te weten of de Oosterweelwerken op een veilige manier verder konden verlopen, in het bijzonder het grondverzet met de meest vervuilde gronden. Mensen hadden vragen en daar moesten antwoorden op komen.

Op 14 juli heeft de Commissie Grondverzet haar verslag overgemaakt. Hierin werd gefocust op drie mogelijke bronnen van risico: het opwaaiend stof tijdens de werkzaamheden, de verspreiding van de bodemverontreiniging en de aanrijking van het grond- en het oppervlaktewater.

U weet dat de Commissie Grondverzet een aantal aanbevelingen heeft geformuleerd. Ik kan wat dat betreft verwijzen naar de toelichting van de heer Vrancken, die ik ook wil bedanken, net als alle leden van de expertencommissie. Zij hebben tijdens de vergadering van de onderzoekscommissie op 16 juli 2021 hun bevindingen en aanbevelingen duidelijk uit de doeken gedaan.

Het verslag van de Commissie Grondverzet werd overgemaakt aan Lantis met de vraag deze aanbevelingen ter harte te nemen, de aanbevelingen om te zetten in concrete acties en ze daadwerkelijk te implementeren.

Volledigheidshalve wil ik nog meegeven dat Lantis toen heeft aangegeven dat het voor de actualisatie van de technische verslagen zou zorgen naar aanleiding van de aanpassing van de grondverzetregeling en de verlaging van de nieuwe toetsingswaarde van 8 microgram per kilogram naar 3 microgram per kilogram droge stof voor het vrij gebruik van grond.

Ik wil daarnaast ook nog meegeven dat de Commissie Grondverzet gevraagd heeft om een bijkomende analyse te laten uitvoeren door de afdeling Geotechniek van het Departement MOW. Het gaat dan met name over de manier waarop men de meest verontreinigde fracties zou afdekken.

De afdeling Geotechniek van het Departement MOW heeft daaromtrent op 19 augustus 2021 een rapport opgeleverd. Ook deze aanbevelingen van Geotechniek werden door Lantis ter harte genomen en in de praktijk omgezet.

Tot slot kom ik aan de meest recente elementen in dit dossier, meer in het bijzonder het recente arrest van 29 december 2021 van de Raad van State in het kader van een

procedure uiterst dringende noodzakelijkheid, waarbij de conformverklaring van de recentste technische verslagen in het kader van het grondverzet werd geschorst.

In navolging daarvan heeft Lantis de grondverzetwerken waar deze technische verslagen op slaan onmiddellijk on hold gezet. Ook hieromtrent hebben we het verdere verloop besproken in de commissie van 13 januari laatstleden.

Lantis zal op korte termijn werk maken van nieuwe technische verslagen per vergund projectgebied, het gaat dan zowel over de infrastructuurwerken voor linkeroever als de Scheldetunnel. Op 13 januari 2022 heb ik de expertencommissie opnieuw gevraagd om deze nieuwe herziene technische verslagen te bekijken en te analyseren. Zij heeft bevestigd dit te willen doen.

Dat brengt mij aan het einde van mijn betoog.

Voorzitter en geachte leden van deze onderzoekscommissie: ik denk dat ik bij al mijn handelingen en beslissingen als minister voor Mobiliteit en Openbare Werken steeds heb gehandeld vanuit mijn bezorgdheid voor de volksgezondheid, rekening heb gehouden met de meest actuele informatie en de bevindingen van de experts, en dat ik aan Lantis de opdracht heb gegeven om al deze aanbevelingen concreet te maken in hun verdere acties.

Voor mij blijft het Oosterweelproject en de bijbehorende leefbaarheidsprojecten een noodzakelijk infrastructuurproject dat van groot belang is voor de mobiliteit, maar ook voor de verkeersleefbaarheid, verkeersveiligheid en de luchtkwaliteit voor alle omwonenden in de hele regio rond Antwerpen. Ik denk dat ik steeds voldoende daadkracht en vastberadenheid heb getoond en dat ook Lantis zich steeds als een loyale partner heeft opgesteld in alles wat op het moment zelf naar voren kwam en dat ook heeft uitgevoerd.

Ik dank u alleszins voor uw aandacht en ik zal pogen om al uw vragen zo punctueel en transparant mogelijk te beantwoorden, net zoals ik in het verleden ook altijd heb gedaan in de commissies en bij de talrijke parlementaire vragen.

De voorzitter: De heer Gryffroy heeft het woord.

Andries Gryffroy: Ik heb een paar algemene vragen.

Minister Peeters, in De Tijd stond vorige week een interpretatie van de POP-verordening (persistente organische stoffen). U zou het antwoord van de Europese Commissie ook ontvangen hebben. Wat betekent dat voor de Oosterweelwerf?

De dading van Lantis doet, zoals ook door minister Demir is gezegd, geen afbreuk aan de saneringsplicht van 3M. Deelt u ook die stelling?

Is het volgens u de taak van Lantis om ook in woongebieden buiten de werfzone bodemonderzoeken te doen?

Minister Beke, de informatiedoorstroming tussen de OVAM en het AZG verliep blijkbaar moeilijk. Het samenwerkingsprotocol is dus niet in werking getreden. Moet dat samenwerkingsprotocol dan worden herzien, zodat die administraties communicatief beter op elkaar afgestemd zijn?

Wat met de opvolging van de onderzoeken naar PFOS en PFAS van 2004 en 2015 binnen het AZG? Wat is er proactief met die resultaten gebeurd?

Na de vraag van de onderzoekscommissie, ik denk op 11 juni 2021, was er een ministerraad met mevrouw De Baets. Ik had begrepen dat het al geruime tijd was aangekondigd dat zij dit jaar met pensioen zou gaan. Hoe ervaarde u die ministerraad? Minister Demir gaf daarover al haar uitleg. Wat waren uw conclusies?

Minister Demir agendeerde in juli PFAS op de interministeriële conferentie (IMC). Ik neem aan dat u ook dat pleidooi hebt gesteund?

Minister Demir, wat is uw standpunt over omgevingsvergunningen voor onbepaalde duur? In deze onderzoekscommissie kwam de discussie daarover vaak terug. Ik heb die vraag ook al gesteld aan minister Peeters.

Mevrouw De Baets stelt dat er naast de samenwerking met het Steunpunt Milieu en Gezondheid in het kader van het Vlaams PFAS-actieplan een samenwerking werd opgestart in 2018. Het dossier Zwijndrecht kwam in dit kader expliciet aan bod tijdens de startvergadering van 17 december 2018. Op deze startvergadering waren onder meer de VMM en het AZG uitgenodigd. Was het AZG aanwezig op die vergadering? Ik zou deze vraag ook aan minister Beke kunnen stellen.

Minister Demir, een van de triggers voor u om de organisatie van een onderzoekscommissie te suggereren, wat hier niet zo vaak gebeurt, was uw verontwaardiging dat u moest constateren dat, toen u de stukken bij de OVAM opvroeg, het rapport-Tytgat er niet bij stak, en dat u eerst een eerste deel kreeg en later een tweede deel. Zijn er nog dergelijke zaken geweest waarbij u bepaalde informatie opvroeg en niet of niet volledig vastkreeg? U vroeg zich daardoor af of er zaken werden achtergehouden.

Een van de experts die hier kwam, was mevrouw Larmuseau. Had zij al eerder contacten met de OVAM over een aantal dossiers?

Ik kreeg ook graag wat duiding over de lopende gerechtelijke procedures en de aansprakelijkheid van 3M. U hebt een procedure opgestart. Zwijndrecht ook. Wat zijn daarvan de consequenties voor de huidige procedures? Wat is uw mening over de aansprakelijkheid van 3M?

De voorzitter: De heer Sintobin heeft het woord.

Stefaan Sintobin: Het is inderdaad de bedoeling om het systeem te veranderen en om te bekijken wat we kunnen remediëren. Het is natuurlijk ook de bedoeling om verantwoordelijkheden vast te leggen en te bekijken wat er in het verleden verkeerd is gelopen. Ik heb de indruk dat sinds we begonnen zijn met politiek verantwoordelijken van alle niveaus naar hier te vragen, iedereen alles een beetje van zich afschuift en zegt van niets te weten en onvoldoende kennis te hebben. Ik kan er wel inkomen dat men in 2017 nog niet voldoende kennis had om tot actie over te gaan. Maar ik dacht dat er in 2019, 2020 en 2021 wel al kennis was. Waarom hebben jullie dan gewacht totdat minister Demir hier haar nummertje opvoerde om tot een onderzoekscommissie te komen? Collega Schiltz, dit is een onderzoekscommissie waarvoor de meerderheidspartijen niet stonden te springen. Daarom heb ik voor de twee andere ministers de vraag naar wat hun reactie was op het opstarten van deze onderzoekscommissie. Vindt u niet alle drie dat het werk dat wij hier doen eigenlijk de taak van de ministers is en van de kabinetten? Wij treden nu eigenlijk in jullie plaats. Er zijn een aantal zaken mank gelopen.

Minister Demir, u schudt van neen, maar als u zegt dat er geen informatiedoorstroming is van de OVAM naar u, dan is het uw taak om in te grijpen. U moet naar de OVAM stappen en zeggen: 'Ik wil nu, vandaag, dit rapport.' Ik hoor in de verdediging – ook vorige week – dat er van informatie-uitwisseling tussen de verschillende kabinetten, departementen, administraties en ministers, ook van een vorige regering, weinig of geen sprake was. Ik ben daar toch wel verwonderd over. Hoe zit het nu juist met die informatiedoorstroming? Welke informatie hebben jullie meegekregen van de vorige ministers over het dossier-3M? We kunnen elke week zeggen dat er niet voldoende kennis was. Toen Bart De Wever hier was, hebben we het de hele dag gehad over 18 september 2017. Twee dagen zelfs. Twee dagen was er daarover discussie. Het ging over: zullen we daar nu wel of niet over communiceren? Minister Demir, u was er waarschijnlijk bij toen op een N-VA-bijeenkomst werd gesproken met jullie voorzitter. Toen werd beslist om toch niet te communiceren omdat er geen gezondheidsrisico was, maar wel een politieke opportuniteit om tot sanering

over te gaan. 'De mensen zullen dat graag horen, ook de tegenstanders van Oosterweel. Zwijndrecht in het bijzonder en nog andere actiegroepen zullen tevreden zijn dat we die vervuilde grond zullen kunnen saneren.'

Iedereen zegt hier dat we in 2017 niet de kennis hadden. Maar zelfs dan nog, is er bij het begin van jullie termijn nooit iemand geweest die vond dat daar toch eens wat meer onderzoek moest worden uitgevoerd? Ik heb het over de Vlaamse Regering, niet over individuele ministers, want alles zal wel in unanimitéit zijn beslist en gezegd. Het is de verantwoordelijkheid van de Vlaamse Regering om erover na te denken of het toch niet aangewezen is om te onderzoeken of niet alleen de site op de projectgrond vervuild is, of de vervuiling niet ook wat verder gaat. U hebt gewacht tot 2021, tot die klokkenluider daar was. Indien de klokkenluider en de onderzoekscommissie er niet waren geweest, zou er nog niets geweten zijn. Dat mogen we niet vergeten, en ik had daar toch graag wat meer duidelijkheid over.

Wat is jullie idee over het feit dat er toen niet werd gecommuniceerd? Zouden jullie hetzelfde gedaan hebben? Zouden jullie dezelfde argumenten hebben aangehaald? Minister Demir, u bent altijd wat voortvarend. Zou u in 2017 niet van oordeel zijn geweest dat er toch beter zou worden gecommuniceerd naar de inwoners van Zwijndrecht om te zeggen dat er een probleempje is? In andere gevallen is dat wel gebeurd. Minister Beke zegt dat het leven van de mensen overhoop wordt gegooid door te communiceren. Maar op zo'n momenten staat de volksgezondheid van de mensen voorop. Dat zou toch zo moeten zijn. Daarvoor zit ik hier ook. Los van de vraag of er risico's zijn voor de volksgezondheid, moet een dergelijke grote vervuiling toch een aanleiding zijn om meteen verder onderzoek te doen en niet te wachten tot waar we nu zijn aanbeland?

Minister Beke, een van de beleidsdomeinen die toch wel wat afwezig blijven, is het uwe. Vorige week was uw voorganger hier, de heer Vandeuren. Veel had hij daarover niet te zeggen. Maar mij valt het toch op dat in dergelijke dossiers adviezen worden gevraagd. Op 17 september 2020 werd voor de omgevingsvergunning van de deputatie Antwerpen het advies gevraagd van het AZG van minister Beke, van het Agentschap Energie, Klimaat en Groene Economie van minister Demir en van het Departement MOW van minister Peeters. Volgens de gedeputeerde die hier op bezoek kwam, heeft niet een van de drie een advies gegeven. Ik vind dat niet normaal. Als een advies wordt gevraagd om een omgevingsvergunning te leveren, vind ik het niet normaal dat geen enkele van jullie diensten daarop antwoordt. Zeker niet als het over zo'n groot dossier gaat. Als er een dossier in Vlaanderen is waarop zeker adviezen zouden moeten worden geleverd, dan is het wel dit dossier. Wat is jullie houding ten aanzien van die adviezen? Dit kan een aanwijzing zijn voor een aanbeveling of een conclusie in ons eindverslag: wat doen we in de toekomst met die vraag om advies? Vinden jullie dat dat nog moet bestaan of dat het niet meer nodig is omdat jullie toch geen advies geven?

We hadden het vorige week al over de dading. Ik sta er echt versteld van dat ministers niet op de hoogte zijn van een dading, dat zij dat dan moeten opvragen. Er kleeft nochtans een schuld van 63 miljoen euro aan vast voor de belastingbetaler! Ik begrijp wel dat de dading niet is afgesloten door de Vlaamse Regering, maar dat de Vlaamse Regering daar niet van op de hoogte is, is toch onvoorstelbaar! Minister Peeters, u hebt zelf net toegegeven dat u er niets van wist. Wie was er dan binnen de huidige Vlaamse Regering op de hoogte van de dading? Werd daar dan nooit eens over gesproken op een ministerraad? Ik kan mij toch voorstellen dat diegene die er wel van op de hoogte was dat op zeker moment ter sprake moet hebben gebracht? Ik veronderstel toch dat 3M de afgelopen maanden en misschien ook wel daarvoor ter sprake is gekomen. Er zijn niet alleen veel vragen gesteld door parlementsleden. Er waren ook veel antwoorden. Minister Demir, u zegt dat er 300 bladzijden zijn. Ja, ik heb ze niet allemaal gelezen, maar toch veel. Er moet in de schoot van de Vlaamse Regering toch eens gesproken zijn over 3M en de daarbij horende dading? Wie was op de hoogte van de dading? Werd daar binnen de Vlaamse Regering nooit over gesproken?

De voorzitter: Mevrouw Rombouts heeft het woord.

Tinne Rombouts: Ik zal mij in deze eerste ronde beperken tot wat volgens mij de hoofdvragen zijn om het debat verder te kunnen voeren. Het is de opdracht van deze onderzoekscommissie om op een correcte manier te kunnen inschatten wat we wanneer wisten, op welke manier er met de informatie is omgegaan, of er een correcte doorstroming is geweest, en waar er eventueel knelpunten zijn geweest. Wij moeten bekijken hoe wij dat in de toekomst kunnen vermijden.

Vorige week hadden we de vorige regering. Op 18 en 19 oktober 2019 is deze Vlaamse Regering van start gegaan. Daarom focus ik mijn vragen op die periode. De periode daarvoor hebben we al behandeld tijdens vorige vragenrondes. Ik wil mij ook heel bewust beperken tot de periode nadat de onderzoekscommissie werd aangekondigd. Er is toen bijzonder veel ondernomen. We hebben daar een redelijk goed overzicht van. Het gaat in mijn eerste vragen vooral over de periode daartussen.

Ik vraag aan alle ministers: heeft u bij uw aanstelling overleg gehad met uw administraties en/of de belangrijkste partners waarvan er projecten lopende zijn? Ik wil van jullie punctueel vernemen of uw administraties of partners u hebben ingelicht over de problematiek rond PFAS/PFOS. Wat waren de elementen die men toen voor u duidelijk op de agenda wilde zetten? Zijn er toen bepaalde alarmbellen geluid, zaken waarrond u dadelijk actie moest ondernemen? Op welke manier is het belang van die zaken ter sprake gekomen? Met welke 'connectatie' is dit dossier op uw bureau beland?

Werden er in de jaren na uw aanstelling beleidsvoorstellen geformuleerd vanuit uw bevoegde diensten omtrent PFOS/PFAS? Welke concrete beleidsvoorstellen waren dat? Wat hebt u ermee gedaan? Welke elementen zijn opgenomen? Welke niet? Waarom eventueel niet?

Het feit dat er een onderzoekscommissie kwam, was toch een alarmbel. Wanneer is bij u het signaal gekomen dat er bij Oosterweel een grote PFOS/PFAS-vervuiling aanwezig is, dat er een dading was en dat er mogelijk een gezondheidsrisico zou zijn voor de inwoners van Zwijndrecht? Welk signaal was dat dan? Ik neem aan dat de onderzoekscommissie voor u niet het signaal was dat er iets aan de hand was. Hoe is dat signaal tot bij u gekomen? Welke stap heeft u dan meteen, of eventueel later, gezet?

De voorzitter: De heer Schiltz heeft het woord.

Willem-Frederik Schiltz: Minister Peeters, voor u heb ik niet zo veel vragen. Minister Weyts heeft hier, als voormalig minister van Mobiliteit, een zeer uitvoerig pleidooi gehouden om aan te geven dat, binnen de scope van Mobiliteit, alles in orde was.

Minister Beke, voor u heb ik de hamvraag. U hebt het samenwerkingsprotocol tussen onder andere de OVAM en het AZG. Uw voorganger, de heer Vandeurzen, heeft hier zeer uitvoerig uitgelegd hoe dat protocol in elkaar steekt, en dat het protocol op dat moment niet geactiveerd werd omdat daar blijkbaar geen aanleiding toe was. Dat is geen waardeoordeel. Ik weet wel dat het gevaarlijk is om via de achteruitkijkspiegel een evaluatie te maken, maar in retrospect kunnen we ons toch afvragen of de samenwerking tussen het AZG en de andere administraties voldoende sterk is. Bent u van mening dat dat protocol moet worden herzien en dat het AZG in een aantal gevallen sneller moet worden gecontacteerd? U hebt waarschijnlijk gemerkt dat ik wat kritisch was over het feit dat een hele ketting van beslissingen is gebaseerd op één toxicologisch rapport, dat dan nota bene besteld was door Lantis en niet is aangevraagd vanuit een gezondheidshoek. Bent u van mening dat het AZG nauwer moet worden betrokken om een beslissende factor te kunnen zijn als het gaat om een humaan toxicologische of een andere gezondheidsimpact? Ik vermoed dat het antwoord 'ja' zal zijn want elke minister pleit uiteraard voor zijn eigen departement. Maar laat ons toch proberen onze eigen rol in dezen te overstijgen.

Minister Demir, de hamvraag is heel eenvoudig: heeft uw administratie gefaald?

Ik heb natuurlijk een hele rist opvolgingsvragen. Er zijn blijkbaar fouten gebeurd. Met betrekking tot onder andere het rapport-Tytgat. Ik weet niet of dat rapport nog zoveel impact heeft gehad op het moment dat u aan het beleid kwam. U roept ons op om voldoende focus op 3M te houden. Ik denk dat deze onderzoekscommissie dat behoorlijk fors heeft gedaan. We hebben 3M hier twee keer gehad. We hebben de delegaties manu militari naar onze wensen gekneed. We hebben telkenmale documenten opgevraagd. Ik breng de onderzoekscommissie en de leden van de regering ook graag in herinnering dat er ondertussen een strafrechtelijk onderzoek loopt en dat het voor deze commissie dus onmogelijk is om het werk van het parket over te nemen. Dat is uiteraard ook niet de bedoeling.

Minister Demir, ik zal straks nog wat vragen stellen over hoe een en ander tot stand is gekomen in uw beleid rond de problematiek van de emerging contaminants.

En dan voor alle ministers, vooral de ministers Demir en Beke: vanaf wanneer is, volgens u, de PFOS/PFAS-problematiek verschoven van louter milieutoxicologisch naar humaan-toxicologisch? Vanaf wanneer was er volgens u een probleem voor de volksgezondheid?

De voorzitter: Dank u wel. Mevrouw Schauvliege heeft het woord.

Mieke Schauvliege: Goedemorgen, beste leden van de regering, deze onderzoekscommissie is in het leven geroepen om te onderzoeken wat er verkeerd is gelopen en waarom de Vlaamse Regering, de vorige en de huidige, niet op tijd heeft gehandeld. Dat is wat wij moeten onderzoeken.

Jullie hebben daarnet heel veel verklaringen afgelegd over wat er is gebeurd en wat jullie hebben gedaan sinds 1 juni, het moment waarop de gemeente Zwijndrecht jullie een alarmerende mail heeft gestuurd met bijzonder zorgwekkende metingen. Maar wat wij vandaag vooral moeten bevragen, is wat er is gebeurd vanaf het moment van de aanstelling van deze regering tot het moment dat dat signaal is gekomen. Wat hebt u gedaan om ervoor te zorgen dat die problematiek op de best mogelijke manier wordt aangepakt? En dat is meteen mijn eerste vraag. Bent u van mening dat u alles in het werk hebt gesteld om de gezondheid van de inwoners van Zwijndrecht, de gezondheid van de Vlaming, op een goede manier te behandelen, het voorzorgsprincipe te hanteren? Bent u van mening dat u de milieuproblematiek rond PFAS op een grondige manier hebt aangepakt vooraleer het signaal van 1 juni er kwam?

Want het is hier al meerdere keren aangehaald: er zijn al heel wat momenten geweest dat de alarmbellen konden afgaan. Joke Schauvliege heeft hier vorige week aangehaald dat het kantelmoment wat haar betreft 2018 was, op het moment dat de EFSA-opinie in opmaak was. Ik heb een vraag voor minister Demir. Dat kantelmoment is ook bijna het moment waarop u de bevoegdheid Leefmilieu kreeg. Ten eerste, waarom is er op dat moment niet overgegaan tot actie?

Ten tweede, op datzelfde moment is er ook in Nederland een bijzonder groot schandaal uitgebroken. Is er overleg geweest tussen Nederland en uw kabinet over deze problematiek? Waarom bent u op basis van de gegevens van Nederland niet tot versnelde actie overgegaan? Niet alleen werd de EFSA-opinie straffer, ook het schandaal in Nederland zou een zeer ernstige alarmbel moeten zijn geweest voor u als minister van Leefmilieu om tot actie over te gaan. Ik zou van u graag vernemen of u dat overleg wel degelijk hebt gehad.

Ik stel deze vraag omdat er op 14 juni 2021 door de OVAM aan de Vlaamse Regering een vertrouwelijke toelichting werd gegeven en een nota werd geproduceerd, waarin er heel duidelijk staat dat de OVAM op het moment dat de regeringsonderhandelingen liepen, had gevraagd om daar extra aandacht aan te besteden. Zij zeggen heel expliciet dat, ondanks hun vraag om in het regeerakkoord en in de beleidsnota Omgeving daar extra aandacht aan te besteden, de voorstellen die de OVAM heeft gedaan in beide gevallen niet werden

weerhouden. Hoe rijmt u dat met de houding dat u voldoende zou hebben gedaan en dat u eigenlijk niet genoeg gealarmeerd was om daar actie te ondernemen?

Dat zijn vragen aan minister Demir, maar natuurlijk heb ik in dat verband ook een vraag aan ministers Beke en Peeters. Op het moment dat de normen van EFSA heel hard verstrengden, zijn jullie dan door jullie collega op de hoogte gesteld dat er mogelijk een probleem zou kunnen komen op het vlak van gezondheid, minister Beke, en u, minister Peeters, op het vlak van problemen met het normenkader dat werd gebruikt bij de Oosterweelwerken?

Joke Schauvliege heeft vorige week 'ja' geantwoord op de vraag of ze, met de kennis die ze in 2017 had, nog altijd de keuzes zou verdedigen die ze toen heeft gemaakt. Mijn vraag aan alle drie de ministers is: wat vindt u van die uitspraak?

Joke Schauvliege zei dat ze met de kennis van vandaag die beslissingen niet meer zou nemen. Mijn vraag is dan ook: met de kennis van gisteren worden nog altijd beslissingen van vandaag en werken van vandaag uitgevoerd. Is het niet belangrijk om met de kennis van vandaag ook de werken van vandaag correct uit te voeren? Met andere woorden, is de keuze voor het normenkader waarop Oosterweel is gebaseerd op tafel gelegd in deze Vlaamse Regering en wordt daaraan gewerkt? Want de kennis van vandaag is anders dan de kennis van 2017. We hebben in deze commissie al heel veel gediscussieerd over de normen. We hebben gezien dat er heel wat vraagtekens zijn bij het normenkader dat werd opgesteld. We hebben nieuwe inzichten, nieuwe EFSA-normeringen. Is het dan niet logisch dat, met de kennis van vandaag, de werken van vandaag worden uitgevoerd en dat er daarvan werk moet worden gemaakt?

Ik kom tot de hamvraag rond de oproep om een onderzoekscommissie op te richten. Minister Demir, u hebt uitgelegd wat voor u de trigger was om die oproep te doen. U hebt uitgelegd dat een uitspraak van één parlamentslid dat bezorgd was over het verleden u die oproep heeft laten doen. Dat vind ik een zeer eigenaardige uitspraak. Ik zou van u willen horen wat er chronologisch allemaal aanleiding heeft gegeven tot het oprichten van die onderzoekscommissie. U zegt zelf dat u van te weinig op de hoogte was. Maar, minister, uw huidige kabinetschef, de heer Pieters, was op het moment van die bewuste 18 september 2017 waarover we al twee hoorzittingen hebben gediscussieerd, kabinetsattaché bij minister-president Bourgeois. Hij zat mee op de eerste rij in alle mails en bijlagen die aanleiding hebben gegeven tot de discussie over het al dan niet communiceren en het al dan niet meten in het woongebied van Zwijndrecht. Hij heeft al die documenten gezien. Hij heeft ze verstuurd en in zijn mails commentaar gegeven. Dus zeggen dat u niet op de hoogte bent of was van het verleden, is toch wel zeer bijzonder. Minister, kunt u mij dat uitleggen? En kunt u nog eens uitleggen waarom precies u tot die onderzoekscommissie opriep? Want ik volg de redenering van collega Sintobin dat wij hier het werk aan het doen zijn dat deze regering zou moeten doen. Wij zijn hier het verleden aan het reconstrueren en aan het uitzoeken welke administratie welke informatie aan haar minister heeft gegeven. Dat lijkt mij een zeer bijzondere vraag. Ik wil dat dan ook heel goed weten.

Ik heb ook een aantal vragen over de dading. Minister Peeters, u verklaarde tijdens deze zitting dat u niets wist van de dading en dat u dit hebt gehoord van minister Demir. Minister Demir, mijn vraag luidt dan ook: hoe bent u te weten gekomen dat er een dading was? Bent u daar via een of andere interne communicatie binnen N-VA van op de hoogte gesteld, binnen uw administratie of op een andere manier?

Minister Peeters, de heer Tommelein verklaarde hier vorige week dat hij zijn dossiers aan u heeft overgedragen op het moment dat er in de vorige regering een ministerwissel was. Heeft hij u daar dan niets van verteld, als voormalig minister verantwoordelijk voor het budget?

Dan heb ik nog een vraag aan alle ministers, die ook al door andere collega's is gesteld: welke overdracht van informatie is er precies geweest? Minister Peeters, is die hele

discussie van het al dan niet communiceren, het al dan niet meten door minister Weyts, u dan niet meegedeeld? Vooraf, toen u de opdracht kreeg om verantwoordelijk te zijn voor Mobiliteit enerzijds, en tijdens de discussies over 3M?

Wat de dading betreft, hebben we hier het bedrag van 63 miljoen euro gehoord. Luc Hellemans verklaarde hier dat die 63 miljoen euro sowieso de kost zal zijn die de Vlaamse overheid zal betalen. Hoe verhoudt zich dat tot het principe dat de vervuiler betaalt? Want het lijkt mij duidelijk dat de belastingbetaler die 63 miljoen euro zal betalen. Dat is alvast wat Luc Hellemans hier verklaarde.

Vervolgens heb ik een vraag over de personeelsbesparingen. Deze Vlaamse Regering heeft de beslissing genomen om bij elk departement, bij elke bevoegde dienst 5 procent op de koppen van het personeel te besparen. Elke administrateur-generaal die hier de revue is gepasseerd, heeft verklaard dat dit echt een stap te ver is, dat zij er niet meer in slagen om hun kerntaken uit te voeren. Waarom hebben jullie deze beslissing rigoureuus genomen, zonder vooraf te onderzoeken of dat überhaupt nog mogelijk was, of die administraties hun kerntaken nog zouden kunnen uitvoeren?

Minister Demir, bent u van oordeel dat de handhaving ten aanzien van 3M voldoende was in de periode dat u verantwoordelijk was voor het dossier?

Verder heb ik een vraag aan alle ministers: hebt u op de een of andere manier contact gehad – persoonlijk of via uw kabinet – met 3M? Wanneer en hoe vaak zou dat dan gebeurd zijn gedurende uw ministerschap?

Ik dank u alvast voor uw antwoorden in deze eerste ronde.

De voorzitter: De heer D’Haese heeft het woord.

Jos D’Haese: Beste ministers, we hebben hier de afgelopen weken een opmerkelijke bocht gezien. Toen in dit voorjaar die vervuiling in Zwijndrecht uitkwam, wees iedereen in deze regering naar elkaar. Er werden documenten gelekt in de pers en verdachtmakingen gedaan. Minister Demir, u vroeg toen zelfs om een onderzoekscommissie. En vandaag en vorige week zien we een eendrachtige regering, ministers van welke partij dan ook die hetzelfde verhaal vertellen: er is niets mis geweest, er was geen risico.

Ik vind dat een opmerkelijke evolutie op een paar maanden tijd, daar zal ik eerlijk over zijn. En daarom ga ik graag even terug naar de plenaire vergadering die hier al aan bod is gekomen, die van 9 juni 2021, toen u, minister Demir, vroeg om een onderzoekscommissie op te richten. U hebt daaruit geciteerd, maar sta mij toe om te zeggen dat dat relatief selectief was. U had 10 minuten, u hebt een half uur gesproken, maar het was toch relatief selectief.

Ik zal een aantal zaken citeren die ú daar hebt gezegd, in plaats van wat parlementsleden daar hebben gezegd. U hebt daar gezegd: “ (...) stel ik vast (...) dat er veel te weinig actie is ondernomen in dit dossier.” Dat is wat u daar hebt gezegd. U hebt daar gezegd: “Als dit zo’n belangrijk dossier is, zou ik bepaalde zaken in het verleden hebben uitgesloten. Dan zou ik wel bloedafnames hebben genomen.” Dat is wat u daar hebt gezegd. En u hebt inderdaad ook gezegd dat u vaststelt dat er vandaag nog altijd vragen worden opgeworpen die al lang meegaan en dat die de afgelopen 15 jaar niet beantwoord zijn geweest. Dat is waarom u hebt gesuggereerd aan dit parlement om een onderzoekscommissie op te richten.

Minister Demir, we hebben hier de afgelopen weken uw voorzitter, Bart De Wever, gehoord, uw collega-minister en partijgenoot Ben Weyts en een parlements lid uit uw meerderheid, Joke Schauvliege, die uw voorganger is. Zij hebben hier de afgelopen weken allemaal hetzelfde verhaal verteld.

Minister Demir, ik neem aan dat u, vooraleer u aan het parlement hebt gevraagd om een onderzoekscommissie op te richten, toch even de telefoon hebt genomen. Of dat was zelfs niet altijd nodig, want ik denk dat u wekelijks overleg hebt met de heer De Wever en ik neem aan dat u minister Weyts ook wel eens af en toe tegenkomt op een ministerraad. Ik neem toch aan dat u dan eens hebt gevraagd hoe de vork in de steel zit, vooraleer u aan het parlement zei: 'Hop, hop, onderzoekscommissie, voor het eerst in twintig jaar.' En dan neem ik aan – maar dat is een vraag – dat die mensen u toen exact hetzelfde hebben verteld als ons nu. Dat lijkt mij logisch: dat die mensen u toen, toen u vroeg hoe het nu zat, exact hetzelfde hebben gezegd als nu. Want er wás helemaal geen probleem, als we hen moeten geloven. En dat was toen natuurlijk ook al bekend, dat hebben ze de afgelopen zomer niet uitgevonden. En dus is mijn vraag: was dat voor u dan niet voldoende? En vindt u de verklaring die u hier in de onderzoekscommissie hebt gehoord, wél voldoende?

En als u het mij vraagt, dan had u effectief groot gelijk in juni. Er is inderdaad veel te weinig actie ondernomen in dit dossier. En als het zo'n belangrijk dossier was, dan had men inderdaad moeten meten om na te gaan of er geen probleem was. Ik denk dat we het daarover eens zijn. Mijn vraag is: bent u vandaag nog steeds van die mening? Bent u nog steeds van de mening, zoals u zei op 9 juni, dat er op dat moment gemeten had moeten worden of het probleem effectief in Zwijndrecht zat, of de mensen daar effectief vergiftigd waren? Ik neem aan dat u dan zult zeggen dat we ondertussen toch wel hebben gehoord dat er geen humantoxicologisch risico was. Ja, ik ga ervan uit dat u dat in juni ook al had gehoord. En dus is mijn vraag: bent u vandaag nog steeds van dezelfde mening als toen of niet?

U hebt gesproken over de nota-Tytgat die u niet had gekregen, daarna één versie en daarna pas twee. Het is natuurlijk een heel eenvoudige vraag. Ik neem aan dat u het er met uw administratie over hebt gehad waaróm u die nota's niet hebt gekregen. En ik ben zeer geïnteresseerd in dat antwoord. Want het is heel gemakkelijk om hier te wijzen naar administraties. Maar wat is de reden waarom u die nota's niet hebt gekregen? Want iedereen is het erover eens dat dat sleutelstukken zijn. Of die dit jaar nog zo belangrijk zijn om te bepalen of er nu iets moest gebeuren, dat is iets anders. Maar dat die voor de historiek van het dossier belangrijk zijn, is duidelijk. De vraag is dan ook: wat is het antwoord op de vraag waarom u die stukken niet hebt gekregen?

Ik wil het even hebben over de nota-Tytgat. Het betreft een detail, maar u bent al de zoveelste minister die hier vandaag en de afgelopen weken zegt dat daarin stond dat er geen humane risico's waren. Anderen zeggen dat er in de nota-Tytgat zwart op wit stond dat er in Zwijndrecht geen risico's waren. U zegt vandaag dat er stond dat er op de wérf geen risico was. Kunt u mij eens zeggen op welke pagina? Ik heb dit al aan een aantal ministers gevraagd, maar niemand heeft mij al een pagina kunnen zeggen. Op welke pagina staat er in het rapport-Tytgat 'Er is geen risico voor de mens' of staat er in een andere vorm dat er geen enkel probleem is? Maar ik ken die nota relatief goed, ik heb die van voren naar achteren gelezen en terug. Als je het mij vraagt, is het enige dat daarin staat een gezondheidsnorm. Volgens mij staat er nergens in dat er geen risico is. En dat is wat de heer Tytgat hier ook verschillende keren opnieuw heeft herhaald. Maar misschien kunt u dan toch eindelijk voor wat meer licht in deze zaak zorgen: waar in die nota staat dat er geen risico was voor de mens?

Uw voorganger, Joke Schauvliege, heeft ons gezegd dat ze heel proactief is geweest door onmiddellijk na een rapport van EFSA in 2008 over strengere normen, door 3M een bodemonderzoek te laten opstarten in de ruimere omgeving. Ik heb daar een heel eenvoudige vraag over: wanneer werd de eerste meting in Zwijndrecht in het kader van dat bodemonderzoek uitgevoerd? Op het moment dat u minister werd, was er toen al gemeten, waren er toen al metingen gebeurd in Zwijndrecht, van een opdracht die begin 2019 – ik herhaal het even – gegeven is? Toen Zwijndrecht zelf met stalen kwam, was er toen al gemeten in het kader van het bodemonderzoek, ja of nee? En zo ja, wat waren daarvan de resultaten?

In 2020 heeft EFSA haar normen officieel verstrengd in haar opinie. Zijn die nieuwe normen op dat moment met u besproken geweest? Is Zwijndrecht daar dan bij ter sprake gekomen? Want mevrouw Schauvliege heeft het hier verschillende keren herhaald: de normen zijn vandaag 240 keer strenger dan in 2017. Dat klopt natuurlijk niet, maar stel dat. Dan neem ik toch aan dat, op het moment dat die zo stevige verstrenging van de normen eraan komt, dat wordt besproken en dat er wordt bekeken wat we daarmee moeten doen op dé hotspot in Vlaanderen, Zwijndrecht. Ja of nee? Werd er aan de alarmbel getrokken, werd daar iets mee gedaan? Of verder gewoon verder gekabbeld?

Ik heb dezelfde vraag over de vaststelling van de ontwerpbodemsaneringsnormen van 1 april 2021. Welke gevolgen werden daaraan gegeven? We hebben hier al heel vaak gehoord: 'Ja toen we die vernamen, zijn we meteen gaan meten in Zwijndrecht.' En dat is natuurlijk niet waar. Dat was 1 april. Zwijndrecht heeft zelf metingen gedaan in juni en pas daarna is er gemeten geweest door de stad Antwerpen, de OVAM enzovoort. Welk gevolg is er gegeven aan de publicatie van die ontwerpbodemsaneringsnormen op 1 april 2021?

Verder heb ik een vraag over die ontwerpbodemsaneringsnormen. En dat is een politieke vraag, dat heeft de Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek (VITO) ons gezegd. De ontwerpbodemsaneringsnormen van april vorig jaar zijn gebaseerd op de kennis van PFAS van 2016, niet die van 2020. Daar wordt vaak wat vaag over gedaan, maar dat is redelijk duidelijk. Dat is ook geen geheim. Het is gebaseerd op de kennis van 2016, niet op die van 2020, terwijl er uiteraard, zoals iedereen hier steeds herhaalt, voortschrijdend inzicht is. VITO heeft ons uitgelegd dat de belangrijkste reden waarom niet de kennis van 2020 als uitgangspunt wordt genomen, is dat, als je dat doet, half Vlaanderen boven de norm zit. Mijn vraag luidt dan ook: hoe gaat u daarmee om? Hoe kijkt u daarnaar? Want het is toch wel bijzonder relevant dat, wanneer je een norm correct berekent, half Vlaanderen daarboven blijkt te zitten. Wat is dan de oplossing?

Als voorbeeld van de proactiviteit rond PFAS wordt heel vaak aangehaald dat er een PFAS-actieplan werd opgesteld. Het begin daarvan is gegeven eind 2018 en februari 2020 werd dat afgeklopt. Ik heb dat nog eens nagelezen en het bevat toch wel heel wat interessante zaken. Wat staat daar in? Dat 77 procent van de bevolking te veel PFAS en PFOA in het bloed heeft. Dat lijkt mij mogelijk wel een risico voor de volksgezondheid. Daar staat in dat er in Zwijndrecht verhoogde concentraties PFOS in de bodem zijn en dat die daar waarschijnlijk in terechtgekomen zijn via atmosferische depositie. En daarin wordt zelfs verwezen, minister Demir, naar de studie over de vervuilde PFOS-eieren van Wendy D'Hollander. De studie waarvan iedereen zich afvraagt waar die is gebleven en wie die heeft gezien, stond gewoon in het PFAS-actieplan. In die studie staat zwart op wit dat de eieren in Zwijndrecht veel te hoge concentraties PFOS bevatten, niet naar de normen van 2020, niet naar de normen van 2018, niet naar de normen van 2016, maar naar de normen van 2008, normen van ondertussen – als ik goed kan rekenen – 14 jaar oud. Het gaat over metingen waarvan expliciet wordt gezegd dat ze zijn genomen binnen een straal van 1 kilometer rond de perfluorfabriek – lees: 3M.

Minister Demir, in het PFAS-actieplan staat het allemaal: verhoogde waarden in de bodem in Zwijndrecht, verspreiding via de lucht, giftige eieren. Om het met uw voorzitter te zeggen: het staat er zwart op wit. En dan is de vraag: wat hebt u daar dan mee gedaan? U zegt graag dat dat actieplan het bewijs is van de proactiviteit van uw beleid en van deze regering. Maar wat is daar dan mee gebeurd, toen dat in februari 2020 op uw tafel kwam? Verhoogde waarden in de bodem, verspreiding via de lucht, giftige eieren in Zwijndrecht, en vervolgens duurt het tot juni 2021 vooraleer de gemeente Zwijndrecht zelf metingen gaat doen in Zwijndrecht, vooraleer er maatregelen worden afgekondigd. Wat is daar in tussentijd mee gebeurd?

Ik heb heel veel vragen over de manier waarop er vandaag wordt omgegaan met de vervuiling op de Oosterweelwerf. Ik zal het direct afscheiden: dat is iets anders dan zeggen dat er niet mag worden gewerkt op de Oosterweelwerf. Ik heb heel veel vragen over de

manier waarop er wordt omgegaan met de vervuiling. Maar ik ga ervan uit dat al die vragen hier zullen worden doorverwezen naar administraties en naar expertencommissies allerhande. En daarom zal ik dit tot één vraag beperken. De norm waarboven grond op de Oosterweelwerf moet worden ingepakt in die befaamde 'pralines' ligt op 70 microgram PFOS per kilogram droge stof. Die norm is gebaseerd op de kennis over PFAS uit het jaar 2008. Ik herhaal: dat is 14 jaar geleden. Iedereen heeft hier altijd de mond vol over het voortschrijdend inzicht. Hier klopt de verstrenging van 240 keer wél. Sinds 2008 is de norm voor gezondheid inderdaad 240 keer strenger dan doen. En dus is mijn enige vraag vandaag aan de minister van Leefmilieu, maar misschien toch ook aan die van Mobiliteit die bevoegd is voor de werf: vinden jullie het normaal dat wij vandaag nog steeds dezelfde norm gebruiken? Vinden jullie het normaal dat wij in 2022 technische verslagen updaten met dezelfde norm die gebaseerd is op kennis uit 2008, terwijl er ondertussen een lange rij rapporten, waarschuwingen en kennis is bij gekomen die aantoonst dat die kennis van 2008 achterhaald is? En toch doen we op basis daarvan nog voort. Vinden jullie dat normaal, ja of nee?

Ik heb nog twee vragen over het personeelskader, over de milieu-inspectie. Minister Demir, u zegt dat u tien extra mensen zult aanwerven. Dat komt niets te vroeg. De milieu-inspectie is gegaan van 137 inspecteurs in 2015 naar 90 vandaag. Het komt niets te vroeg dat er daar bij komen. Ik heb u daarover een schriftelijke vraag gesteld en daarin zei u: "Naast een mogelijke natuurlijke uitstroom zullen medio 2024 ook 10 van deze 90 toezichthouders de pensioengerechtigde leeftijd van 62 jaar hebben bereikt." Ik heb dan ook een heel eenvoudige vraag voor u: die 10 extra mensen die u aanneemt, is dat ter vervanging van de 10 die afvloeien wegens pensionering? Of is dat bovenop de vervanging van die 10 mensen die op pensioen gaan? Want we weten dat er in deze regering een beleid is van niet-vervanging bij pensionering.

Ik kom tot mijn allerlaatste vraag. U verwees daarnet naar het onderzoek dat dit parlement heeft gevraagd aan het Rekenhof naar de impact van de besparingen de afgelopen jaren. U weet ongetwijfeld ook, minister, dat uw meerderheid heeft geweigerd om dat onderzoek uit te breiden naar de afgelopen legislatuur en dat het Rekenhof dus helemaal niet zal onderzoeken wat de impact is van de besparingen van de vorige regering, dat het helemaal niet zal onderzoeken wat de impact is van die leegloop op jullie administraties de laatste jaren, maar enkel van het beleid van de laatste 2 jaar, waarvan we weten dat het uiteraard sterk door corona bepaald is. Minister, gaat u ermee akkoord dat dat onderzoek beter wél zou gebeuren, dat dat onderzoek beter wél zou worden uitgebreid naar de besparingen die zijn uitgevoerd in de vorige legislatuur? Dank u wel.

De voorzitter: Beste ministers, ik heb zelf nog twee vragen. De eerste vraag betreft de aflevering van bodemattesten. Dat is een van de zaken waarover de mensen in Zwijndrecht, maar bijvoorbeeld ook in Willebroek, zich vragen stellen. Ik denk dat jullie dat wel kennen. Ik heb dat vroeger ook voor mijn eigen grond gekregen. Je krijgt een bodemattest en daarop staat 'geen gegevens bekend van deze grond'. Dat wil niet zeggen dat het oké is, maar ook niet dat het niet oké is. Het betekent dat er geen gegevens bekend zijn. Ook onze collega Freya Perdaens heeft al wat vragen gesteld over die blanco bodemattesten. Een vraag die ik mij daarbij stel is: wat is de doorlooptijd, wat is het moment om te zeggen dat er geen potentieel risico is? Want er is natuurlijk een verschil tussen een grond waar er een tankstation heeft gestaan, die in de databank zit en waarbij er een beschrijvend bodemonderzoek is van dat perceel zelf, en percelen zoals in Zwijndrecht en Willebroek die in de zeer dichte nabijheid liggen, maar waar er van het perceel zelf geen meetstaal is. Is dat iets waarnaar we in de toekomst moeten kijken in verband met die bodemattesten? Zo kunnen we mensen toch meer inzicht geven in de potentieel – er is nog een verschil tussen potentieel en effectief – vervuilde grond.

Minister Beke, iets waarop ik bij het AZG en bij de OVAM ben doorgegaan, is dat protocol. Er is daarnet al naar verwezen door collega's. Ik bedoel het protocol waarbij, als de ene instantie iets hoort, die de andere inlicht. Ik herinner mij nog, minister Beke, en u herinnert het zich allicht ook, het moment waarop u zei dat u tot op dat moment niet was ingelicht

door uw agentschap Zorg en Gezondheid. Minister Vandeuren heeft dat ook aangebracht. En ja, als u geen info hebt, hebt u die uiteraard niet. Maar het samenspel tussen de VMM, de OVAM, het AZG, afdelingen Handhaving en Toezicht, die doorstroom van informatie ... Want als er iets mis is bij de VMM, als de VMM iets meet in de lucht of in het water, als de OVAM iets meet in de grond, dan is er blijkbaar geen automatische link naar het AZG. In het protocol gaat het over wanneer er effectief een risico is. Maar die afweging gebeurt eigenlijk al door de verzender: zullen we al dan niet het AZG op de hoogte brengen?

Zou het niet beter zijn om de facto een databank op te stellen – we hebben er in het verleden ook al naar verwezen – waarin er een automatische waarschuwing vervat zit, waarna het AZG zelf de afweging kan maken of het daar verder naar moet kijken? Hetzelfde geldt voor de VMM en voor de OVAM. Het moet in alle richtingen gaan. Op het moment dat het AZG vaststelt dat er zich in een bepaalde plaats, in een bepaalde regio, bepaalde gezondheidsklachten voordoen, zouden er automatisch richting de OVAM en de VMM signalen moeten gaan dat er zich significante – want daarover gaat het, collega's – afwijkingen voordoen, waarvan men zich afvraagt of er een link is. Dat is een vraag die ik heb over de werking van het protocol, over de richting van het protocol. Wie oordeelt nu of het al dan niet zinvol is om het door te sturen? Daar stel ik mij toch een aantal vragen bij.

Ministers, veel vragen, sommige over details, andere zijn meer uitgebreid. Aan u het woord.

Minister Demir heeft het woord.

Zuhal Demir: Dank u wel, collega's, voor de vele vragen. Ik zal proberen om ze zo nauwkeurig mogelijk te beantwoorden. Als er dingen zijn die ik misschien nog moet opvragen, zullen we dat ook doen.

Ik begin met de vragen van de heer Gryffroy. Wat is mijn standpunt over de omgevingsvergunningen van onbepaalde duur? Moet die niet worden gewijzigd? Ik wil wel meegeven dat als het over omgevingsvergunningen van onbepaalde duur gaat, ze dat de facto niet zijn. De vergunningverlenende overheid kan te allen tijde tussenkomen en een vergunning aanscherpen, schorsen en zelfs intrekken. Ik ben ook even gaan kijken of we dat nog niet zo lang geleden hebben gedaan. Ja, wij hebben dat gedaan. Denk maar aan het Umicore-dossier waar we de lozingsnormen redelijk verstrengd hebben. Denk maar aan het 3M-dossier, Agfa-Gevaert, Veolia en Indaver. Er zijn dus heel wat dossiers waar we als vergunningverlenende overheid, ook al wordt er dan over een vergunning van onbepaalde duur gesproken, wel kunnen tussenkomen en op basis van wetenschappelijke informatie of informatie over de gezondheid, zoals bij Umicore, de voorwaarden kunnen aanscherpen en bijstellen. Het is ook al gebeurd dat we, geheel of gedeeltelijk, vergunningen intrekken. Dat is dus mogelijk en dat is dus ook gebeurd.

Ik ben wel van mening dat de vergunningverlenende overheden meer mogelijkheden moeten krijgen om bijvoorbeeld omgevings- of proefvergunningen op eigen initiatief in de tijd te beperken of een bijstelling aan het voorwerp van vergunning aan te brengen. Dat is ook aan bod gekomen naar aanleiding van een recente evaluatie van de omgevingsvergunningen. Ik denk dat die evaluatie ook zal worden besproken in dit parlement en in de shoot van de Vlaamse Regering. Dan zullen we kijken waar de regelgeving nog verder moet worden aangepast.

Collega's Rombouts en Sintobin vroegen naar de gegevens die ik bij mijn aantreden van mijn administratie of mijn voorganger over het dossier 3M en Zwijndrecht heb gekregen. Zoals ik eerder heb gezegd, was dat dossier bij mijn weten geen dossier dat door de vorige minister aan mijzelf is overgedragen, en gebeurde dit ook niet bij de informatieoverdracht tussen de administratie en mijn kabinet. Dat is op dat ogenblik niet op de radar verschenen.

Mijnheer Sintobin, ook in de plenaire vergadering vroeg men zich al af hoe het kwam dat de OVAM die informatie had en dat die niet in de richting van het AZG doorstroomde.

Inderdaad, Dirk Dewolf heeft hier ook duidelijk verklaard dat ze dat later zijn te weten gekomen. Minister Beke heeft op 8 juni op basis van de informatie van het AZG gezegd dat men pas dan werd geïnformeerd over het specifieke dossier rond 3M.

Over PFOS zelf zijn ook vragen gesteld. Algemeen waren wij natuurlijk wel op de hoogte. Ik denk dat het ook maar raar zou zijn dat je, als je beleid voert, daarvan niet op de hoogte zou worden gesteld. Zoals ik eerder heb gezegd, hebben we begin 2021 een aantal verstrengingen rond de bodemsaneringsnormen gedaan, net zoals rond de lozingsnormen van de VMM. Het werk is niet af, daar heeft collega D'Haese ook naar verwezen. Karl Vrancken heeft met zijn expertencommissie de opdracht gekregen om een voorstel te doen. Ik denk dat dat eind maart of eind april is, ik weet niet juist wanneer hun opdracht exact afloopt. Dan zal er een voorstel komen over de nieuwe normen waar we ons zullen moeten aan vasthechten en daarover in de schoot van de regering natuurlijk een beslissing zullen nemen.

Er wordt hier ook verwezen naar EFSA. Belangrijk om te weten is wel dat EFSA wordt gebruikt om normen voor voedingsmiddelen voor te stellen. Experts zeggen dat je die niet kunt copy-pasten voor bodem- of water- of luchtwaarden. Je kunt die niet gewoon een-op-een omzetten. Het is zo dat bijvoorbeeld Europa die EFSA-normen niet gebruikt voor de nieuwe drinkwaternormen. Europa heeft hierover een nieuwe richtlijn die wij ook in het Vlaams Parlement zullen moeten omzetten, maar daar heeft men die EFSA-normen niet een-op-een omgezet. EFSA is een norm die men voor voeding gebruikt en het is logisch dat die streng is omdat voeding onmiddellijk in je lichaam terechtkomt. Stellen dat we die EFSA-normen rechtstreeks een-op-een moeten omzetten in bodem- en waternormen, daarover kan ik mij nog niet uitspreken. Het is aan Karl Vrancken om daarover een uitspraak te doen. Hij zal een voorstel doen over wat de definitieve normen voor bodem en water moeten worden, wat de meetmethoden moeten zijn enzovoort.

Verschillende collega's hebben ook gevraagd of ik met Bart De Wever heb gebeld toen ik hier zat. Neen, ik heb dat niet gedaan. Ik heb ook niet met de minister-president gebeld. Het is ook niet zo dat wij op een partijoverleg over het dossier 3M of over PFOS hebben gesproken. Wel is het zo dat toen dat in het voorjaar van 2021 in de media kwam, we daarover uiteraard overlegd hebben, maar er is tegen mij nooit iets gezegd over een onderzoekscommissie. Omgekeerd heb ik nooit een telefoontje gepleegd met de mededeling dat ik het parlement een suggestie over een onderzoekscommissie zou doen. Ik heb tijdens de zitting ook heel duidelijk gezegd dat het aan het parlement is om zich te organiseren.

Er zijn heel wat vragen over het verleden. Hoe komt het dat de OVAM dat niet heeft doorgegeven aan het AZG? Ik weet dat niet. Ik weet niet waarom ze dat in het verleden niet hebben gedaan. Als minister voor Leefmilieu is het nu vooral mijn taak om ervoor te zorgen dat we dat opruimen en opkuisen.

Mevrouw Schauvliege vraagt of er voldoende handhaving richting 3M is geweest. Sta mij toe om te zeggen dat wij 3M in gebreke hebben gesteld, niet alleen in Zwijndrecht, maar ook in Amerika. Er zijn veiligheidsmaatregelen uitgesproken. Het is heel verregaand als we zeggen dat we die productieprocessen zullen stilleggen. In 2019 is er door milieu-inspecteurs ook een pv tegenover 3M opgemaakt voor een milieuovertreding, maar daarover heeft het parket gezegd dat ze dat seponeren en dat er maar een boete moet komen. Ook daar wil ik op wijzen: de vervolging van milieumisdrijven via de parketten is belangrijk. Inspecteurs kunnen processen-verbaal opstellen, maar als het gerecht en het parket de overtreders niet vervolgen, dan blijft dat een probleem. Ik heb dat ook bij de federale collega's aangekaart. Ik moet zeggen dat minister Vandenbroucke daar wel oren naar had. Hij heeft ons gevraagd of we hem daarover meer informatie kunnen bezorgen en dat hij daar naar zal kijken. Ik heb dat tevens in mijn overleg met de andere federale ministers aangekaart. Er zijn inderdaad de handhaving en inspectie. Er werd in het verleden verschillende keren opgetreden. Sinds dit dossier is men naar 3M toe zeer aanklappend te werk gegaan. In de zomer is men met verschillende inspecteurs langs

geweest, ook om stalen van het water te nemen en dat te controleren. De opvolging vanuit het parket is echter eveneens van groot belang.

Hoe gaan we om met stoffen die niet gekend zijn in de normering? Het normeringskader en de regelgeving kunnen helaas niet de vele duizenden stoffen die worden geproduceerd beslaan. Opnieuw, ook daar rust de milieuzorgplicht op de exploitant. Hij kent zijn bedrijf, de productieprocessen en de stoffen die hij produceert het beste. Hij moet zich ook altijd zorgvuldig gedragen en zorg dragen voor de exploitatie die geen risico's mag opleveren voor mens en milieu. De milieuzorgplicht is juridisch verankerd. In de bodemwetgeving zijn er heel wat bepalingen rond stoffen die moeten worden gemeld en mee moeten worden genomen in het onderzoek, ongeacht of daarvoor een norm bestaat. De bestaande normenkaders komen meestal in samenwerking met VITO op basis van een speciaal model tot stand. Er wordt daarbij ook overlegd met de OVAM. Heel specifiek voor deze materie hebben we nu de opdracht aan Karl Vrancken gegeven om tegen eind maart een voorstel te doen.

Wie moest wie op de hoogte houden? Ik stel alleen vast dat er protocollen zijn afgesloten tussen de OVAM en het AZG waarin beschreven staat wanneer verschillende diensten elkaar op de hoogte moeten brengen. De eerste vraag is natuurlijk of de protocollen voldoen en of er geen aanbeveling moet komen rond het aanscherpen van die protocollen. In dezen heeft dat ook niet echt gewerkt. Ik denk dat de OVAM wel degelijk het AZG had moeten informeren en dat is om de een of andere reden in dezen niet gebeurd.

Dan is er de vraag rond de bodemattesten. Ook daar heb ik, ook in de pers, verschillende tussenkomsten over gehoord van mensen die bezorgd waren. Men stelt zich dan vragen over het bodemattest dat men van de OVAM heeft gekregen. Ik sta er voor open om voorstellen tot verbetering te doen in de regeling rond de bodemattesten, want vandaag is het zo, en het decreet voorziet dat ook, dat een bodemattest dat moet worden aangeleverd door de verkoper of overdrager, de koper informeert over de gekende risicoactiviteiten op grond van de beschikbare informatie over de grond uit bodemonderzoeken. Een bodemattest is geen certificaat dat garandeert dat er geen verontreiniging aanwezig is. Als jullie zeggen dat het verder dan dat moet gaan, dan moeten we ook voor ogen houden dat dat een kostenplaatje heeft, want dat zijn verregaande onderzoeken.

Heel concreet voor Zwijndrecht is het zo dat in 2006 het beschrijvend bodemonderzoek conform werd verklaard. In 2009 is dan een bodemsaneringsproject rond het grondwater gestart. De conclusie van de OVAM met de kennis van toen luidde dat er in de omgeving geen bodemsanering nodig was. De meeste percelen in Zwijndrecht zullen geen informatie over PFAS-verontreiniging terugvinden op het bodemattest. In 2019 werd aan 3M een nieuw beschrijvend bodemonderzoek opgelegd waarin ook gebruikgemaakt wordt van de nieuwe toetsingswaarden. Ik denk dat de heer D'Haese daarnaar verwees. Er loopt nu een nieuw bodemonderzoek dat we in principe tegen eind januari zouden moeten krijgen. Dat gebeurt aan de hand van de nieuwe toetsingswaarden die sinds 1 april 2021 van kracht zijn. Als 3M die oefening eenmaal heeft afgerond – dat was normaal eind juni, maar we hebben hen aangemaand om dat vroeger te doen – zal dat conform moeten worden verklaard door de OVAM. Dan zullen we een bodemsaneringsplan opmaken en is het aan 3M om heel die bodemsanering uit te voeren.

Collega's, in tussentijd hebben niet alleen de gemeente Zwijndrecht, maar ook onze opdrachthouder samen met de OVAM een aantal stalen genomen tot 2 of 3 kilometer in de omtrek rond 3M om naar de vervuiling van de gronden te kijken. Hoe dichter je bij de fabriek komt, hoe meer PFOS er wordt aangetroffen in de grond. Dat waren een aantal stalen. Uiteraard gaat het beschrijvend bodemonderzoek veel verder. Eind januari is dat klaar en zal het conform worden verklaard door de OVAM. Als ik even vooruit mag kijken, hoop ik dat we tussen nu en juni een saneringsplan kunnen opmaken en dat we dat aan 3M geven met de opdracht de vervuiling op te ruimen omdat zij saneringsplichtig zijn.

Er werden ook vragen gesteld over de communicatie met 3M. Ja, uiteraard is dat zo. We hebben hen sinds juni gevraagd wat ze eigenlijk allemaal uitstoten. Ook daarover vind ik dat het bedrijf niet echt transparant is. In die zin vind ik het wel nuttig dat er een onderzoekscommissie is, want we hebben hier allemaal, samen met heel Vlaanderen, de vertoning van 3M gezien. De eerste keer dat ze hier kwamen, waren er amper antwoorden. De vragen van heel wat parlementsleden werden gewoon opzijgeschoven. In een onderzoekscommissie kun je iemand natuurlijk onder ede bevragen. Als collega's hier niet waren doorgedaan op de verklaringen van de heer Hiel, die over de fluorrecuperatie-eenheid sprak, waren we nog altijd niet te weten gekomen dat er toch wel PFOS in de lucht werd uitgestoten. Dat is volgens mij heel belangrijke informatie, die hier wel in deze onderzoekscommissie aan het licht is gekomen. Ik heb dat bij wijze van spreken tien keer aan 3M gevraagd. Onze inspecteurs kunnen wel water controleren, maar er bestaat geen precieze technologie voor alles wat via de lucht gaat. Het is eigenlijk aan het bedrijf zelf om die informatie mee te geven. Zij weten het best wat ze uitstoten. Daarom wijs ik ook op de milieuzorgplicht die in onze regelgeving bestaat. In die zin heeft de Onderzoekscommissie PFAS-PFOS 3M hier toch wel gedwongen om dat mee te nemen.

Dat beschrijvend bodemonderzoek werd dus in 2019 opgelegd en we zouden daarvan pas in juni 2022 het resultaat krijgen. U kunt zeggen dat dat lang duurt, en dat was ook mijn allereerste reactie, maar men zegt mij dat dat omstandig is en dat het daarom zo lang duurt. We zouden dat eind juni krijgen en dan wordt er een saneringsplan opgesteld. We moeten daarmee dan onmiddellijk aan de slag gaan.

Dan is er de vraag over de verklaring van mevrouw De Baets die naar een opstartvergadering in 2018 verwijst, en dat heeft ze inderdaad ook gezegd tijdens de bijzondere ministerraad die we hebben ingeroepen. Er zou een startvergadering hebben plaatsgevonden met het Steunpunt Milieu en Gezondheid en daarin zou het dossier Zwijndrecht expliciet aan bod zijn gekomen. Bij die startvergadering was onder meer ook het Departement Leefmilieu, de Vlaamse Milieumaatschappij en het agentschap Zorg en Gezondheid uitgenodigd. Men vraagt mij hier wie daar aanwezig was en of het dossier daar werd besproken. Ik was zelf niet op die vergadering, ik heb wel het verslag opgevraagd, maar aan de hand van het verslag kan ik niet zien of het dossier Zwijndrecht daar is besproken. Ik vind het raar, want als zoiets aan bod zou komen op zo'n vergadering, neem je dat normaal wel op in het verslag, maar dat zit er niet in. Daarover gaat ook de vraag van de heer Gryffroy. Onze departementen waren uitgenodigd, de VMM en het AZG, maar of het dossier 3M daar aan bod is gekomen, kan ik niet opmaken uit het verslag. Ikzelf was niet aanwezig op die vergadering, dat zou ook raar zijn, want ik had toen een andere functie.

Collega's Rombouts, Schiltz, Schauvliege, D'Haese en Sintobin vragen wat ik wist en over welke gegevens ik beschikte op het moment dat ik vroeg om een onderzoekscommissie in te stellen. Ik denk dat iedereen de berichtgeving in het voorjaar van 2021 heeft gevolgd. Mijn kabinet was de passage van de heer Tytgat in De Ochtend opgevallen, omdat hij verwees naar onderzoek dat hij in en rond Oosterweel had uitgevoerd. Begin juni stond er daarnaast in De Standaard een artikel over de overeenkomst en dading tussen 3M en Lantis. De inhoud van de dading hebben wij onmiddellijk van minister Peeters gekregen nadat ze die had opgevraagd. Dat was op 14 of 16 juni.

Ik zal hier misschien wat specifiekier op ingaan. Op 3 juni 2021 werd de eerste nota met een omvattende duiding rond de PFOS-problematiek van 3M vanuit de OVAM bezorgd. De auteurs waren Ann Cuyckens en Johan Ceenaeme. Ik wil die nota gerust delen met de onderzoekscommissie, mocht dat de vraag zijn. In deze nota zat een overzicht van de historiek van het dossier vanuit de OVAM, ook wat de Oosterweelsite betreft. In deze nota werd niet verwezen naar de vergaderingen van het politiek stuurcomité in 2017. Er was ook een overzicht van al het wetenschappelijk werk dat reeds werd uitgevoerd én een overzicht van de saneringshistoriek van 3M. Deze nota vormde samen met de actualiteit de basis voor de aanstelling van de PFOS-opdrachthouder door de Vlaamse Regering op

4 juni 2021 en op 9 juni werd dan vervolgens bekendgemaakt dat de opdrachthouder Karl Vrancken zou worden.

Op 7 juni 2021 werd ik op vraag van mijn toenmalige kabinetschef door Lantis geïnformeerd over de retroacta in dit dossier voor wat hun luik betreft. Het komt mij voor dat wij alle stakeholders³ via het politiek stuurcomité van 18 september 2017 op de hoogte hebben gebracht. Vanuit het politiek stuurcomité werd aan de OVAM en andere betrokken besturen de opdracht gegeven om hierover de communicatie in de hand te nemen. Hierin stond eveneens een uittreksel uit het verslag van het politiek stuurcomité Oosterweel en daarin staat: "Het politiek stuurcomité neemt kennis van de bodem- en grondwater-problematiek en van het feit dat deze problematiek een significante budgettaire impact heeft en vraagt dat de leidende ambtenaren van de betrokken administraties de OVAM, de VMM en het ANB zo spoedig mogelijk een voorstel van aanpak uitwerken dat de financiële risico's voor het project beheersbaar houdt."

Verder vermeldde die informatie ook het bestaan van een dading tussen 3M en Lantis. De bezorgde informatie vermeldde ook de betrokkenheid van ANB, de OVAM en de VMM. Op basis van die informatie heeft mijn kabinet dan op 7 juni 2021 de betrokken agentschappen om informatie gevraagd. ANB meldde het volgende: "Op basis van de info die ik kon verzamelen, kan ik meegeven dat die vraag niet bekend is bij de collega's van het ANB." Het Departement Omgeving meldde dat er drie beleidsraden na het politiek stuurcomité plaatsvonden, op 27 november 2017, 18 juni 2018 en 6 december 2018. Het Oosterweeldossier kwam daar niet ter sprake. Dan zijn we bij de VMM gaan horen. Die meldde het volgende: "De periode van september 2017 ligt voor de aanstelling als AG bij de VMM. Heb derhalve wel intern nagevraagd bij de collega-afdelingshouders. Geen concreet spoor terug te vinden van een enige instructie aan VMM omtrent dit dossier in de periode die u noemt." Dan zijn we bij de OVAM. Daar heeft men in de dagen die op de vraag volgden verschillende documenten bezorgd, maar pas op 11 juni werd het vele mailverkeer vanuit de OVAM rond het dossier 3M bezorgd en dit uit de periode van 1 augustus 2017 tot 30 november 2017. Op 8 juni ontving ons kabinet van de OVAM de studie van professor Tytgat. Dat was vooral een literatuurstudie. Een aantal dagen later vernam ik dat er een tweede rapport-Tytgat was, dat veel specifiek was. Daarin werden bepaalde grenzen voor putwater, voeding, spelen in zand gehanteerd. Dat gaat dan duidelijk over woongebieden. Ik denk dat er op een werf niet in een zandbak wordt gespeeld of dat er daarvan groentjes of zo worden gegeten. Op 11 juni heb ik dan op onze vraag uiteindelijk dat tweede rapport van de OVAM ontvangen. Ik was dus gedeeltelijk op de hoogte van dat rapport.

Dan zijn er de vragen over de besparingen. Daar heb ik denk ik wel op geantwoord. Zoals ik eerder heb gezegd, hebben alle overheidsdiensten de afgelopen 10 jaar besparingen uitgevoerd. Besparingen mogen niet het doel zijn, maar ze dienen om efficiëntieoefeningen naar voren te brengen. Wat onze diensten betreft, zijn we de oefening verder aan het maken. We hebben nu die tien mensen extra bij Handhaving aangeworven. Ik heb de afdeling Handhaving wel gevraagd hoe het met die besparingen in het verleden zit. Ze geven aan dat door de efficiëntiemaatregelen de gewestelijke beboetingsentiteit er in geslaagd is om de output met 60 procent te laten stijgen met 38 procent minder personeelsleden ten opzichte van 2015. Er wordt vanuit een bepaalde hoek alleen maar eenzijdig naar die besparingen gekeken en het zou allemaal de schuld van die besparingen zijn, maar het is niet zwart-wit. Er zijn duidelijke efficiëntieoefeningen gedaan, ook met resultaat. Daar waar er volk nodig is – bijvoorbeeld de acht extra natuurinspecteurs die ik redelijk snel heb aangeworven en de dertig inspecteurs voor zwerfvuil van wie al een deel is aangeworven – komt er volk bij.

We hebben vorig jaar een audit besteld. Die is opgestart en zal verder een oefening maken van de handhavingsdiensten binnen het beleidsdomein Omgeving. Daar heeft men verschillende inspectiediensten. Als die niet wat meer samenwerken of elkaar op de hoogte

³ Het komt mij voor dat zij alle stakeholders (i.p.v. Het komt mij voor dat wij alle stakeholders).

houden, dan kun je nog heel veel volk aanwerven, maar dan heb je ook een probleem. We zullen toch verder moeten zien om die samenwerking op punt te stellen. We hebben in de schoot van de regering het centraal sanctieregister goedgekeurd. Ik vind het belangrijk dat als er vanuit Handhaving een actie is die in zo'n register staat, dat het parket of de lokale besturen in zo'n register kunnen zien of een bedrijf nog een andere overtreding heeft begaan. Ik vind die dingen even belangrijk als het extra personeel dat we aannemen.

Collega D'Haese, ik moet navragen of die tien personen er extra bij komen boven op die koppen die natuurlijk afvloeien. Dat weet ik niet.

Nogmaals, de oefening is niet af. We zullen de audit van Audit Vlaanderen afwachten en zien wat daaruit voortkomt. We kunnen dan verder bespreken wat er nog bij moet komen.

Ook de parketten zijn van belang. Het is belangrijk dat als inspecteurs een proces-verbaal, zoals tegenover 3M, opmaken, dit dan niet gewoon wordt doorgeschoven naar Handhaving en dat ze dan maar moeten beboeten, maar dat het bedrijf ook effectief wordt vervolgd. Anders heeft dat niet veel zin.

Het is ook over de adviesverlening en de afdeling Gebiedsontwikkeling, Omgevingsplanning en -projecten (GOP) gegaan en dat daarop bespaard is. Het aantal voltijdequivalenten (vte's) binnen de GOP is relatief stabiel gebleven. Er is wel een behoeftenota gemaakt en die hebben wij ook besproken met de administratie Omgeving. Er is daarbij beslist dat we zeven nieuwe aanwervingen voor de uitvoerende afdeling van de GOP zullen doen. Het gaat over vier gebiedsmedewerkers, twee voor vergunningen en twee voor planning, twee omgevingsmanagers en een secretaris voor de Gewestelijke Omgevingsvergunningscommissie (GOVC). Ik denk dat het zeker naar de adviesverlening een belangrijke taak zal zijn.

Op de vraag wanneer ik van de dading op de hoogte was, heb ik geantwoord.

Collega Sintobin, er is uw vraag over de communicatie. Ik veronderstel dat dat hier vorige week aan bod is gekomen. Had daarover moeten worden gecommuniceerd? Ja of neen? Ik spreek mij daar zelf niet over uit. Ik veronderstel dat de onderzoekscommissie het daar vorige week uitgebreid heeft over gehad.

Collega Schauvliege vroeg naar de vergunningen voor Oosterweel en 3M. Met wat we nu weten en onze kennis van zaken, wil ik er toch op wijzen dat er een aantal verstrengingen zijn doorgevoerd. Minister Peeters heeft ook gezegd dat Karl Vrancken met verschillende experts een hele tour heeft gedaan. Wij hebben door de nieuwe inzichten die we in 2020 hadden, beslist dat verschillende zaken verder moeten worden verstrengd. We hebben de lozingsnormen verstrengd naar absolute grenzen. Het is geen streven naar, maar het zijn absolute grenzen. Voor het lozen van water hebben we voor de twee belangrijkste aangetroffen componenten, PFOS en perfluorooctaanzuur (PFOA), en dan met name voor het gedeelte dat wordt ingezet voor de retourbemaling, de concentratie beperkt tot maximaal 0,1 per liter. Dat is wel vrij streng. Op basis van de nieuwe inzichten hebben we die normen verstrengd. Ook voor de overige tien PFC-verbindingen (geperfluoreerde en gepolyfluoreerde chemicaliën) hebben we de concentratie beperkt tot 0,1. Zeggen dat er niets is gebeurd, klopt niet. De vergunningen zijn verstrengd en Karl Vrancken heeft op dat vlak het nodige gedaan. Qua inspectie kan ik zeggen dat de Oosterweelwerf de meest gecontroleerde werf van heel Europa is, en terecht. Het is een heel grote werf en dat er veel controle is, spreekt voor zich.

Wat 3M betreft: de vervuiler betaalt. Het bodemonderzoek en daarna het saneringsplan komen eraan. We hebben hen in gebreke gesteld, niet alleen hier, maar ook in Amerika. Ze zullen moeten betalen. Ik heb vorige week gelezen dat ze de landbouwers al zullen vergoeden, maar dat is maar een eerste stap. We zijn met hen en hun advocaten in overleg. Ook met de gemeente Zwijndrecht hebben we daarover samengezeten. Het is belangrijk dat we verder doen. Wordt er voldoende gehandhaafd ten aanzien van 3M? Ik denk dat er niet alleen gehandhaafd wordt. Het is natuurlijk jammer dat de processen-

verbaal door het parket in de richting van beboeting worden gestuurd. Een ingebrekestelling doe je echter niet zomaar. Ik heb toen in het parlement ook gezegd dat we eerst met de advocaten zouden samenzitten en de ins en outs goed op papier zetten vooraleer we zo'n Amerikaanse multinational voor van alles in gebreke zouden stellen.

We hebben ook twee veiligheidsmaatregelen opgenomen. Ook dat was alweer naar aanleiding van de PFAS-uitstoot via de lucht, net omdat we wilden vermijden dat er nog eens een bijkomende blootstelling kwam en omdat 3M ons ook de informatie niet gaf die we wilden weten over wat ze eigenlijk nog uitstoten.

De vraag over hoe de normen tot stand komen, heb ik al beantwoord. De norm voor Oosterweel voor het grondverzet, het water, de bodem en de lucht werd door VITO, op basis van toxicologisch internationaal aangenomen waarden afgeleid naar milieu-compartimenten. Het zogenaamde S-Risk-model wordt hierbij toegepast. Op deze manier is de OVAM samen met VITO tot een toetsingskader gekomen voor zowel bodemsanering als grondverzet. Zoals ik eerder heb gezegd, wordt momenteel in de werkgroep Handelingskader onder de vleugels van de opdrachthouder aan een verdere ontwikkeling van deze normen gewerkt. Dat geldt ook voor andere milieucompartimenten. We zullen die dan vervolgens in de wetgeving verankeren.

In Nederland is er heel veel discussie geweest omdat er op een bepaald moment niets meer kon plaatsvinden. Als je weet dat in er bepaalde regio's een heel grote vervuiler, zoals 3M, is, moet je daar dan iets strenger zijn dan op andere plaatsen? Ik laat dat aan die werkgroep over. Dat zijn allemaal wetenschappers en experts. Zij zullen daarover een voorstel doen dat we in regelgeving zullen omzetten.

Dan zijn er vragen over de speciale ministerraad. Moest ik die documenten bij manier van spreken niet opeisen bij de administratie? In juni, toen alles vrij snel naar boven kwam, hebben wij heel veel informatie bij de OVAM opgevraagd. Wij hebben toen vastgesteld dat niet alles even accuraat werd beantwoord. Ik heb al naar het rapport-Tytgat verwezen. Ik vind het toch wel heel straf dat als je een rapport opvraagt, je alleen het eerste deel krijgt. Het kan misschien een fait divers zijn, maar als een journalist ons dan belt en zegt dat er ook een tweede deel is, vind ik dat wel not done. Als je een rapport opvraagt, is het de taak van een administratie om een volledig rapport te geven.

Bij de kabinetswissel in 2019 werd er door de OVAM geen aandacht op het 3M-dossier gevestigd. Bij mijn aantreden ben ik daarover niet ingelicht.

Op donderdag 10 juni werd de OVAM dan gevraagd om de studie over de eieren van 2018, uitgevoerd door de Universiteit Antwerpen, die zij in haar bezit had, over te maken aan het kabinet. Het lijkt me toch normaal dat als je dat opvraagt je dat ook krijgt. Daarover is echter heel wat overleg geweest tussen het kabinet en de top van de OVAM en dan werd ons dat geweigerd op basis van een vertrouwelijkheidsclausule met de Universiteit Antwerpen. Wat bleek? Er was geen sprake van een vertrouwelijkheidsclausule, maar wel van een verklaring om geen data in wetenschappelijke tijdschriften te publiceren. Dat geeft een zittende minister wel een onbehaaglijk gevoel. Als je studies opvraagt, krijg je ze maar half en kom je door een journalist te weten dat er een tweede deel is waar je dan expliciet moet om vragen, terwijl je toch het rapport-Tytgat volledig hebt opgevraagd. Daarnaast is er ook die studie over die eieren. Is er wel een vertrouwelijkheidsclausule? Neen, je mag gewoon die data niet bekendmaken. Ja, dan gaat er ook veel tijd verloren. Dat is natuurlijk niet altijd bevorderlijk.

Op 8 juni vroeg mijn kabinet dus het rapport-Tytgat op. Wij ontvingen die dag enkel het literatuuronderzoek en pas vrijdag, op 11 juni, werden we via de journalist in kennis gesteld van een ander rapport waarin de vaststelling stond over eieren, groenten uit de tuin, zandbakken enzovoort.

Ik heb hier van verschillende collega's gehoord dat ik niets heb gedaan tot de zaak ontplofte. Ik wil nogmaals op een aantal dingen wijzen. Ik heb dat al gedaan, maar zal het

nog eens doen omdat ik het niet correct vind dat dat zo wordt gesteld. Naar aanleiding van die EFSA-normen in 2018 heeft men een actieplan opgestart. Wij hebben dat Vlaams actieplan-PFAS vervolgens in 2020 uitgerold. Er werd voor de eerste keer ook gefocust op de milieu- en gezondheidsaspecten van de stoffen. Daar waren verschillende administraties bij betrokken. Collega D'Haese zegt dat er verschillende meldingen werden gemaakt. Het is ook logisch dat dat daar aan bod komt. We hebben nu gezegd dat we bepaalde onderdelen van dat actieplan zullen versnellen. De opdrachthouder heeft dat in zijn uitrol dan ook gedaan.

We hebben het strategisch actieplan voor drinkwaterbevoorrading. Dat is ook voor de zomer van 2020 vastgelegd. Toen was ik 6 of 7 maanden bezig en we zijn daar bij mijn aanstelling onmiddellijk mee gestart. Dat is voor de zomer van 2020 in de schoot van de regering en een interkabinettenwerkgroep (IKW) besproken. We hebben gezegd dat er voor grondwater bijzondere aandacht dient te gaan naar een actualisatie van het bestaande wettelijke kader en naar nieuwe risico's en nieuwe opkomende stoffen, waaronder PFAS. Die worden expliciet genoemd. Vervolgens hebben we in het Omgevingshandhavingsrapport 2019, redelijk snel na mijn aanstelling, de verstrenging van de Nederlandse wetgeving inzake PFAS vermeld. We zeggen daarin ook dat Handhaving daar aandacht zal aan schenken. De beleids- en begrotingstoelichting 2021 Omgeving (BBT Omgeving) vermeldt ook expliciet dat we ervoor zullen zorgen dat de belangrijkste zorgwekkende stoffen worden aangepakt met een eerste focus op de PFAS-groep. We zullen daarnaast ook inzetten op de samenwerking binnen het beleidsdomein en op de internationale Europese context. De ontwerpbodemsaneringsnormen voor PFAS voor bodem werden ook verstrengd. Het gaat over de toetsingswaarden voor PFOS en PFOA in bodem- en grondwater. Die zijn gepubliceerd op 5 maart 2021, met ingang op 1 april 2021. Het kan zijn dat dat na mijn aanstelling niet snel genoeg is, maar ik kan ook maar zo snel zijn als mogelijk is. Ik denk dat nadat ik ben aangesteld voor Leefmilieu we alles hebben gedaan aan de hand van wat de administraties ons hebben meegegeven.

Dan zijn er de strikte voorwaarden voor PFOS-lozingen en de vergunningen voor Lantis, waar ik naar heb verwezen. We hebben naar 0,1 verstrengd, maar bij de demping van de Tophatgracht, het Lobroekdok en de Noordkasteelvijver en -grachten mogen de PFAS-houdende bodemmateriële niet worden gebruikt voor de opvulling van de te dempen zones. Dat hebben we toen zo beslist.

De meetmethoden van de VMM rond PFOS en water werden in 2020 aangescherpt. Dat kon misschien wat sneller, collega's, maar ik wil wel meegeven dat de groep van PFAS-verbindingen zo'n 6000 verschillende stoffen omvat, gaande van langeketen-PFAS tot korteketen-PFAS. We hebben samen met de VMM gezegd dat we de oorspronkelijke meetmethoden zullen uitbreiden tot een veertiental extra PFAS in 2020. In afvalwater verlaagden we de detectielimiet van 100 naar 20 nanogram per liter. Bij drink- en oppervlaktewater verlaagden we de detectielimiet van 20 naar 10 nanogram per liter. Ik denk dat we met de regering die meetmethode van de VMM rond PFOS en water aan de hand van de gegevens hebben aangescherpt. Wij vinden dat ook allemaal niet uit, er zijn experts en administraties die zeggen dat we dat moeten doen en dan doen we dat ook. Dat is dan in 2020 vrij snel gebeurd.

Ik heb al naar de opdrachthouder en zijn werkzaamheden verwezen. Dat gaat vrij snel. Dat is ook goed, dan kunnen we ook over een aantal zaken uitsluitel geven.

Er werd een vraag gesteld over mijn medewerker Andy Pieters. Het klopt dat hij op het kabinet-Bourgeois raadgever was. Hij volgde het Strategisch Actieplan voor Limburg in het Kwadraat en Mobiliteit op. Hij ondersteunde in die hoedanigheid ook kabinetschef Mark Andries, door bijvoorbeeld uitnodigingen en documenten te verzenden. Hij staat altijd tot uw beschikking om hem daarover te ondervragen.

Collega's Rombouts en Gryffroy stelden vragen of mevrouw Larmuseau contact heeft gehad met de OVAM of het kabinet. Mevrouw Larmuseau heeft contact opgenomen met ons

kabinet en gevraagd om de contactgegevens van de PFAS-dossierbehandelaars bij de administratie te bezorgen. Dat hebben wij gedaan. Het kabinet heeft mevrouw Larmuseau in contact gebracht met Chris Lambert van het Departement Omgeving en Griet Van Gestel van de OVAM, die alles weet over de kennis en aanpak van PFAS in Vlaanderen. Mijn kabinet heeft op 16 juni 2021 ook een overleg gehad met mevrouw Larmuseau rond het PFAS-dossier. Zelf was ik niet aanwezig bij de ontmoeting. Mevrouw Larmuseau heeft ook verschillende keren mails naar het kabinet gestuurd. Sta mij wel toe om te zeggen dat één zin heel fel is binnengekomen, niet alleen bij mij, maar bij alle raadgevers die met dit dossier bezig zijn, en dat is dan met name deze zin: "Jullie hebben hopelijk allemaal een gestreepte pyjama in kast liggen. Die zal goed van pas komen." Sta mij toe om te zeggen dat dat niet de manier is waarop je met zulke dossiers omgaat. Ik vind dat echt ongepast. Ongepast! 'Jullie hebben hopelijk allemaal een gestreepte pyjama in de kast liggen, want die zal nog goed van pas komen.' Je moet maar durven, terwijl we met hand en tand, onmiddellijk, alles op alles hebben gezet, ook in het verleden. Ik heb hier opgesomd wat we allemaal al hebben gedaan. *(Opmerkingen)*

Ah, u ziet dat al voor u, ik niet. *(Lacht)*

Ik vind dat geen manier van doen. Je kunt natuurlijk altijd informatie opvragen, je kunt altijd vragen dat je met die en die in contact wilt komen, maar zulke veronderstellingen naar een kabinet sturen, zegt veel over de persoon zelf. Ik zal daar niet verder op ingaan, want we hebben natuurlijk andere katjes te geselen. We proberen het dossier zo goed mogelijk op te lossen.

De dading doet uiteraard geen afbreuk aan de saneringsplicht. Dat staat in het Bodemdecreet en ik heb dat meermaals gezegd. Dat staat ook zo in onze ingebrekestelling vermeld.

Doen de procedures van Zwijndrecht afbreuk aan onze procedures? Er is overleg geweest tussen de raadslieden van de gemeente Zwijndrecht en de Vlaamse overheid om met de te nemen juridische acties zo goed mogelijk resultaten te boeken. Ik dring er ook op aan om dat in de toekomst zoveel mogelijk te blijven doen, want als je in dit dossier 3M in gebreke stelt of je moet de schade op hen verhalen, dan is verdeeldheid het laatste wat je nodig hebt, collega's. Zo'n Amerikaanse multinational zal natuurlijk niets anders proberen dan dat. Daarom vind ik het bijzonder belangrijk om samen te zitten met de raadslieden en dat we dat ook blijven doen. Uit de verdeeldheid tussen overheden, op lokaal of Vlaams niveau, zal men natuurlijk proberen om gewin te halen.

Wanneer heb ik het signaal gekregen dat er veel PFAS aanwezig was binnen Oosterweel? Het feit dat er binnen Oosterweel een verontreinigingsproblematiek was, stond natuurlijk wel op de radar. De stappen die minister Peeters en Lantis hebben gezet met betrekking tot de relancemiddelen duiden daar ook op. Daar heeft minister Peeters ook naar verwezen.

Welke stappen heb ik vervolgens gezet voor de bewoners van Zwijndrecht? De mogelijke gevolgen van PFAS waren bekend, want anders zou ik al die verstrengingen vanaf 2019 tot nu niet hebben gedaan. De specifieke situatie van de gemeente Zwijndrecht is bij mij echter pas op de radar gekomen naar aanleiding van de berichtgeving en de parlementaire vragen. Daar kan ik heel duidelijk op antwoorden.

Collega Sintobin verwijst ernaar dat het Vlaams Energie- en Klimaatagentschap (VEKA) geen advies over Oosterweel heeft gegeven. Administraties zijn onafhankelijk in hun adviesverlening. Of het advies van het VEKA voor dit dossier erg relevant zou zijn, weet ik niet. Ik denk het eigenlijk niet.

Nogmaals, collega Sintobin, een onderzoekscommissie is het parlementaire wapen om transparantie te krijgen. Ze heeft meer bevoegdheden dan de Vlaamse Regering. Jullie hebben 3M gedwongen om te zeggen wat ze nog verder uitstoten. Door het feit dat ze hier de eed afleggen, moeten ze dat zeggen. Naar aanleiding daarvan hebben we dan ook een

aantal veiligheidsmaatregelen kunnen nemen, want bij mij draaiden ze rondjes rond mijn vraag. In die zin heeft een onderzoekscommissie verregaande bevoegdheden.

Wat zou ik hebben gedaan als ik de onderzoeksresultaten zou hebben gezien? Ik antwoord hier niet op wat er in 2017 had moeten gebeuren of welke acties men had moeten ondernemen.

Mijnheer D'Haese, waarom ik die nota's van de OVAM niet heb gekregen, is een vraag die u aan de OVAM moet stellen. Ik heb hen dat natuurlijk wel gevraagd en mij is gezegd dat dat niet voortkwam uit kwade wil. Maar goed, ik blijf altijd doorvragen. Ze noemen mij soms een zaag en ik blijf daar dan op terugkomen. U zou dat toch ook niet fijn vinden? We zitten midden in een crisis, je wilt daar het fijne van weten en je krijgt de helft van de informatie? Stel u zich mijn positie eens voor. Intussen krijg je, heel terecht, heel veel vragen van parlementsleden. Ik heb misschien alleen verwezen naar de vraag van mevrouw Van den Bossche, maar er waren natuurlijk heel veel vragen op dat moment. 'Waarom wist ik dat niet? Waarom wist ik niet van die vervuiling? Waarom is dat toen niet doorgegeven aan het agentschap Zorg en Gezondheid?' Ik wist dat niet, ik kon daar niet op antwoorden en ik weet niet waarom dat toen niet is doorgegeven, ondanks het feit dat er inderdaad protocollen waren. Als je op zo'n moment naar studies en onderzoeken vraagt, en je krijgt ze maar halfslachtig en als er dan een journalist belt die zegt dat er nog een tweede deel is, dan is dat helemaal niet plezant. Wij hebben dat natuurlijk aan de OVAM gevraagd en daar zegt men dat daar geen kwade wil mee gemoeid was.

We hebben dus verder gewerkt en stalen genomen van bepaalde zones, waarvan we weten dat er vervuiling is. Ik hoop dat we op basis van dat beschrijvend bodemonderzoek, dat we eind juni⁴ zullen krijgen, en dat veel verder en dieper gaat, tegen eind juni eindelijk een saneringsplan kunnen opmaken en de vervuiling ook effectief kunnen aanpakken, natuurlijk op de kosten van 3M.

Collega Schiltz stelde de vraag of mijn administratie heeft gefaald. Ik denk wel dat er inschattingsfouten zijn gemaakt. Ik begrijp ook niet waarom ze in 2017 niet hebben beslist om toch bijkomende onderzoeken te doen. Voor de rest zie ik wel dat mijn administratie ook stappen heeft gezet om een beleid rond deze stoffen uit te werken.

Dat is inderdaad niet in het regeerakkoord opgenomen, mevrouw Schauvliege. Dat klopt. Ik denk dat de OVAM zelf heeft verklaard dat het niet is opgenomen in het regeerakkoord. Dat kan ik samen met u vaststellen. Toen het regeerakkoord werd onderhandeld, wist ik zelfs niet van deze stoffen. Belangrijk is wel dat in het regeerakkoord is opgenomen dat we werk willen maken van een betere bodemkwaliteit. Dat staat er wel allemaal in. De intentie was zeker aanwezig. Vervolgens hebben wij dat aan de hand van de paragrafen uit het regeerakkoord ook uitgewerkt in allerlei BBT's, de verstrenging van het ontwerp bodemsaneringsnormen en andere normen. In die zin is er wel gevolg aan gegeven.

Vanaf wanneer was er een probleem voor de volksgezondheid met de verschuiving van het milieu naar het humaan toxicologische? Ik denk dat het rapport-Tytgat een eerste indicatie aangaf. Daarop volgde de opstelling van de ontwerpnormen midden 2020. Nogmaals, het werk is niet af. Eind maart verwachten wij nieuwe normeringen en dan zal daar verder aan worden gewerkt.

Collega D'Haese, u vroeg of ik het er mee eens was dat het Rekenhof verdergaat met het onderzoek. Het is aan het Rekenhof om zijn werkwijze te bepalen. U wilt dat langer laten lopen dan de personeelsbesparing van de laatste 2 jaar. Het is aan jullie om daarover te oordelen. Wij zijn in mijn departement via Audit Vlaanderen in elk geval de oefening aan het doen om te kijken wat er nog moet bij komen en waar we nog verder moeten op

⁴ binnenkort (i.p.v. eind juni, want de bijgestelde timing was eind januari).

inzetten. We hebben voor PFAS extra mensen aangeworven. Het werk is niet af. We zullen in het personeelsplan voor het Departement Omgeving nog verder zien wat er nodig is.

Ik denk dat collega D'Haese ook heeft verwezen naar de norm van 70 microgram voor Oosterweel. Die norm is gebaseerd op de kennis van 2008, zegt u. Vind ik het normaal dat we vandaag nog steeds dezelfde norm gebruiken? Bij mijn weten heeft RoTS dat in overleg met de OVAM gedaan. Dat is iets wat nog verder door de opdrachtgever zal worden bekeken.

Collega D'Haese, u hebt ook verwezen naar het Vlaams actieplan-PFAS en de studie over de eieren. Wat is daarmee gebeurd? Waarom duurde het tot juni 2021 voor Zwijndrecht begon te meten? Op de onderzoeksagenda van 2020 werd het onderzoek rond het bepalen van PFAS in de bodem en eieren al gezet om zo de blootstellingsroutes te bepalen. Dat is daarna inderdaad in een stroomversnelling terechtgekomen naar aanleiding van de berichtgeving en de actualiteit. Ik heb op dat vlak wel vertrouwen in de expertise van de actoren die bij het Vlaams actieplan-PFAS zijn betrokken, en ook in de opdrachtgever Karl Vrancken.

U hebt ook naar de normen van 1 april verwezen. Die zijn gebaseerd op de kennis van 2016 en niet van 2020, zegt u, en dat VITO stelt dat als je die gebruikt, half Vlaanderen boven de normen zit. Ik heb al even verwezen naar de link met EFSA waarvan de normen voor voedingsmiddelen gelden. Je kunt die niet onmiddellijk een-op-een omzetten naar bodem en water, maar ik zal me daar voor de rest niet over uitspreken. Wij zijn allemaal geen experts in die percentages en normeringen. Karl Vrancken zal daarover eind maart een voorstel aan de regering doen. Aan de hand daarvan zullen we de normen in de regelgeving overnemen. Zoals ik eerder heb gezegd, is men in Nederland teruggekomen op de eerdere normen omdat dan bijna niets meer mogelijk was. Ik denk dat daarin het juiste evenwicht moet worden gezocht.

Collega D'Haese, u hebt ook gevraagd wanneer de eerste meting in het kader van het bodemonderzoek werd doorgevoerd. Volgens het Bodemdecreet moeten in de bodemonderzoeken alle risicoparameters worden gemeten. Zo werd PFOS ook reeds in het oude beschrijvende bodemonderzoek van 3M gemeten, maar zoals ik heb gezegd, is dat nieuwe bodemonderzoek in 2019 begonnen, zal⁵ het eind januari worden afgerond en dan komt er een saneringsplan. Wij hebben wel, net als de gemeente Zwijndrecht, een aantal stalen in en rond de fabriek genomen en daaruit bleek dat hoe dichter we bij de fabriek kwamen, hoe meer PFOS er aanwezig was.

Collega Rombouts, u vroeg of ik contact heb gehad met 3M, persoonlijk of op het kabinet. Ik heb één overleg gehad met Rebecca Teeters. Voor het overige wordt dit nu overgelaten aan de advocaten van 3M en de Vlaamse overheid. De informatie over de stoffen is daarbij belangrijk, maar ook de schade die zij moeten vergoeden. Dat wordt op dit moment besproken, dus ik kan daar niet verder over uitweiden.

Waarom is er na het groot schandaal in Nederland niet tot actie overgegaan? Er is overleg tussen mijn administratie en de Nederlandse administratie. Ik ben eind vorig jaar ook zelf naar de Nederlandse minister, bevoegd voor de Westerschelde, geweest om concrete afspraken over de aanpak van PFAS te maken. Dat was van onze kant nodig, maar ook van hun kant.

Zo, voorzitter, ik heb in deze eerste ronde geprobeerd om zo volledig mogelijk te zijn.

De voorzitter: Dank u wel, minister Demir, voor uw uitvoerig antwoord.

Minister Beke heeft het woord.

⁵ moet (i.p.v. zal)

Wouter Beke: Dank u wel, collega's. Ik zal ook proberen even concreet te zijn, zo niet nog concreter. Collega Schiltz, dat is wat u vraagt. U stelt vragen en wij proberen te antwoorden.

De eerste vraag was van Andries Gryffroy, maar ook van u, collega Schiltz, over de doorstroming van de informatie. Ook andere parlementsleden van deze commissie hebben daarnaar verwezen.

In 2012 is er een communicatieprotocol opgesteld door het AZG en de OVAM. De reden en de motivatie vindt u in dat protocol. Ik vermoed dat u dat protocol wel hebt. Op bladzijde 7 staat heel duidelijk omschreven waarom dat moest gebeuren om een aantal zaken beter te laten functioneren. De voorbije jaren is een tien- of vijftiental keren door de OVAM informatie aan het agentschap doorgespeeld waarbij ook actie is ondernomen.

Met betrekking tot Zwijndrecht is dat niet gebeurd. De vraag is hier ook gesteld toen mevrouw De Baets op een ministerraad in de Vlaamse Regering is geweest. Ik denk dat het collega Sintobin was die de vraag heeft gesteld, als ik me niet vergis. Neen, het was mijnheer Gryffroy. Ik heb dat toen ook gevraagd aan mevrouw De Baets. 'Hebt u het agentschap gecontacteerd?' Haar antwoord was 'neen'.

Over de interpretatie, het hoe en waarom, heeft collega Demir al geantwoord. Er is wel duidelijk gemaakt dat er geen kwade bedoelingen achter zaten, maar over de feitelijke informatie kan ik u zeggen dat het protocol niet heeft geleid tot het informeren op dat ogenblik van het agentschap Zorg en Gezondheid.

Zijn er een aantal zaken die beter kunnen? Ja, ik denk dat het protocol eens opnieuw onder de loep moet worden genomen. Het is misschien iets wat jullie in de aanbevelingen kunnen zetten, maar ik denk dat we dat zeker ook met de opdrachthouder willen bekijken.

Daarnaast is het ook zo – en dat is toch wel belangrijk – dat collega Demir en ikzelf een beleidsoverschrijdende kennishub Omgeving en Gezondheid hebben opgericht, met als uitdrukkelijke bedoeling om de wetenschappelijke knowhow maximaal te delen en projecten op elkaar af te stellen. Als er in een werkgroep bijvoorbeeld elementen zijn rond zorgwekkende stoffen die kunnen worden opgediept, dan kunnen die daarin worden ondergebracht.

Het agentschap heeft een goede samenwerking met de VMM. Er is ook een structurele doorvertaling van de gezondheidsimpact. Er is een E-HIS (Environmental Health Impact Simulator) die een aantal dingen mee op de radar brengt. Er zijn ook stuurgroepen met tal van projecten; het drinkwater is hier bijvoorbeeld al genoemd. Er is dus een goede samenwerking. Ook als het gaat over hotspotluchtmetingen, worden de gezondheidskundige doorvertalingen ook door het agentschap gedaan. Dat is natuurlijk de rol van het agentschap: hoe vertalen we problemen die er zijn, gezondheidskundig door?

De voelsprietten zitten in de lucht, in de bodem, in het water. Eens de voelsprietten iets detecteren, moeten ze worden vertaald naar wat de gezondheidskundige impact is, niet naar 'wat is een nulrisico?'. Collega Demir heeft er ook al naar verwezen: het zal ook voor de opdrachthouder een belangrijke rol zijn. Nulrisico bestaat niet. Als je dat wil doen, is er nog bijzonder weinig mogelijk. Welke zijn de risicowaarden die maken dat je bepaalde normen kunt stellen, en dat is een van de opdrachten van de opdrachthouder.

Collega Gryffroy heeft ook gevraagd naar onderzoeken uit 2014-2015. Dat zal ik vragen aan het agentschap want dat was voor mijn periode als minister. Ik weet niet of er wordt verwezen naar de Vlaams Humaan Biomonitoringprogramma of naar iets anders, maar die humane biomonitoring heeft samen met de EFSA-waarden natuurlijk geleid tot het actieplan-PFAS dat is opgestart onder Joke Schauvliege en uiteindelijk naar de Vlaamse Regering is gebracht in een 'afgewerkt product' door collega Demir. Dat is ook wat ik in mijn beginverklaring heb gezegd. Er was een algemene kennis van de problematiek, vooral gefocust op hormoonverstoorders. Ik ben in dit parlement voor juni 2021 een aantal keer

ondervraagd, maar eigenlijk vooral vanuit de problematiek van de hormoonverstoorders, niet vanuit de bijzondere problematiek van PFAS.

Nog een vraag van collega Gryffroy. Is het agentschap betrokken bij de opmaak van het Actieplan 2018? Het agentschap was bij die vergadering niet aanwezig. Ik denk dat het hoofd van het agentschap dat hier in het parlement ook heeft verklaard. Ik was toen nog geen minister, dus moet ik afgaan op die verklaring, maar volg het dossier wel passief op. Waarom? Omdat de focus lag op meten, meten in het milieu, de industriële hotspots, het afleiden van toetsingswaarden. Welke voelsprietten zijn er in de lucht, in het water, in de bodem en die meten, om dan bij afgeleiden te kunnen zien welke gezondheidsrisico's er zijn en hoe je moet alerteren? Die vergadering heeft wel geleid tot het PFAS-plan. In het eerste plan staan heel specifieke acties. Als ik mij niet vergis, wijzen acties 19, 22 en 23 naar het agentschap en worden er ook door opgenomen.

Op de vraag van de heer Gryffroy over de ministerraad met mevrouw De Baets heb ik geantwoord.

Er is in juni inderdaad een IMC geweest waarop zowel collega Demir als ikzelf aanwezig waren. Ik moet in mijn geheugen teruggaan – mevrouw Demir mag mij aanvullen en uiteraard ook tegenspreken, mocht het niet juist zijn – maar we hebben op die betrokken interministeriële conferentie vooral informatie gedeeld en opgeroepen om geen dubbel werk te doen. Ik herinner me, collega Demir, dat u het actieplan hebt voorgesteld en hebt gezegd dat we een actieplan hadden. Laat ons dus geen dubbel werk doen, want het heeft geen zin, maar laat ons wel complementair werken. Er zijn een aantal zaken waar ook het federale niveau actie rond moet ondernemen. Laat ons vooral daarop inzetten. Er was ook de oproep om Europees het voortouw te nemen. Ik denk dat dat grosso modo is wat wij vanuit Vlaanderen als boodschap hebben gebracht.

Collega Sintobin, u vroeg wat de reactie was op de vraag rond de onderzoekscommissie. Was ik op dat ogenblik al op de hoogte? Heb ik niet gewacht op minister Demir om in actie te schieten? Dat was een heel concrete vraag die u hebt gesteld. Ik heb niet gewacht om in actie te schieten, want ik denk dat de plenaire vergadering op 9 juni 2021 was, terwijl de week voordien, op 1 juni, ik een mail heb gekregen van schepen Steven Vervaeke om 19.11 uur. Als je wil, kan ik die mail overmaken. In die mail contacteert de schepen van Zwijndrecht ons met de vraag om een gezondheidsonderzoek te starten. De dag nadien, om 12.17 uur – ik geef toe, er zit 17 uur tussen maar ook nog een nacht – heeft onze man van de administratie, Bart Bautmans, na contact met de OVAM, een antwoord gestuurd naar Steven Vervaeke om te zeggen dat de vraag is opgepikt en dat er een intern overleg is met het Departement Omgeving om te kijken wat mogelijk is voor een gezondheids-onderzoek. We moeten kijken hoe we dat gaan doen, wat het technisch kader kan zijn en welke maatregelen er intussen zullen worden genomen. Die maatregelen werden voorbereid en hebben op 14 juni, nauwelijks 14 dagen later, geleid tot de no-regretmaatregelen.

Welke informatie hebben we doorgekregen van de vorige ministers? Dat was ook een vraag van collega Sintobin. Zoals ik ook al in mijn inleiding heb gezegd, was er een algemene problematiek rond PFAS en andere, maar geen concreet dossier Zwijndrecht. Ik heb geen concreet dossier Zwijndrecht gevonden. Ik denk dat mijn voorganger, Jo Vandeurzen, dit vorige week ook zo in de commissie heeft gezegd.

Collega Schauvliege, u hebt een vraag over de communicatie gesteld. Wat zou u doen met de informatie die u toen had of nu heeft? Ik ga geen uitspraken doen over het verleden. Wat zou u doen met de informatie die we vandaag hebben? Wel, daarvoor heeft deze Vlaamse Regering een opdrachthouder aangesteld om dat voor ons te doen. Hij heeft een opdracht gekregen: 'Hoe maak je normen die kunnen zorgen dat je op basis daarvan kunt handelen?' Dat is de opdracht die is gegeven aan de opdrachthouder. In maart zou hij ze voorstellen en dan zal de Vlaamse Regering daarover oordelen.

Collega Sintobin, u hebt ook de vraag gesteld over de omgevingsvergunning. Eigenlijk vindt u het antwoord op uw vraag in de MER-screening die is gebeurd, op bladzijde 53, 5.4 (MER: milieueffectrapport). Elke MER-screening bevat verschillende luiken en er zit ook een luikje gezondheid in. In die screening staat dat er geen probleem is. Op basis daarvan is er door het agentschap ook niet verder gehandeld. De vraag of er niet beter een MER had kunnen gebeuren, is een andere vraag. Maar als u vraagt waarom dat niet is gebeurd, is het omdat in dat document van de MER-screening staat dat het geen issue is. Daarom heeft het agentschap het ook niet verder opgenomen.

Collega Rombouts, u vraagt wanneer het dossier op ons bureau is beland. Dat is met de mail van de schepen gebeurd op 1 juni.

Zijn er al een aantal zaken die intussen in gang zijn gezet of nog niet? Ik denk dat dat belangrijk is. Er zijn ook andere collega's die ernaar verwezen hebben, maar ik denk dat we nog meer kunnen doen voor gegevensdeling. Er is aan de ene kant het protocol. Wanneer zeggen onze voelspieten in de lucht, in de grond, in het water dat er een probleem is? Een tweede manier is gegevens met elkaar correleren, samen nemen en nagaan wat er uitkomt. Het kan op vele vlakken, het kan reactief zijn maar ook proactief. Het kan zijn dat we bijvoorbeeld rond Zwijndrecht, toen de schepen ons heeft gecontacteerd, onmiddellijk het Kankerregister hebben geraadpleegd. Kunnen we op basis daarvan zien dat er een verhoogde aanwezigheid van bepaalde kankers is in die regio? Dat doen we ook – we hebben dat ook met de bloedstaalnames gedaan – door te koppelen aan de Intego-databanken waardoor de huisartsen op het terrein dat ook kunnen doen.

Maar dat is natuurlijk een van de grote issues. Hoe moet ik het zeggen? Als je een diagnose krijgt van kanker, staat er onmiddellijk een therapie tegenover. Dat is de moeilijkheid hier. Je weet dat er een bepaalde verhoogde aanwezigheid is van iets wat niet goed is, maar je kunt niet zeggen: 'We nemen daarvoor deze therapie'. Dat is wat ik in het begin ook heb gezegd. Onze kennis is daarvoor nog veel te klein. Wat we wel kunnen, en daarom hebben we die bloedstaalnames ook in een grotere kring gedaan, is ze causaliteit geven. De causaliteit bij bodemstalen is natuurlijk groter dan bij bloedstalen. Dat is logisch. Als iemand een verhoogde waarde heeft, kan dat zijn omdat het uit de buurt komt, kan het zijn door een bepaald levenspatroon – als je iedere week je schoenen inspuut met van die dingen, dan heb je waarschijnlijk meer concentraties – kan het zijn omdat er iemand is komen wonen uit een buurt verder weg. De causaliteit is in bloedstaalnames moeilijker te vinden dan in bodemstalen, buiten het feit dat de bloedafnames ook invasiever zijn voor de mens. Dat is dus het eerste: 'Wat leert de bodem?' Als blijkt dat er iets is, dan moet je ook met die bloedstaalnames iets kunnen doen.

De volgende stap is dan: 'Wat leert het ons, voor u als persoon?' Dat is heel persoonsafhankelijk, want dan moet je kijken naar je individueel gezondheidsprofiel. Vandaar dat we het koppelen aan de Intego-databanken waardoor de huisartsen ermee kunnen werken.

De omgevingsdata zijn ook bijzonder belangrijk. Er is bijvoorbeeld het Risk and Cost Based Assessment (RICA) dat ons moet toelaten, ook in de toekomst, om screenings van hotspots via die databanken te kunnen doen. Heel concreet, collega Rombouts: hoe kunnen we databanken met elkaar verbinden? We kunnen de databanken van de OVAM nog meer afstemmen om die causaliteiten te kunnen maken. Dit alles voor uw vraag naar wat er nog beter zou kunnen gebeuren.

Wat de hotspotwerking betreft – communicatie, maatregelen, sense of urgency – gaat de humane biomonitoring die nu in fase 2 zit, ons wel wat kunnen leren, niet alleen voor Zwijndrecht. In die tweede fase zijn we nu net de bloedstalen aan het correleren met de persoonlijke gezondheidsgegevens in de databanken. We gaan er waarschijnlijk – dat is toch de bedoeling – een aantal zaken uit kunnen leren die we kunnen extrapoleren naar de toekomst.

De vraag wanneer Zwijndrecht naar ons toe is gekomen, heb ik beantwoord.

Collega Schiltz, op uw eerste vraag over het protocol heb ik al geantwoord. Op uw tweede vraag heb ik ook geantwoord.

Collega Schauvliege, op uw eerste vraag heb ik ook geantwoord. U tweede vraag was of ik over de EFSA-verstrenging op de hoogte ben gesteld. Wij zijn daar niet rechtstreeks van op de hoogte gesteld omdat het PFAS-actieplan de toxicologische inzichten verder opvolgt en de risicovertaling moet gebeuren. Intussen is er van het PFAS-actieplan ook een tweede plan gemaakt; dat is vorige week ook besproken. Er staan verschillende nieuwe actiepunten in, in de hotspotbenadering, die heel specifiek over ons gaan. Ik weet niet of u het al hebt, maar het kan worden overgemaakt. Daar zit dus wel de vertaling in naar de gezondheidkundige elementen. Ik wil wel even meegeven dat EFSA, waar u naar verwezen hebt, voor ons wel een richtinggevend element is geweest om tussen 1 juni en 14 juni de no-regretmaatregelen af te kondigen om daadwerkelijk te handelen. We hebben dat wel als een risicoanalyse meegenomen.

Heb ik contact gehad met 3M? Persoonlijk heb ik geen contact gehad met 3M, buiten de post-itnota's. Het agentschap heeft wel eind augustus een inspectiebezoek gebracht aan de site. Er is wel een deelname van het agentschap geweest nadien.

Collega Daniëls, over het protocol heb ik al geantwoord.

Ik denk dat ik hiermee alle vragen heb behandeld.

De voorzitter: Minister Peeters heeft het woord.

Lydia Peeters: Mijnheer Gryffroy, u vroeg naar de POP-verordening en wat dit betekent voor de Oosterweelverbinding. Ik heb via het kabinet van collega Demir de synthese gekregen, niet het volledige antwoord, van wat de Europese Commissie heeft gezegd over de POP-verordening. Dat was gelijklopend met wat was opgenomen in het advies van de expertencommissie van Karl Vrancken: dat het niet als afval moet worden geclassificeerd.

Uiteraard doet de dading geen afbreuk aan de saneringsplicht en aan het principe 'de vervuiler betaalt'. We moeten andermaal herhalen dat Lantis niet de saneringsplichtige is. Lantis is niet de aansprakelijke voor de sanering, is niet de vervuiler. Het principe 'de vervuiler betaalt' blijft overeind, ongeacht het feit dat er een dading is gesloten tussen 3M en Lantis.

Wat is dan de rol van Lantis met betrekking tot die vervuiling? Hier moet ik andermaal zeggen dat Lantis niet de vervuiler is, maar werd geconfronteerd werd met die historische vervuiling toen men van start wilde gaan met Oosterweel en daarvoor de vergunningen trachtte te verkrijgen. In het kader van de project-MER voorafgaand aan de milieuvergunning van Lantis werd in 2017 die historische vervuiling op tafel gelegd. In het kader daarvan heeft Lantis voor het grondverzet een erkend bodemsaneringsdeskundige moeten aanstellen. Men heeft mij dan het dossier overgemaakt. Het ging vooral over de begrotingstechnische aspecten. Men heeft mij duidelijk gemaakt dat er in het kader van de werken rond de Oosterweelverbinding risico's zijn die eigen zijn aan het project, maar ook risico's die vreemd zijn aan het project, onder meer de historische vervuiling. Daarbij is er enerzijds de PFOS maar anderzijds ook asbest en allerlei assen. Lantis wil natuurlijk de werken en het grondverzet uitvoeren met kennis van zaken, conform de juridische gegevens, de omgevingsvergunning, de milieuvergunning en de regels rond het grondverzet. Dat moet binnen haar eigen projectzone allemaal worden gerespecteerd.

Mijnheer Sintobin, moeten wij als ministers niet alles zelf onderzoeken in plaats van door te verwijzen naar een onderzoekscommissie? Ik heb van bij de aanvang gezegd dat ik zeker alle medewerking wil verlenen aan deze onderzoekscommissie. Het is goed dat een en ander grondig wordt geanalyseerd. Maar dat neemt natuurlijk niet weg dat wij als ministers uiteraard onze eigen politieke verantwoordelijkheid moeten nemen. Ik heb dat onmiddellijk gedaan. Op het moment dat de humaan-toxicologische impact van PFOS duidelijk naar boven kwam, heb ik onmiddellijk gezegd dat alle werken voor het

grondverzet moesten worden gedaan binnen het bestaande juridische kader. Maar ik heb daar een tweede licht over laten schijnen. Ik heb aan Karl Vrancken gevraagd om met de expertencommissie, met tal van experts uit verschillende disciplines, de grondverzetregeling en de grondverzetwerken te bekijken, om ervoor te zorgen dat alles correct zou verlopen.

U vraagt naar de overdracht van informatie van de vorige ministers. Ik heb al gezegd dat het vooral om het begrotingstechnische aspect ging. U weet dat men bij heel wat infrastructuurwerken op het moment dat men de schop in de grond moet steken heel vaak met historische vervuiling wordt geconfronteerd. Ook bij de Oosterweelwerken is historische vervuiling aan het licht gekomen. In het kader van de vergunningen was daarover een en ander opgenomen. Dat ging extra kosten met zich meebrengen. De Vlaamse overheid heeft zich in het kader van de overdracht van de gronden in 2002⁶ borg gesteld om te allen tijde Lantis, toen BAM, te waarborgen tegen de meerkosten door historische vervuilingen. In het kader daarvan was het logisch dat wij deze kosten moesten opnemen. Dat is in 2018 al gebeurd voor een bedrag van 23 miljoen euro. Eind 2019 gebeurde dat voor een bijkomend bedrag van 1,83 miljoen euro. In 2021 was er een extra bedrag van 23,8 miljoen euro.

Waarom was ik niet op de hoogte van de dading? Hoe is ze tot stand gekomen? Er is een historische vervuiling vastgesteld. We gaan er allemaal van uit dat 3M de verantwoordelijke en ook de saneringsplichtige is. Maar bij de uitvoering van de Oosterweelverbinding, waartoe Lantis de opdracht heeft gekregen, is er sowieso nood aan een aantal aspecten, met name de bouw van een waterzuiveringsinstallatie, wat opgenomen was in de milieuvergunning, het zorgen voor een tijdelijke werfinrichting, en het zorgen voor een veiligheidsberm waarin de meest vervuilde gronden konden worden gestockeerd. Dat is in 2018 allemaal opgenomen in een principsovereenkomst tussen Lantis/BAM en 3M. Daarin staat dat men zich niet gaat bezighouden met de historische vervuiling, maar wel dat men de terreinen van 3M ter beschikking zal stellen om de waterzuiveringsinstallatie te bouwen, een tijdelijke werfinrichting te maken en een veiligheidsberm op te richten. Dat was de overeenkomst waaromtrent een dading is gesloten. In het kader van haar oprichtingsdecreet is BAM gerechtigd om dadingen of overeenkomsten te sluiten. Met het oog op de realisatie van de Oosterweelverbinding heeft BAM dat ook gedaan. Er zijn honderden overeenkomsten en ook x-aantal dadingen afgesloten. Het is niet mijn taak om die allemaal te analyseren. Die dading doet geen afbreuk aan het principe 'de vervuiler betaalt'. Ook blijft 3M saneringsplichtige. Wanneer 3M een bodemsanering moet doen, zal met al die aspecten rekening worden gehouden.

Mevrouw Rombouts, welke concrete beleidsvoorstellen zal ik doen naar aanleiding van heel deze zaak? Met betrekking tot PFOS/PFAS hebben wij aan het Departement MOW de opdracht gegeven om na te gaan bij welke grootschalige infrastructuurwerken die problematiek zich ook voordoet. Zo kunnen we ook in de toekomst het veiligheidsprincipe en het gezondheidsprincipe hanteren. Eventueel moeten ook daar normen in het kader van de grondverzetregeling herbekeken worden.

Wanneer zijn de alarmbellen afgegaan? Op een gegeven moment kregen we bijkomende vragen, zowel in dit parlement als van burgers. Dan is men onmiddellijk in actie geschoten. Wij hebben aan Lantis gevraagd wat er gaande was. Het voorzorgsprincipe, het standstill-principe is gehanteerd. Alle informatie is ter beschikking gesteld. Toen bleek dat het normenkader moest worden bijgesteld, de degradatie van 8 naar 3 microgram, werd dat door Lantis ter harte genomen.

Mevrouw Schauvliege, het aanduiden van de expertencommissie Grondverzet was een duidelijk signaal. We hadden de bestaande regelgeving, de bestaande vergunningen, de bestaande normenkaders en de regelgeving rond de grondverzetregels, maar we hebben dan toch vanuit het veiligheids- en het gezondheidsprincipe een tweede licht laten schijnen

⁶ 2004 (i.p.v. 2002).

door tal van experts vanuit de verschillende disciplines, met heel specifiek de vragen wat er op korte en wat er op lange termijn moet gebeuren om sowieso de veiligheid van de omwonenden te kunnen garanderen. Tegelijk heeft men nog een aantal specifieke aspecten op tafel gelegd voor de arbeiders op de werf zelf. Dat is uiteraard ook van groot belang. Lantis heeft al die maatregelen mee opgenomen in de verdere implementatie van de werken.

Zouden wij met de kennis van vandaag anders of vroeger hebben gereageerd? We weten allemaal dat de kennis die we vandaag hebben heel anders is. We weten ook dat sowieso de wetenschappelijke kennis van alles wat met PFOS/PFAS te maken heeft met rasse schreden vooruit is gegaan. Ik had in het verleden alleszins geen enkele reden om de werf stil te leggen. Toen bleek dat er toch gezondheidsrisico's waren, hebben wij aan Lantis gevraagd om de werken die betrekking hadden op de meest vervuilde gronden, met name de aanleg van de veiligheidsberm op de 3M-site, on hold te zetten, tot we meer kennis hadden van de expertencommissie Grondverzet. Dat heeft Lantis gedaan. Lantis heeft de werken verdaagd, in eerste instantie tot na 15 juli. Finaal zijn ze pas in oktober gestart met de werken met de meest vervuilde gronden.

Het is niet mijn taak om te oordelen of andere ministers daar in het verleden al dan niet correct mee zijn omgegaan. Dat is een taak van de onderzoekscommissie, naar aanleiding van alle verhalen die zij hier heeft gehoord.

Op 9 juni is de dading in de plenaire vergadering aan het licht gekomen. Ik heb haar onmiddellijk bij Lantis opgevraagd. Op 10 juni heb ik haar gekregen en onmiddellijk ter beschikking gesteld aan de voorzitter van het Vlaams Parlement. Zo was er meteen de grootste transparantie. Ik had die niet eerder. Voormalig minister Tommelein heeft mij haar ook niet ter kennis gebracht toen ik hem opvolgde in januari 2019. Daar moet niets achter gezocht worden. Aan de dading was een financieel verhaal gekoppeld. Wij moesten Lantis vrijwaren van de historische vervuiling. We hebben toen voor linkeroever het bedrag van 63 miljoen euro toegekend. Later kwam daar 8 miljoen euro bij voor rechteroever. Die bedragen zullen sowieso oplopen. Dat was een dossier van Financiën, dat mij toen door voormalig minister van Financiën Bart Tommelein werd overgeheveld. Ik kreeg eind 2019 de vraag om vanuit het Vlaams Fonds voor de Lastendelging een bijkomend bedrag ter beschikking te stellen voor Lantis.

Ik heb geen contact gehad met 3M. Het is niet mijn taak om met 3M contact te zoeken.

Mijnheer D'Haese, Lantis zal zich te allen tijde aanpassen aan het normenkader dat in de toekomst al dan niet zal worden voorgelegd. Lantis heeft zich al aangepast aan de bijstelling van 8 naar 3 microgram per kilogram droge stof. Lantis heeft al aangekondigd te allen tijde haar grondverzetregeling te zullen aanpassen zodra er een nieuw normenkader is. U weet dat Lantis op dit ogenblik ruim 4 miljoen ton grond verplaatst. Ruim een vierde daarvan is zwaar vervuilde grond. Hoe daar toekomstgericht mee moet worden omgegaan, zal moeten blijken. Lantis is op dit ogenblik alleszins, naar aanleiding van de uitspraak van het arrest in het kader van de UDN-procedure (uiterst dringende noodzakelijkheid) van de Raad van State, bezig met de opmaak van nieuwe technische verslagen specifiek voor linkeroever en voor de Scheldetunnelwerken. De expertencommissie Grondverzet zal die technische verslagen de komende weken ook bekijken, om vervolgens aan de slag te gaan met de werken op de eigen terreinen van linkeroever en aan de Scheldetunnel. De terreinen van 3M zijn voor een latere fase. Dat moet nog grondig juridisch worden geanalyseerd. Daar worden momenteel geen grondverzetwerken uitgevoerd. De toekomst zal uitwijzen wat daar verder mee moet gebeuren.

De voorzitter: Minister Demir heeft het woord.

Zuhail Demir: Op 17 januari hebben wij via de diplomaten een interpretatie gekregen die de Europese Commissie geeft aan de POP-verordening. Zij zegt dat ze een gelijkaardig antwoord heeft verstuurd naar mevrouw Schauvliege. Deze mail is ondertussen ook aan de onderzoekscommissie bezorgd. De Europese Commissie is van mening dat de toepassing van de grondverzetregeling de kwalificatie van uitgegraven bodem als afvalstof en dus de toepassing van de POP-verordening zou uitsluiten.

De voorzitter: Goedemiddag, collega's. We gaan verder met het tweede deel van de hoorzitting vandaag, naar de een-op-een-vraag-antwoordronde.

De heer Gryffroy heeft het woord.

Andries Gryffroy: Ik heb vooreerst een korte vraag/bemerking voor minister Peeters. U weet dat de sanering, die voor een stuk gebeurt in opdracht van Lantis, een gevoelig punt is, omdat niet zeker is of dat achteraf doorerekend zal kunnen worden aan 3M. Als zij de veroorzaker zijn van de vervuiling, dan is het logisch dat de factuur ook bij hen komt te liggen. Mag ik erop aandringen dat zeer nauwkeurig boekhoudkundig wordt bijgehouden welke saneringskosten er allemaal zullen komen of al geweest zijn, zodat die achteraf, als de verantwoordelijke wordt aangeduid, ook effectief gelegd kunnen worden waar ze gelegd moeten worden. Kunt u dat bevestigen?

Lydia Peeters: Ik kan u zeker bevestigen dat Lantis dat op dit ogenblik doet. Lantis maakt een volledige raming van de kosten per onderdeel of werkzone. Op dit ogenblik, zoals meegedeeld tijdens de laatste raad van bestuur, gaat dat om een bedrag van ongeveer 190 miljoen euro. Lantis houdt alles tot in detail bij. De Vlaamse overheid staat daarvoor garant op basis van de waarborg van de verkoopsovereenkomst van 2004, maar nadien is het natuurlijk zaak om de kosten te verhalen op de vervuiler, op 3M.

Andries Gryffroy: Hebt u er enig idee van in welke richting de totale kosten zullen gaan?

Lydia Peeters: De laatste raming die we hebben, op basis van het verslag van de raad van bestuur van afgelopen vrijdag, gaat tot een bedrag van ongeveer 190 miljoen euro.

Andries Gryffroy: Oké, dank u.

Minister Beke, er is een onderzoek geweest in 2004 en 2015 omtrent PFOS en PFAS. Ik vraag me daarbij nog altijd iets af. Dat onderzoek was er en was ook gekend binnen het agentschap Zorg en Gezondheid. Is er volgens u, in het kader van wat u nu weet, voldoende proactief opgetreden?

Wouter Beke: Zoals ik daarstraks gezegd heb, weet ik niet over welk onderzoek u het precies hebt, maar ik zal het opvragen bij het agentschap en zal mijn reactie daarover ook aan u bezorgen.

Andries Gryffroy: Dan noteer ik dat we daar nog een reactie op mogen krijgen.

Dan heb ik nog een paar vragen voor minister Demir.

Mijn eerste vraag is een zeer concrete vraag. U sprak daarnet over een nota van de OVAM die u op 3 juni ontvangen hebt. Mijn vraag was of dat een nota betreft die spontaan bezorgd werd of een nota op basis van iets wat jullie gevraagd hebben.

Zuhail Demir: Wij hadden die opgevraagd. We hebben gevraagd naar de historiek van het dossier. Het was natuurlijk ook al even in de media en er waren ook al verschillende vragen over gesteld in de commissie. Ik vond het nuttig om een omvattende nota te hebben over de hele historiek. Die hebben we ook ontvangen.

Andries Gryffroy: Hebt u lang moeten wachten op die nota?

Zuhal Demir: Daarvoor zou ik moeten navragen wanneer we die hebben opgevraagd, maar ik denk dat dat nog wel meeviel. Anders was het me wel bijgebleven.

Andries Gryffroy: Ik ga er toch nog even op terugkomen: zou u durven stellen dat er een persoonlijke vete was tussen u en mevrouw De Baets of is dat niet het geval?

Zuhal Demir: Ik zou niet stellen dat er een persoonlijke vete was tussen mij en mevrouw De Baets. We hebben altijd goed samengewerkt en voor de kerstvakantie heb ik ook nog met haar gesproken, langs mijn kant zeker niet in een vijandige sfeer – ik denk niet dat zij dat zo heeft ervaren. Ik zou dus niet zeggen dat er soort van vete was. Ik ga echter niet onder stoelen of banken steken dat, op het moment dat er zoveel vragen zijn en je wilt weten of er bijkomende onderzoeken gebeurd zijn en hoe het zit met al die studies, het snel moet gaan en dat het volledig moet zijn. Dat gaf mij wel een onbehaaglijk gevoel.

Ik moet wel zeggen dat er in tussentijd, ondanks de moeilijke periode waar de administratie door moest, wel heel veel werk is verricht, ook qua onderzoek enzovoort. De OVAM en de medewerkers daar zijn gewoon blijven doorwerken, ook al was het niet gemakkelijk.

Andries Gryffroy: Dat is het minste wat we kunnen stellen: in de gegeven omstandigheden was het niet eenvoudig.

Dan nog iets wat betreft de audits van de handhavingsdiensten: kunt u aangeven wanneer die audits zijn opgestart en hoe ver we daarmee staan?

Zuhal Demir: Wij hebben twee audits gevraagd. De ene betreft het forensische en die zouden we normaal gezien eind februari moeten krijgen – pin me wel niet vast op die datum. De andere heeft een meer algemene insteek: hoe zit het nu met de handhavingsdiensten, waar zitten er nog gaten, wat kan beter, waar moet er nog bijgetankt worden enzovoort? Die verwachten we eind maart.

Andries Gryffroy: Bent u zelf ooit in contact geweest met de gemeente Zwijndrecht?

Zuhal Demir: Ik heb uiteraard ook contact gehad met schepen Steven Vervaeke, bilateraal, en ik heb vervolgens deelgenomen aan een gemeenteraad van Zwijndrecht. Ik denk dat het niet meer dan normaal is om eens te luisteren naar de bezorgdheden van alle partijen. Dat was een digitale vergadering waarop ook de OVAM aanwezig was en Karl Vrancken. Er is dus voldoende contact.

Andries Gryffroy: En daar werd de hele problematiek besproken?

Zuhal Demir: Daar is de hele problematiek besproken. De OVAM en de opdrachtgever hebben ook toegelicht wat er nog staat aan te komen en wat de bedoeling is. Daarna konden alle gemeenteraadsleden, inclusief het college, vragen stellen.

Andries Gryffroy: Was de sfeer constructief of eerder negatief?

Zuhal Demir: Neen, die was constructief. Het was goed om dat op die manier te doen. Ikzelf was ook aanwezig, maar heb niet zoveel gezegd; het was vooral om de vinger aan de pols te houden.

Andries Gryffroy: We kennen allemaal Thomas Goorden, die ons regelmatig mails stuurt. Hebt u daar al contact mee gehad?

Zuhal Demir: Ikzelf niet. Hij is wel uitgenodigd op het kabinet, dus er is een gesprek geweest met mensen van mijn kabinet om te horen hoe of wat. Hij heeft een aantal bezorgdheden aangekaart, waaronder de werking van de inspectiediensten. Vooral dat kwam naar voren. En hij vroeg zich ook af hoe we met de vervuiler, 3M, zouden omgaan. Dat waren de twee dingen die tijdens het gesprek op het kabinet naar boven zijn gekomen.

U ziet dus dat we met iedereen proberen te praten. Ook mevrouw Larmuseau is langsgeweest, en Thomas Goorden dus ook.

Andries Gryffroy: Mevrouw Larmuseau, in welke hoedanigheid dan?

Zuhal Demir: Ik weet het niet. Ik denk niet dat zij ergens advocaat is in deze zaak, maar zij vroeg om in contact te mogen komen met diegenen die met PFAS bezig waren. We hebben haar dan doorverwezen naar het Departement Omgeving en naar de OVAM. Het ging duidelijk over dat dossier.

Andries Gryffroy: Een laatste vraag is me ingegeven omdat minister Beke daar voor een stuk op geantwoord heeft, bij een vraag daarnet. Ik wil ze ook aan u stellen. Wat verwacht u van deze commissie?

Zuhal Demir: Het is niet aan mij om te zeggen wat de aanbevelingen moeten zijn, maar er zijn wel al verschillende zaken aan bod gekomen, onder andere wat handhaving en inspectie betreft: zijn er tussenschotten, werken de diensten goed, moet daar personeel bijgetankt worden, werken zij efficiënt? Dat zijn zaken waar wij natuurlijk ook al mee bezig zijn. We doen ook al aanwervingen.

Een tweede zaak betreft de verkokering van de verschillende administraties. Ik wil zeker geen steen werpen in de ene of andere richting, want iedereen doet heel hard zijn best, maar ik denk dat meer informatie doorspelen een heel belangrijk gegeven is. Als men op informatie zit, ook al behoort die niet tot de eigen administratie, is het belangrijk dat die ook wordt doorspeeld. Dat is iets heel belangrijks om over na te denken.

Andries Gryffroy: Dank u.

De voorzitter: De heer Sintobin heeft het woord.

Stefaan Sintobin: Minister Peeters, wanneer hebt u voor de eerste keer van de dading gehoord?

Lydia Peeters: Dat is aan bod gekomen in de plenaire van 9 juni 2021 en toen kreeg ik dus kennis van het bestaan ervan.

Stefaan Sintobin: Ik vraag het omdat uw voorganger, Bart Tommelein, hier vorige week onder ede heeft verklaard dat hij bij de kabinetswissel alles wat dading en 3M betrof aan u heeft overgemaakt.

Lydia Peeters: Ik ben maar in kennis gesteld naar aanleiding van de mededeling hier in de plenaire vergadering. Ik heb natuurlijk de documenten over het begrotingstechnische aspect gekregen, het enige waar de heer Tommelein zich over heeft uitgelaten. Daarvoor is eind 2019 dat bijkomend bedrag van 1,8 miljoen euro van het Vlaams Fonds voor Lastendelging (VFLD) mee goedgekeurd.

Stefaan Sintobin: U had het daarnet over 190 miljoen euro aan saneringskosten die op 3M verhaald zouden kunnen worden, maar – mevrouw Demir heeft er ook al naar verwezen – er worden ook overeenkomsten gemaakt met de landbouwsector of wat betreft dat bloedonderzoek. Dat zit daar niet bij, veronderstel ik? Dat staat toch los van dat bedrag?

Lydia Peeters: De vraag van de heer Gryffroy betrof heel duidelijk de raming. We weten dat de raming op linkeroever initieel 63 miljoen euro bedroeg, en voor de Scheldetunnel 8 miljoen euro. Op rechteroever, onder andere ter hoogte van de Oosterweelknoop en het Lobroekdok, zijn er nog extra kosten opgedoken en ook linkeroever viel duurder uit. Vandaag is de raming van de kosten gerelateerd aan de PFOS-vervuiling ongeveer 190 miljoen euro. De verhaling, desgevallend, zal via de OVAM verlopen.

Stefaan Sintobin: Ik heb nog één vraag voor u, een vraag die ik ook aan de andere ministers zal stellen. Er wordt hier nogal veel gezegd: "Hadden we in 2017 maar de kennis die we nu hebben over de problematiek." Zou u in 2017 wel al gecommuniceerd hebben over de PFOS-vervuiling buiten de eigenlijke site?

Lydia Peeters: Ik denk niet dat het aan mij is om te oordelen over wat andere ministers in het verleden ...

Stefaan Sintobin: Ik vraag niet naar wat andere ministers gedaan hebben, maar wat u gedaan zou hebben.

Lydia Peeters: Oké, maar ik was in 2017 niet aan zet om de ene of andere beslissing te nemen. Vandaag ben ik minister van Mobiliteit en Openbare Werken. Op het moment dat er zich problemen voordeden, denk ik dat ik geschakeld heb.

Stefaan Sintobin: De bedoeling van deze onderzoekscommissie is natuurlijk ook om lessen te trekken uit het verleden en inzichten te krijgen van mensen die nu beleid voeren, vandaar mijn vraag. Maar ik begrijp ook dat niemand daarop wil antwoorden.

Ik zal aansluiten op iets wat collega Gryffroy zei. Het is natuurlijk aan ons om aanbevelingen op papier te zetten, maar het is ook de bedoeling dat wij leren uit of luisteren naar wat mensen hier komen vertellen en daar aanbevelingen uit distilleren. Stel dat u een top drie van aanbevelingen zou moeten opgeven vanuit uw beleidsdomein om als aanbeveling in ons eindrapport te zetten, wat zou die dan zijn?

Lydia Peeters: Dat is geen evidente vraag, natuurlijk. Ik ben geen lid van deze onderzoekscommissie. Ik kan alleen maar zeggen voor Mobiliteit en Openbare Werken: op het moment dat wij geconfronteerd worden met die historische vervuiling, moeten wij in het kader van de grondverzetregeling kijken naar wat er moet gebeuren. Tout court is er nood aan rechtszekerheid. Dat is een eerste belangrijk gegeven. Twee, de gezondheid primeert te allen tijde, bij eender welk werk dat men uitvoert, of dat nu gepaard gaat met historische vervuiling of niet. Die twee facetten zijn heel belangrijk.

Stefaan Sintobin: Collega Schiltz, het is toch niet zo vreemd dat ik vraag wat die mensen ervan denken? We kunnen er alleen maar uit leren. Maar ik begrijp dat dat voor u niet het geval is, toch niet wat uw minister betreft.

Dat was het voor u, minister Peeters.

Minister Beke, ik heb u in de commissie Welzijn al eens een vraag gesteld over het bloedonderzoek en de kostprijs daarvan. Dat was een paar weken geleden. Ik meen mij te herinneren dat het bloedonderzoek ongeveer 500.000 euro kostte. Een eerste vraag daarbij is of dat nog uitgebreid moet worden. Er is heel wat vraag vanuit Antwerpen. Bij sommigen leeft dus de vraag om het bloedonderzoek verder uit te breiden. Wat de kostprijs daarvan betreft, heeft mevrouw Teeters hier aangegeven dat 3M bereid is die kosten op zich te nemen. Ik denk dat u in de commissie geantwoord hebt dat u 3M daar samen met mevrouw Demir op zou aanspreken en dat 3M 'au fur et à mesure', zoals men dat in het mooi Vlaams zegt, geld zou storten in een potje. Hoe moet ik dat zien? Is er ondertussen al geld vrijgemaakt door 3M voor het bloedonderzoek? Is die vraag al gesteld?

Wouter Beke: Antwoord ik dan direct ook op uw eerste vraag, over de lessen?

Stefaan Sintobin: Dat mag, als u dat wilt. En als dat mag van de collega's. *(Gelach)*

Wouter Beke: Ik denk dat er inderdaad wel wat lessen te trekken zijn voor deze commissie, waarvan ik er deze voormiddag ook al een paar naar voren heb gebracht. Kennisdeling is een eerste. Daarom hebben we samen met collega Demir die kennishub opgebouwd, met daarin experts die die zorgwekkende stoffen vanuit alle kanten kunnen bekijken en de kennis daarover kunnen delen. Er was daarstraks ook de vraag of dat

communicatieprotocol verbeterd kan worden, los van de vraag wie wanneer wie moet consulteren. Daar is de vraag ook hoe we kennis kunnen gaan delen. Dat is een eerste belangrijke punt.

Twee, naast kennisdeling moet er ook gegevensdeling zijn. We hebben eigenlijk wel wat data waaruit we kunnen putten. Ik heb E-HIS en RICA al vermeld, alsook de koppeling aan de Intego-databank, als het gaat over heel concrete gezondheidsgegevens. Globaal genomen hebben we in Vlaanderen ook nog wel wat andere databanken. Ik denk aan eBirth, waarin data staan over issues bij geboorte. We hebben de databank rond tekenbeten. Er bestaan dus wel databanken die je aan elkaar kunt linken om te bekijken of er in een bepaalde zone een specifieke problematiek is die als hotspot op de radar moet staan. Ook de koppeling met de databanken van Omgeving en de OVAM kan daar in de toekomst toe bijdragen. Dat is een tweede zaak: naast kennisdeling ook gegevensdeling.

Drie, ik denk dat de versterking van de administratie ook aan de orde is. De adviezen van de opdrachthouder lijken mij een belangrijk element te zijn naar de toekomst toe, zeker wat betreft de normen. Dat is ook het antwoord dat ik wil geven op de vraag wat ik zou doen met de kennis van vandaag. Met de kennis en wetenschap van vandaag zou men in 2017 waarschijnlijk andere beslissingen hebben genomen. Maar goed, dat is met de kennis en wetenschap van vandaag, niet die van 2017.

Moet men over normen beschikken? Dat is de opdracht die de Vlaamse Regering aan de opdrachthouder gegeven heeft: bezorg ons, op basis van alle informatie die u hebt, normen, zodat we op basis daarvan beslissingen kunnen nemen in de toekomst.

Dat lijken mij een aantal concrete elementen waar we in de toekomst zeker verder aan moeten werken.

Wat de bloedonderzoeken betreft: het is inderdaad zo dat die ongeveer 500.000 euro hebben gekost voor de eerste groep. Voor de uitbreiding moet nog een aanbesteding uitgeschreven worden, een Europese aanbesteding, aangezien het om een gigantische operatie gaat. Die 800 stalen hebben ons een viertal maanden gekost en daar is dag en nacht aan gewerkt met alle beschikbare capaciteit. We zullen dus allicht capaciteit uit andere landen nodig hebben om dat allemaal mogelijk te maken. We schatten dat dat een 8 miljoen euro zal kosten en dat we met die gigantische operatie 2 à 3 jaar zoet zullen zijn. Het agentschap, toen het hier is langsgekomen, heeft ook al aangegeven waarom de 5 kilometer wordt aangehouden en waarom de Schelde de grens is. Wil dat zeggen dat we uitsluiten om daar nadien nog andere onderzoeken aan te koppelen? Nee, dat wil ik niet uitsluiten, maar de logica is om te vertrekken van de plaats waar de problematiek zich situeert, daar kringen rond te trekken, te zien wat het onderzoek oplevert en daar dan conclusies uit te trekken.

Ik wil wel nog zeggen dat de logica voor bloedafnames is dat je begint met bodemstalen om daarna, als er een probleem opduikt, over te stappen op bloedafnames. Ten eerste zijn bloedafnames veel invasiever; het gaat toch nog altijd om mensen. We bekijken ook hoe we kinderen onder 12 jaar op een minder invasieve manier, bijvoorbeeld met een bloedprik, kunnen onderzoeken. Dat zijn zaken die we nu allemaal moeten bekijken, we moeten de mogelijkheden onderzoeken. Dat is dus niet zo'n eenvoudige opdracht.

De algemene filosofie die experts gebruiken voor bloedafnames is dat je een drietal elementen in ogenschouw moet nemen. Het eerste is dat er een medisch-milieukundige aanleiding moet zijn. We gaan dat niet zomaar overal en voor iedereen doen. We spreken nu over 50.000 afnames, wat 2 à 3 jaar in beslag gaat nemen en 8 miljoen euro zal kosten. Het zal dus lang duren voor we de resultaten zullen hebben. Je kunt natuurlijk zeggen dat we ook heel de stad Antwerpen gaan onderzoeken, maar dan zijn we misschien wel 20 jaar zoet, want het inwonersaantal daar is een tienvoud van wat we vandaag als scope hanteren. Dat lijkt mij in deze stand niet zo verstandig te zijn.

Naast een medisch-milieukundige aanleiding heb je ook een handelingsperspectief nodig. Wat ga je daarmee doen? Wat is de volgende stap? In Zwijndrecht is de volgende stap de koppeling met de Intego-databank en humane biomonitoring fase 2, om op die basis een paar algemene conclusies te kunnen trekken die ook daar waar we geen bloedstalen genomen hebben, van belang kunnen zijn.

Ook vanuit milieuoogpunt is een handelingsperspectief nodig, om te bepalen waar de bron zit en wat je daaraan doet. Er zijn op dat vlak ondertussen al een aantal beslissingen genomen, onder andere het stopzetten van de PFAS-productie. De emmer zit vol; daar kan niets meer bij voor de mensen in Zwijndrecht en omstreken.

Het zijn die drie elementen die je bij bloedstalen voor ogen moet houden: de medisch-milieukundige aanleiding, het handelingsperspectief voor de betrokkenen en het handelingsperspectief op het vlak van het milieu. De bron moet gedetecteerd en afgebouwd worden. In dit geval is gezegd om de productie stop te zetten.

Stefaan Sintobin: Oké.

Dan heb ik nog een paar vraagjes voor mevrouw Demir. Mevrouw Demir, u zegt dat u maar laat op de hoogte bent gebracht van de problematiek rond 3M en de PFOS-vervuiling en dat u bij de kabinetswissel geen informatie gekregen hebt. Nochtans dacht ik van mevrouw Joke Schauvliege vernomen te hebben vorige week dat zij aan de heer Koen Van den Heuvel wel alle dossiers inzake 3M geschetst heeft. Blijft u erbij dat u bij de kabinetswissel geen enkele informatie werd doorgespeeld over 3M en de PFOS-vervuiling?

Zuhal Demir: Over 3M en de PFOS-vervuiling zat inderdaad niets in de map, ook niet vanwege de administratie. Normaal krijg je vanuit de administratie ook een overzicht en daar zat het ook niet in.

Stefaan Sintobin: U hebt het nogal veel over de OVAM en het gebrek aan communicatie gehad, ook wat 3M en de vervuiling betreft. Nochtans was Victor Dries, uw kabinetschef, voordien een van de toplui bij de OVAM. Is dat zo?

Zuhal Demir: Victor Dries heeft op het kabinet van mevrouw Liesbeth Homans en de heer Geert Bourgeois gewerkt. Daarvoor heeft hij inderdaad bij de OVAM gewerkt, maar niet rond PFOS.

Stefaan Sintobin: Die heeft u daar dus ook niets over verteld?

Zuhal Demir: Neen.

Stefaan Sintobin: Het is misschien maar een detail, maar u zegt dat u binnen uw eigen partij, in overleg met uw voorzitter of andere ministers, nooit over Oosterweel of PFOS-verontreiniging gesproken hebt. Nochtans heeft uw voorzitter vorige week gezegd dat hij op regelmatige basis over Oosterweel en de PFOS-vervuiling heeft gesproken met zijn ministers. Of was u daar niet bij dan?

Zuhal Demir: Dan moet ik daar niet bij geweest zijn. Ik weet dat we ooit eens een politiek stuurcomité hebben gehad rond Oosterweel, helemaal in het begin van de legislatuur. Dat ging dan meer over de werken en de daarmee gepaard gaande kosten. Naar aanleiding van de berichtgeving erover in 2021 en de bezorgdheden bij de inwoners in Zwijndrecht heb ik wel een gesprek gehad met onder andere Bart De Wever, die zei: "Zoek maar goed uit wat er aan de hand is. De vervuiling moet worden aangepakt." Dat is het enige. Ik heb daar niet in het lang en het breed met hem over gepraat, behalve in het stuurcomité, waar iedereen in zit en waar we het, als ik het me goed herinner, niet specifiek over PFOS hebben gehad, wel over de werken. Het is echt pas sinds 2021, met de berichtgeving erover, dat het daarover gaat. In 2017, toen de vorige regering enkele beslissingen heeft genomen, was ik ook nog Kamerlid, dus ik denk dat het normaal is dat ik niet uitgenodigd werd op die vergaderingen. Ik kan daar dus niet verder over uitweiden.

Stefaan Sintobin: Oké.

Wilt u nog altijd geen uitspraak doen over de non-communicatie in 2017? Stel dat u erbij was geweest in 2017, zou u er dan wel over gecommuniceerd hebben?

Zuhal Demir: Je hebt dat rapport-Tytgat, met aanbevelingen omtrent groenten eten, wandelen in vervuilde zones, kinderen laten spelen in vervuilde zones, putwater drinken. In dat rapport staat dat er op de werf geen risico is, maar dat kinderen laten spelen in vervuilde zones af te raden is. Los van de communicatie is het mijn overtuiging dat de OVAM dat rapport had moeten doorspelen aan het agentschap Zorg en Gezondheid. Vanuit de administraties wordt soms te verkokerd gereageerd, vind ik. Ik mis soms wel, misschien ook in de politiek maar vooral binnen de administraties, de liefde voor de gemeenschap. Dit had men moeten doorgeven aan het agentschap Zorg en Gezondheid. Daar is ook niets verkeerd aan: als de OVAM het zelf niet weet, dan speel je dat gewoon door. Dat staat los van de communicatie, want wat had men moeten communiceren? Op dat vlak stelde de OVAM dat er misschien bijkomende stalen moesten worden genomen om uitsluitel te geven over woonzones. Het heeft ook heel lang geduurd voor ik wist of er in die periode dan bijkomende onderzoeken waren gebeurd of niet.

Los van de communicatie vind ik dat men de studie had moeten doorsturen naar de andere administraties. Dat is helemaal geen verwijt, wel een vaststelling, maar het is mijn bedoeling om het systeem te verbeteren, zodat zulke zaken doorgegeven worden. Ik denk niet dat alle ministers altijd weten wat er binnen hun administraties leeft, maar we moeten wel de reflex meegeven dat zulke zaken doorgegeven worden.

We moeten dus de verkokering tegengaan, inzetten op sterke handhaving en de vervolging door de parketten. Ik kan alleen maar meegeven dat dit doorgegeven had moeten worden aan het agentschap, dat is mijn vaste overtuiging, maar dat staat los van de vraag over communicatie. Voor je gaat communiceren, moet je misschien ook weten wat er nog moet gebeuren.

Stefaan Sintobin: Oké, dank u wel. Ik heb geen verdere vragen meer.

De voorzitter: Dank u wel. Mevrouw Rombouts heeft het woord.

Tinne Rombouts: Dank u wel, voorzitter. Dank u wel, ministers, voor de antwoorden die u daarnet hebt geformuleerd. Er zijn een aantal punten waarbij ik nog even wil stilstaan. Ik had daarstraks een drietal vragen om inzicht te krijgen in wat er de afgelopen jaren precies is gebeurd en wat er voor kantelmomenten heeft gezorgd.

Minister Demir, ik wil eerst even teruggaan naar de vraag wat op een bepaald moment toch een kantelpunt, een alarmering is geweest. Want u stelt zelf dat de PFAS/PFOS-problematiek bij uw aanstelling wel algemeen werd aangekaart. Ik ga ervan uit dat er toen ook is verwezen naar het PFAS-actieplan, dat in december 2018 toch al gestart was. Ik zie u daar alvast 'ja' op knikken. Maar ik blijf een beetje met de vraag zitten – en ook in dit parlement hebben we daar heel wat vragen over gesteld – naar wat op een bepaald moment dan toch de trigger is geweest om meer actie te ondernemen en/of aan de alarmbel te trekken dan initieel de bedoeling was. Er is al een aantal keer verwezen naar het voortschrijdende inzicht en het feit dat de wetenschap daarin met rasse schreden vooruitgaat. Heeft dat dan ook bij u de alarmbel doen luiden? Of wat was daar eventueel de oorzaak van?

Zoals ik aangaf, hebben we voor het PFAS-actieplan dat na EFSA 2018 werd opgestart en dat bij uw aanstelling lopende was, in 2020 voor de eerste keer een goedkeuring gekregen. Ik begrijp ondertussen dat er een tweede actieplan zou zijn of dat er een in opmaak is. Ik zie u daar ook 'ja' op knikken.

2020 is natuurlijk wel een jaar waarin er een aantal zaken zijn gebeurd. Het actieplan werd voor de eerste keer goedgekeurd, u hebt een toetsingswaarde PFOS/PFOA opgesteld.

Vervolgens werd er een nieuwe EFSA-advieswaarde 2020 beslist. Dan is er een omgevingsvergunning voor Oosterweel gekomen. En vanaf dat moment hebben we in dit parlement heel wat vragen gesteld, onder andere over Oosterweel en PFAS/PFOS in de ruimere zin. Op die vragen leek op dat moment de boodschap te komen dat alles eigenlijk wel onder controle was. Het was wel duidelijk dat er een bezorgdheid leefde rond de opvolging, maar de opvolging gebeurde stelselmatig met het actieplan en er werden acties uitgerold.

Ik vond het opvallend dat er in april 2021 nog een EMAS-erkenning (Eco-Management en Audit Schema) werd toegekend aan 3M. Met die EMAS-erkenning geeft Europa bedrijven die een vrijwillig milieumanagementsysteem opzetten om proactief en op systematische wijze hun milieuprestaties te verbeteren, de gelegenheid om daarvoor een erkenning te krijgen. Alle administraties hebben in april 2021 voor 3M een positief advies verleend. Dat kunnen we zien in de documenten. Uiteindelijk is ook in de plenaire vergadering de vraag naar een onderzoekscommissie gekomen.

Minister, u stipt heel wat stappen aan en er zijn heel wat acties ondernomen. Is EFSA 2020 de aanleiding geweest voor extra acties en alarmering of bezorgdheid rond de impact van eventuele PFOS/PFAS? Ik weet dat het om een voedingswaarde gaat, maar het feit dat het in de bodem zit, heeft – niet een-op-een, zoals u terecht stelt – een mogelijke impact. Welke acties zijn volgend op EFSA 2020 genomen, met de kennis die er toen was van die nieuwe advieswaarden? Heeft dat een extra alarmering met zich meegebracht of niet? Hoe moet ik dat inschatten, volgens de tijdsgeest van toen?

Zuhal Demir: EFSA zelf is voor mij persoonlijk niet de extra alarmering geweest. Het was wel een verontrustende berichtgeving, zeker wat betreft de voedingsmiddelen. Vlaanderen is samen met Nederland en nog een paar landen mee trekker in de Europese Commissie. Onze experts binnen de administraties hebben gezegd dat ze dat zouden meenemen in de nieuwe normering, om dat te toetsen. Want zoals ik heb gezegd, kun je dat niet een-op-een hanteren.

Voor mijzelf was de alarmering de berichtgevingen in het voorjaar 2021, de heel vele vragen, die we zowel in de commissie als in de plenaire vergadering hebben behandeld, net als de berichtgeving dat bijvoorbeeld het agentschap Zorg en Gezondheid niet op de hoogte was. Ik vond het toch een schok dat dat niet op de radar stond bij het AZG. Ze hebben erkend dat ze daar niet van op de hoogte waren. Jullie zullen ook hebben gemerkt dat ik altijd heel voorzichtig ben geweest in het beantwoorden van parlementaire vragen, omdat ik mij afvroeg of ik wel alles wist, of ik wel voldoende op de hoogte was en over alle informatie beschikte waarover ik moest beschikken. Bovendien werden hier op 9 juni 2021 vragen gesteld over hoe het kwam dat er niet was onderzocht wat de gezondheidsrisico's van die schadelijke stoffen zijn en dat die niet waren doorgegeven. Dat zijn allemaal zaken waarvan ik dacht: inderdaad, ik weet het eigenlijk ook niet.

Achteraf vind ik wel dat het rapport-Tytgat naar het AZG had moeten gaan, zonder pardon. Men heeft het hier over kinderen die spelen in het zand in de omgeving van 3M. Die kinderen zitten eerst met hun handen in het zand en dan met hun handen in de mond. Zulke zaken staan in dat rapport. Waarom is dat niet doorgegeven aan het AZG? Het gaat natuurlijk om een combinatie van al die factoren. Want ik ben minister, ik moet geen onderzoeksrechter spelen over waarom dat in het verleden niet is gebeurd.

En die waaromvraag is wel van belang. Ik vind wel dat we zulke dingen in de toekomst niet meer zouden moeten meemaken. We moeten uitzoeken waar die verkokering zit, of Milieu inderdaad niet wat meer moet samenwerken met Zorg en of er tussenschotten zijn die we kunnen wegnemen. Want naar aanleiding van dit dossier heb ik bijvoorbeeld bij het Departement Omgeving aan één iemand heel duidelijk gezegd dat die alle informatie moest doorgeven aan het AZG. Ik herinner mij niet meer precies welke informatie er in het begin niet was doorgegeven aan het AZG. Maar over zulke zaken moet er wel wat meer samenwerking zijn, ook gezien de inzichten die we opdoen rond die stoffen.

Voor mij hebben de berichtgevingen in het voorjaar 2021 meegespeeld, net als de toenemende parlementaire en heel terechte vragen, ook hier: hoe komt het dat we niet weten wat de gevolgen van die schadelijke stoffen op de gezondheid zijn? Zijn er destijds bijkomende onderzoeken geweest? Eerlijk, ik wist het niet. Vandaag weten we dat dat niet is gebeurd. En dat het AZG niet op de hoogte was, was voor mij ook wel alarmerend. En dan heb ik het vooral over die verkokering. Ik vind wel dat dat had moeten worden doorgegeven.

Tinne Rombouts: Oké. Als je de hele tijdlijn opzet, met de ervaringen en besprekingen in het parlement, is er op een bepaald moment een kantelmoment geweest waarbij wij tot de dag voordien in een andere tijdsfeer en tijdsgeest hebben geleefd, althans politiek, wat betreft de potentiële risico's en de wijze waarop daarmee werd omgegaan. Minister, ik begrijp dat u het ermee eens bent dat er voortschrijdend inzicht en een kantelmoment is geweest en dat u eerder in dezen niet meteen alarmerende berichten hebt gekregen vanuit uw diverse administraties.

Minister, u hebt het duidelijk over tussenschotten en over een grotere informatie-doorstroming tussen diensten. Dat punt is hier al een aantal keren naar voren gekomen. Ook personeelsbezetting en -werking is een issue dat hier al een aantal keren aan bod is gekomen. Ik grijp even terug naar een aantal uitspraken die werden gedaan, om uw reactie daarop te kunnen vernemen. Vanuit het Departement Omgeving is een aantal keren gezegd dat zij door de veelheid van taken, beleidsondersteuning en adviesverlening niet altijd aan alle taken toekomen en dat zij inzake adviesverlening bijvoorbeeld niet altijd aanwezig zijn op de Provinciale Omgevingsvergunningscommissies (POVC's). Is dat een knelpunt waarvan u reeds op de hoogte was? Hoe kijkt u daarnaar? Welke oplossingen ziet u daar voor wat de organisatie of verschuiving van taken betreft?

Zuhail Demir: Zoals ik eerder heb gezegd, hebben we daarvoor extra volk aangeworven. Er is ondertussen een behoefteonderzoek gebeurd bij het departement. We zullen zeven nieuwe aanwervingen doen om die adviesverlening, ook bij vergunningen, veel beter te kunnen doen. Ik verwijs ook naar de BBT, waarin we – pin mij nu niet vast op het getal – ongeveer 900.000 euro extra hebben voorzien voor de versterking van al wat uitvoerings-gerichte onderzoeken als ondersteuning van de afdeling betreft. Dat stond in de BBT.

Na de behoeftenota van het Departement Omgeving hebben we beslist dat er zeven nieuwe aanwervingen zullen gebeuren specifiek voor adviesverlening. Dat heeft niets te maken met die tien man extra voor de afdeling Handhaving.

Tinne Rombouts: Oké. Vanuit het Departement Omgeving had Peter Cabus op een bepaald moment zijn bezorgdheid aangegeven rond de personele organisatie en de mogelijk te grote besparing in deze ronde. Maar over die schotten – u sprak er zelf ook heel expliciet over en daarom wil ik de vraag voorleggen – gaf Peter Cabus aan dat de beleidsraad die decretaal is vastgelegd met de doelstelling om dienstoverschrijdend informatie-uitwisseling te kunnen organiseren, om de diensten te laten samenwerken, deze legislatuur sinds 2019 nog niet is bijeengekomen. Hij gaf aan dat hij dat betreurde en dat hij u verschillende keren de vraag zou hebben gesteld. Minister, kunt u dat nader verklaren? Hoe zorgt u ervoor dat er beleidsoverschrijdend wordt samengewerkt, dat die tussenschotten worden weggenomen en dat de informatiedoorstroming maximaal kan gebeuren?

Waarom wordt die beleidsraad niet georganiseerd? Hebt u daar een ander instrument voor? Hoe kijkt u daarnaar?

Zuhail Demir: We pakken dat vooral aan op basis van thematiek. Ik heb een een-op-een-overleg met al mijn administraties en met de leidend ambtenaren. Daarna komen, naar aanleiding van specifieke dossiers, zoals de bosuitbreiding of de Blue Deal, de verschillende

administraties samen. Dat is de keuze die we hebben gemaakt. In zo'n beleidsraad⁷, waarin de andere leidend ambtenaren zitten, zonder de politiek, kunnen ze hopelijk vrij en vrank van gedachten wisselen. Dat is de reden waarom we hebben gezegd dat we het een-op-een behandelen en vervolgens telkens per thema met alle administraties samen.

Bij mijn weten is het zo dat er in die periode van 2017-2018 tijdens zo'n beleidsraad nooit is gesproken over het Oosterweeldossier. Dat is niet zaligmakend. Wij hebben gekozen voor een ander systeem, de een-op-eenbenadering, en nadien per thema de administraties samen.

Tinne Rombouts: Gebeurt die themakeuze vanuit de politiek, het kabinet, of vanuit de administraties zelf? Ik kan mij voorstellen, wanneer de PFAS-problematiek op een bepaald moment minder op de radar staat bij de politiek, maar wel bij de administratie, die op een of andere manier ook ...

Zuhal Demir: Het is allebei: ofwel komt het initiatief om samen te zitten vanuit de politiek ofwel vanuit de administratie. Ik verwijs naar het PFAS-actieplan. Net omdat verschillende administraties – niet alleen mijn administratie of het AZG, maar ook Landbouw, Mobiliteit – samenzitten, hebben we voorgesteld om daar een opdrachthouder op te zetten, zodat iedereen meteen mee wordt betrokken.

Tinne Rombouts: Ik wil het even hebben over het Steunpunt Milieu en Gezondheid. We hebben het over beleidsoverschrijdend samenwerken. In het verleden bestond het Steunpunt Milieu en Gezondheid al. Ik richt mij tot de beide ministers: is dat instrument stevig genoeg om qua beleidsvoorbereidend werk zaken aan te pakken? De biomonitoring rond PFAS is een issue dat wel degelijk ook bij het Steunpunt Milieu en Gezondheid aan bod kwam. Zij hebben ook een hotspotwerking. Vanuit het AZG hebben al heel wat hotspotwerkingen vorm gekregen. Maar toch kwam ook daar Zwijndrecht niet naar voren. De wetenschappers hebben aangegeven dat dat klopt, dat het op dat moment door niemand werd aangereikt. Op welke manier moet dat worden versterkt? Werkt dat goed? Kan dat ook beleidsvoorbereidend voldoende werk verzetten? Hoe beoordelen jullie dat, met het oog op eventuele aanbevelingen voor de toekomst?

Zuhal Demir: We moeten het Steunpunt Milieu en Gezondheid inderdaad wat beter versterken. Het feit dat zo'n dossier als 3M in Zwijndrecht, waarvan we weten dat het PFOS heeft geproduceerd, niet op de radar van zo'n steunpunt staat, is niet goed, dat spreekt voor zich. Ik hoop dat het steunpunt ons kan zeggen wat de knelpunten zijn, wat er kan worden verbeterd. Tot op heden heb ik geen signaal gekregen dat ze tekortschieten. Ze werken momenteel in detail hun werkplan uit en zullen ook de lokale actoren daarbij betrekken. Op basis van het werkplan dat ze aan het opstellen zijn, zullen we samen met minister Beke bekijken of dat nu voldoet of dat we hen toch een sterkere rol moeten geven. Ze zijn op dit moment bezig, het programma loopt, bijvoorbeeld in het kader van een kennishub. Als het werk dan af is, moeten we met de twee kabinetten nagaan of dit nu is wat we voor ogen hebben, lerende uit het verleden.

Wouter Beke: Het Steunpunt Milieu en Gezondheid is een groep van experts, professoren, universiteiten, zoals we in Vlaanderen verschillende steunpunten hebben. Zij geven wetenschappelijke adviezen vanuit een generiek oogpunt. Dat zijn niet de 'boots on the ground', degenen die het veldwerk doen. Voor het veldwerk hebben we een partnerorganisatie Milieugezondheidszorg, waarin VITO, het Provinciaal Instituut voor Hygiëne (PIH) en het Vlaams Instituut Gezond Leven (VIGL) zitten. Zij kijken naar wetenschappelijke ondersteuning, de vertaling daarvan en ook naar de Logo's en de medisch milieukundigen voor concrete zaken die moeten worden opgevolgd. Ik geef het voorbeeld van Hoboken. Daarom hebben we gezegd dat we die 'boots on the ground' met de Logo's en de medisch milieukundigen nu ook in Zwijndrecht zullen versterken, omdat

⁷ managementcomité (i.p.v. beleidsraad).

zij de heel concrete vertaling moeten kunnen doen tussen de algemene problematiek en de manier waarop we daar op het terrein mee aan de slag gaan.

Ik kom even terug op het steunpunt. Het is wel de bedoeling dat het steunpunt mee wordt ingebed in die kennishub Milieu en Gezondheid. Dat is wat vorige week principieel werd beslist. Op die manier moet die expertise worden ingekanteld.

De partnerorganisaties Milieugezondheidszorg heeft verschillende aspecten. Er is een preventieprogramma rond binnenmilieu, een preventieprogramma rond publieke ruimte, een preventieprogramma rond gezond, veilig en schoon water, rond recreatiewater, rond klimaat en gezondheid. Maar zij hebben ook een preventieprogramma milieugezondheidskundige aandachtsgebieden. En dat is wat ik deze voormiddag al heb geantwoord. Ik heb daaraan gerefereerd. Daarom kon ik er even op terug. Zwijndrecht is nu een milieugezondheidskundig aandachtsgebied. Dat betekent heel concreet: wat is hier aan de hand, hoe kunnen we detecteren en hoe kunnen we adviezen geven?

Mevrouw Rombouts, uw vraag over het steunpunt en het antwoord daarop zit eerder bij die partnerorganisaties die dat heel concreet doen. Daar gebeurt de terreinwerking. Maar dat we met het steunpunt ook moeten bekijken hoe we vooral meer aan kennisdeling kunnen doen, is ook een terecht aandachtspunt. En daarom wordt die kennishub nu uitgebouwd.

Tinne Rombouts: Dank u wel. Het is op zich positief dat dat punt wordt aangegrepen en dat die kennisuitwisseling wordt versterkt. De vraag is ook ingegeven door de partners die deel uitmaken van het Steunpunt Milieu en Gezondheid. Zij hebben tijdens hoorzittingen in dit parlement heel expliciet benadrukt dat het wetenschappelijke inzicht de afgelopen jaren bijzonder evolutief is geweest, en vooral de laatste jaren vanaf 2018. Minister, daarom ging mijn vraag ook heel specifiek over EFSA 2020. Wat heeft die EFSA 2020 in beweging gezet? 2018 was zeker een eerste stap, maar EFSA 2020 was een oproep tot extra voorzichtigheid. Ik kan mij voorstellen dat dat de bal aan het rollen bracht, dat dat voor het kantelpunt zorgde. Maar minister, ik begrijp dat u stelt dat het eerder de vraagstellingen en de druk daarvan waren die u hebben gedwongen om naar meer informatie te zoeken dan u in eerste instantie kreeg.

Ik wil nog even stilstaan bij de communicatie, aangezien daar bij de voorgaande hoorzittingen pertinente vragen rond werden gesteld: wel communiceren, niet communiceren? We hebben al vaak gezegd dat we moeten opletten dat we niet naar de geschiedenis kijken met de kennis waarover we vandaag beschikken. Maar toch is er aangegeven dat het, mochten we de kennis hebben gehad die we vandaag hebben, het best zou zijn gecommuniceerd.

Maar er zijn ook een aantal recentere stappen gezet in dossiers. Ik vraag mij af of daar wel de extra vraag naar communicatie is geweest. Minister Peeters, toen u minister en ook coördinerend minister voor Oosterweel werd en er ondertussen werken startten op het terrein, is u toen vanuit Lantis of BAM ooit concreet de vraag gesteld om een coördinerende communicatieaanpak uit te rollen rond Oosterweel?

Lydia Peeters: Ik heb van Lantis geen rechtstreekse vraag gekregen om een communicatieplan uit te rollen. Maar bij aanvang van de legislatuur zaten zij al volop in communicatie, los van PFOS, over De Grote Verbinding, over alle Ringparken enzovoort, over de Oosterweelverbinding zelf. Wat PFOS betreft, hebben jullie in het verslag van Karl Vrancken heel duidelijk kunnen zien dat er in de Commissie Grondverzet heel specifiek is gezegd dat we nog meer in communicatie moesten gaan met de bevolking, dat we moesten zorgen voor een meldpunt, omdat er zoveel onrust, zoveel onzekerheid leefde en zoveel mensen in het ongewisse waren. Die aanbevelingen die we van Karl Vrancken hebben gekregen, heeft Lantis dan ook ter harte genomen.

Tinne Rombouts: Oké, dat is heel duidelijk.

Minister Demir, ik heb een gelijkaardige vraag voor u. Ik heb daarstraks verwezen naar de vergunning die in 2020 verleend is geweest voor Oosterweel. Een vergunningverlening is ook zo'n moment waarvan je zou kunnen denken dat er iets over zou worden gecommuniceerd. Ik heb dan ook dezelfde vraag voor u. Hebt u ooit het signaal gekregen om een specifiek communicatieplan op te stellen en uit te rollen over PFAS/PFOS, verbonden aan die werken?

Zuhal Demir: Eerst wil ik meegeven dat er ook voor mijn tijd vergunningen werden verleend voor Oosterweel. Wij hebben die achteraf verstrengd. En dat had wel te maken, collega Rombouts, met EFSA. U vroeg of EFSA op een of andere manier een rol heeft gespeeld. We hebben wat verstrengingen doorgevoerd in verband met de vergunning voor Oosterweel die we nadien hebben gegeven en die hadden te maken met EFSA.

Er is daarover geen specifieke communicatie gevraagd, noch door iemand gesuggereerd.

Tinne Rombouts: Vervolgens heb ik een paar meer punctuele vragen die daarnet ook in antwoorden aan bod gekomen zijn, maar waarbij ik toch even wil stilstaan.

Minister Peeters, u hebt duidelijk gesteld dat u rond PFOS/PFAS de opdracht heb gegeven om te kijken naar andere grote projecten die mogelijk in aanraking zouden kunnen komen met de PFOS/PFAS-problematiek. Is dat specifiek de problematiek rond PFOS/PFAS of gaat dat over de ruimere problematiek van schadelijke stoffen? Hoe breed of hoe smal moet ik die scope zien? Is dat op korte en op middellange termijn? Hoe kijkt u daarnaar?

Lydia Peeters: Naar aanleiding van de PFAS-problematiek hebben we aan onze administratie, aan het hele Departement MOW, aan alle verschillende entiteiten gevraagd waar er nog grootschalige infrastructuurwerken met PFOS zijn, aangezien we daar met dat normenkader zitten en er geen echt juridisch rechtszeker stelsel is.

Los daarvan hebben we wel vaker problemen met historische vervuiling bij grootschalige werken. Ik verwijs naar het verhaal van Gent-Terneuzen, waar er ook een immens bedrag is rond vervuiling.⁸ Kortom, er zijn heel wat projecten met een historische vervuiling.

Specifiek voor PFOS hebben we aan het Departement MOW gevraagd om een inventaris op te maken van de plaatsen met een soortgelijke problematiek rond vervuiling. Anderzijds verwijs ik naar de UDN-procedure van de Raad van State, waarbij geldt dat een kadastrale werkzone niet ruimer mag zijn dan een vergund projectgebied. Ook daaromtrent hebben we aan ons Departement MOW gevraagd of die problematiek ook nog bij andere werven speelt. Op dit moment screent men alle werven op dergelijke problematieken.

Tinne Rombouts: Dank u wel, dat lijkt mij zeker een interessante oefening die we kunnen meenemen naar een eventuele aanvulling of nadien in het parlement.

Mijn vraag was inderdaad ook: wat met andere schadelijke niet-genormeerde stoffen? U zegt dat u er nog heel wat tegenkomt. Als er daarrond adviezen zijn, lijken die mij zeker ook interessant.

Minister Beke, u verwees daarstraks naar de Environment Health Impact Simulator (E-HIS) vanuit de VMM. Dat lijkt me inderdaad een zeer interessante piste. Is er ooit gesproken over of wordt er eventueel aan gedacht om zoiets uit te werken met de OVAM, specifiek rond de bodem? Is dat al dan niet toepasbaar, is het vergelijkbaar? U zegt dat we steeds

⁸ Verduidelijking van minister Lydia Peeters:

"Door de vervuiling die men vastgesteld heeft bij de werkzaamheden aan de Sluis van Terneuzen, zijn er vele bijkomende kosten."

meer naar datakoppeling moeten gaan. Maar wordt er dan ook heel concreet aan zoiets gedacht? Of hoe moet ik mij dat voorstellen?

Wouter Beke: Globaal genomen is dat inderdaad wel een van de zaken waarvan we in de toekomst nog meer werk kunnen maken dan we vandaag al doen. Hoe kunnen we gegevens aan elkaar koppelen en vandaaruit kijken waar er hotspotproblemen zijn? Nu doen we dat van onderuit, maar dan kunnen we dat ook van bovenaf doen. Het hoofd van het AZG heeft gesuggereerd om dat in de toekomst met artificiële intelligentie mee mogelijk te maken. Ik ben daar zelf nu niet zo geweldig in thuis, maar dat lijkt me inderdaad wel iets om in de toekomst mee te kunnen werken en op die manier te bekijken waar er mogelijke problemen zijn en dan te gaan detecteren of dat inderdaad in de feiten ook zo is.

Tinne Rombouts: Dat is een piste die we in de toekomst zeker zullen bekijken.

Minister Demir, ik heb nog een drietal vragen over de antwoorden die u daarstraks gaf. U stelde enerzijds heel duidelijk dat de focus op 3M ligt. Zij zijn de vervuiler. Collega Schiltz heeft ernaar verwezen: in deze commissie doen we al het mogelijke, maar we zijn beperkt in onze mogelijkheden en ondertussen zijn ook andere rechtszaken lopende die daarin hun rol moeten opnemen.

Maar u stelde heel duidelijk dat er zoiets is als milieuzorgplicht en dat die centraal moet staan in dit hele verhaal.

Ik verwijs naar het beleid en de wijze waarop wij vandaag omgaan met bedrijven, maar ook met vergunningen. Zegt u dat de milieuzorg vandaag onvoldoende centraal staat? Of had u het specifiek over 3M? En als het effectief ging over het meer centraal staan, wat zijn dan uw voorstellen op dat vlak? Als we dat als overheid centraal willen stellen, welke zijn dan uw bijstellingen of voorstellen? Hoe moet dat volgens u concreet worden vormgegeven? Of had u het specifiek over 3M?

Zuhal Demir: Ik had het specifiek over 3M. 3M is in dezen de vervuiler en dat mogen we niet vergeten. Dat is de reden waarom we als Vlaamse Regering hebben gezegd dat we hen in gebreke willen stellen. Onze advocaten hebben de ingebrekestelling ook heel ruim geformuleerd om de kosten, bijvoorbeeld voor de bloedonderzoeken, de schade in de landbouw, de tuinen die moeten worden opgekuist, te kunnen dekken. Die schadepost staat los van de sanering. Want de saneringsplicht staat niet ter discussie, ook niet door die dading. Minister Peeters heeft het hier al gezegd, maar ik wil dat nog eens benadrukken. De dading zit daar voor niets tussen. Zodra het bodemonderzoek achter de rug is, zal de sanering volgen.

Wat mij betreft is milieuzorgplicht niet iets dat in de vergunningen moet staan. Ik vind dat dat een algemeen principe is, waarvoor de verantwoordelijkheid ook bij het bedrijf ligt. Misschien vergeten sommigen dat er zoiets bestaat als milieuzorgplicht. Dat is ook de reden waarom ik dat hier zeg. Ook al staat iets niet in een vergunning, het is wel de taak van een bedrijf om dat mee te geven. Het feit dat we bij 3M hebben moeten sleuren en trekken en dat ze hier dan uiteindelijk toegaven dat ze ook iets via de lucht uitstoten, baart mij wel zorgen. Daarom benadruk ik dat hier.

Je moet proberen om de voorwaarden in een vergunning maximaal dicht te timmeren, desnoods bij te stellen of te schorsen indien nodig. Maar ook zonder die vergunningsvoorwaarden is het heel helder: de milieuzorgplicht is juridisch verankerd en verplicht exploitanten om daarnaar te handelen.

Tinne Rombouts: Op welke manier zou u dat meer afdwingbaar kunnen maken? Want er is wel een verplichting, maar we hebben vastgesteld dat daar niet naar werd gehandeld. Ik verwees daarnet al naar de EMAS-erkenning. In de adviezen die de diensten tot april 2021 hebben gegeven, zeggen ze wel dat er soms calamiteiten en overtredingen zijn, maar dat er daarop een antwoord wordt gegeven. We hebben in de zomer van 2021 gezien dat

er ook stoffen werden uitgestoten waarvoor er geen aanvraag werd ingediend. Hoe zou u dat meer afdwingbaar kunnen maken? Want we kunnen wel zeggen dat milieuzorgplicht bestaat en dat we daarnaar moeten handelen, maar hoe kunnen we ervoor zorgen dat men ernaar handelt?

Zuhal Demir: Door af en toe controles te doen. Zo zijn we in de vakantie met heel wat inspecteurs naar 3M gegaan. En dan hebben we een aantal zaken kunnen vaststellen in het water en hebben we een aantal maatregelen genomen. Het is heel moeilijk om na te gaan wat ze uitstoten via de lucht. Dat hebben ze hier dan toegegeven, in de onderzoekscommissie. Dat is ook de reden waarom we nu tien extra handhavers hebben aangeworven. Het is mijn bedoeling om meer te controleren. Dat heb ik ook meegegeven aan het Departement Omgeving en aan de dienst Handhaving. En misschien moet dat controleren ook onaangekondigd gebeuren. Zo kunnen we zien of dat wat we controleren, ook is aangegeven. En als we merken dat ze bepaalde zaken niet hebben aangegeven, kunnen we in gesprek gaan met het bedrijf om na te gaan of er misschien nog zaken zijn die niet in de vergunning staan. We moeten dus iets meer controles gaan doen in verband met de vergunningen.

De EMAS-certificaten worden afgeleverd in het kader van de federale steun, de belastingvermindering voor onderzoek en ontwikkeling. Die EMAS-erkenning wordt onafhankelijk uitgereikt door het Departement Omgeving. Als ik me niet vergis, heeft het Departement Omgeving vorig jaar een procedure tot schorsing van 3M uit het EMAS-register ingezet.

Tinne Rombouts: Tijdens de zomer, ja. U wilt dus proberen dat via handhaving meer af te dwingen.

Zuhal Demir: Sorry dat ik u onderbreek, maar handhaving is natuurlijk het sluitstuk. Er is qua personeel inderdaad redelijk wat bespaard op Handhaving. Maar dat is wel het sluitstuk. We kunnen milieuzorgplicht inderdaad inschrijven in onze regelgeving – en dat is ook gebeurd – maar dat betekent ook dat we voldoende controles moeten doen. We hebben vorig jaar gezegd dat we ze verder willen aanscherpen. Dat moet samen met de vervolging door parketten gebeuren. Dat is ook belangrijk. Want als er een proces-verbaal wordt opgemaakt, bijvoorbeeld voor 3M, en dan komt er geen vervolging en men laat de beboetingsambtenaren een bedrag uitschrijven, dan vind ik dat ook wel problematisch.

Tinne Rombouts: Hebben uw diensten u bericht over het feit dat ze niet altijd over de juiste meetinstrumenten beschikken en dat ze niet altijd weten waarop ze moeten handhaven, omdat ze niet altijd zomaar op alles kunnen handhaven? Hebt u daarover berichten gekregen of zijn er daarrond initiatieven genomen? Dat knelpunt kwam hier namelijk heel duidelijk naar voren.

Zuhal Demir: De VMM is samen met VITO de technieken van de meetinstrumenten voor lucht op punt aan het stellen, want je moet inderdaad ook kunnen controleren. VITO ontwikkelt op dit moment ruime screeningstechnieken om dat beter te kunnen aanpakken. Dat is een belangrijk gegeven. Ook in het actieplan is daarnaar verwezen. Het zit ook deels bij de opdrachthouder.

Tinne Rombouts: Minister, ik wil een tweede element aanhalen. U stelde daarnet dat u zich soms de vraag stelt hoe het komt dat zaken die in het buitenland liepen – in Amerika, Nederland of elders – niet op de radar stonden. De OVAM en VITO hebben hier heel duidelijk aangegeven dat, wanneer zij werken rond beleidsmatige zaken, ze de Europees gevalideerde normen gebruiken. Soms zijn er immers discussies die nog niet eerder zijn uitgeklaard of uitgezocht en daarom werken zij standaard met de Europees gevalideerde normen. Minister, bent u het ermee eens dat Vlaanderen zich baseert op de Europees gevalideerde normen? Of vindt u dat Vlaanderen sterk genoeg is en dat het zelf zijn kennis en organisatie in handen moet nemen, dat het in dezen het voortouw moeten nemen op basis van zaken die bijvoorbeeld in Amerika, Dordrecht of elders zijn gebeurd? Hoe staat

u daartegenover? Dat is immers een belangrijke keuze in het opbouwen van het beleid in Vlaanderen, in het omgaan met kennis en eigen kennisuitbouw.

Zuhal Demir: Als die normen er zijn, lijkt het mij vanzelfsprekend dat we ons daar ook op enten. Ook de Wereldgezondheidsorganisatie komt soms met een aantal waarden. Het lijkt mij niet meer dan normaal. Wij werken bijvoorbeeld ook samen met Nederland voor die normen. Op zich heb ik daar dan ook niet echt een probleem mee. Het is nu aan Karl Vrancken om daar verder mee aan de slag te gaan. Ik heb die normen telkens, zowel in 2020 als 2021, verstrengd op basis van adviezen die ik krijg, bijvoorbeeld van de administratie. Ik verwijs naar de vergunning voor Lantis die we hebben verstrengd op basis van een advies van de VMM, die zei dat die waarden in de oorspronkelijke vergunning als een streefwaarde stonden, maar dat dat eigenlijk absolute waarden moeten zijn. We hebben die vergunning dan ook aangepast, op basis van administraties enzovoort. Dat lijkt mij evident.

Voor alle duidelijkheid: Europa gaat niet over bodemnormen. We zullen zien of dat er zal komen. Voor drinkwater is er nu een Europese richtlijn. Europa heeft gezegd dat dat niet zal worden geënt op EFSA. Er zijn geen Europese normen voor de bodem, maar wij proberen op dat vlak goed samen te werken met Nederland, dat daar heel wat ervaring in heeft. We passen de adviezen toe die we krijgen vanuit onze organisaties. Dat lijkt mij logisch.

Tinne Rombouts: U erkent dus wel dat Europa daarin een belangrijke rol speelt. Het klopt dat die voor bodemnormen niet rechtstreeks is, maar de afgeleiden en de opvolging daarvan zitten wel vervat in de huidige richtlijn.

Minister Demir, tot slot heb ik nog een laatste vraag in verband met de OVAM. We kennen de OVAM als een gerenommeerde organisatie die baanbrekend werk heeft verricht op het vlak van de bodem. Vlaanderen mag er trots op zijn dat we in de eerste lijn zitten in het uitbouwen van een bodembeleid in Europa.

U geeft duidelijk aan dat u niet over alle informatie beschikte. Ik kan mij voorstellen dat dat inderdaad een belangrijk element is. Maar het roept bij mij toch vragen op. U zegt dat u toch wel wat teleurgesteld bent omdat u die informatie niet hebt doorgekregen. Dat begrijp ik zeer goed. Daarnaast haalt u duidelijk aan dat mevrouw De Baets, die we hier ook hebben mogen horen, op pensioen gaat op 1 april. Ik vond dat een wat rare uitspraak in de hoorzitting. Is het ene met het andere verbonden, ja dan nee? Ik hoorde collega Gryffroy zeggen dat dat al langer geweten was. Maar toch wil ik die vraag stellen, omdat u dat hier zo formeel stelt. Is er een verband met het pensioen?

We weten dat daar evaluaties aan voorafgaan bij mensen die een belangrijke positie innemen in Vlaanderen. Zijn er daarover recent nog evaluaties geweest? Zijn er daarin knelpunten naar boven gekomen in de samenwerking, ja dan nee?

Zuhal Demir: Collega, ik wil nog iets toevoegen. U hebt bij uw vorige vraag even verwezen naar Europees gevalideerde normen. Ik heb PFAS persoonlijk op de agenda gezet van de Europese Commissie. Dat is niet door ik weet niet wie gebeurd. Ik heb dat zelf op de agenda gezet. Dat toont toch aan dat ik ernaar streef om daarin op Europees niveau de nodige doorbraak te realiseren. Dat is een toevoeging die ik nog wil maken op uw vorige vraag.

Mevrouw De Baets heeft de wettelijke pensioenleeftijd bereikt en gaat op pensioen. Ik vond dat jullie mochten weten dat dat op 1 april gebeurt. Mocht ik het niet hebben gezegd, zouden jullie wellicht hebben gezegd: 'Hoezo, zij is vertrokken en er is daarover niets gezegd in de onderzoekscommissie?' Het is precies nooit goed.

Het lijkt mij te gemakkelijk om de OVAM de zwartepiet toe te spelen. Dat is ook helemaal niet de bedoeling. We mogen niet uit het oog verliezen – en dat heb ik van in het begin gezegd – dat de grote boeman in dit verhaal de vervuiler is. Punt uit. Dat is 3M en dat blijft

ook 3M en niemand anders. Dat is ook de reden waarom ik al heel wat stappen heb gezet richting 3M, zoals de veiligheidsmaatregelen, de verschillende bezoeken van onze inspecteurs, het stilleggen van een aantal productieprocessen, de ingebrekestelling van Zwijndrecht tot in Amerika. Ik heb niet gezegd dat we de OVAM de zwartepiet toespelen. Het enige dat ik heb gezegd is, ten eerste, dat het niet bij mij, noch bij de overdracht van de kabinetten noch bij de administratie op mijn overzichten stond. Want ik heb altijd heel fijne contacten gehad. Ik heb mevrouw De Baets vorig jaar ook een redelijke evaluatie gegeven. Er is geen persoonlijke vete tussen ons. Maar het feit dat bepaalde informatie niet vlot doorstroomde of dat bepaalde studies half en niet volledig werden doorgegeven aan het kabinet en dat we daar voortdurend naar moesten vragen of het via een ander kanaal moesten bereiken, gaf mij een onbehaaglijk gevoel. Dat steek ik niet onder stoelen of banken.

Ten tweede, in het PFAS-dossier gaat het voor mij niet over één schakel, maar over verschillende schakels in de hele keten die niet hebben gewerkt. Dat is wat ik bedoel met een systeemfalen: die hele keten en niet één administratie. Dat gaat over ingebouwde mechanismen bij 3M – en dan heb ik het over de milieuzorgplicht – en op alle niveaus, bij allerlei besturen: lokale besturen, administraties, het Vlaamse niveau. Ik heb het over een hele keten en wil mij dan ook niet beperken tot één bepaalde dienst. Goed, misschien werden bepaalde dingen te laat afgegeven of niet meegedeeld. Men heeft gezegd dat dat niet uit kwade wil gebeurde. Maar het feit dat bepaalde schakels in de keten niet hebben gewerkt, baart mij wel zorgen. Ik vind dat we die totale keten moeten bekijken en niet één aspect daarvan. Dat is de opdracht van deze onderzoekscommissie.

Het wetenschappelijke onderzoek op die bosmuis op linkeroever dateert reeds van 15 jaar geleden. Daarbij werd de hoogste concentratie PFOS in de hele wereld vastgesteld en werd de suggestie gedaan om verdere bloedonderzoeken te doen. Ik stel na 15 jaar vast dat dat niet is gebeurd. Nu zijn we dat wel aan het doen. Je moet de hele keten bekijken, niet enkel één departement. Ik noem het een systeemfalen, waarbij niet is gebeurd wat moest gebeuren. Want dit probleem dateert niet van 2017 of van 2015. Dit gaat eigenlijk helemaal terug naar 2000. Ik verwijs naar het moment waarop men is gestopt met het produceren van PFOS, in 2002. Sommigen zeggen dat ze nog wat verder hebben gedaan. Er zijn bloedstalen genomen bij werknemers – ik heb het dan over 20 jaar geleden – waarin PFOS werd opgespoord.

Ook 3M heeft daar geen melding van gemaakt. Ik weet ook niet op welke berg van informatie zij zitten. Zij kennen hun bedrijf natuurlijk wel het beste.

Daarom zeg ik dat het voor mij niet over één iemand gaat. Het is niet mijn bedoeling om iemand zwartepiet toe te spelen. Daarover wil ik heel duidelijk zijn. Voor mij gaat het over de hele keten over een heel lange periode. Ik hoop dat we daarin een aantal verbeteringen kunnen aanbrengen, zodat, mocht er ooit nog zoiets gebeuren, de hele keten meedraait.

Tinne Rombouts: Ten slotte heb ik nog een laatste heel punctuele vraag. Ik verwijs naar een onderzoek van UAntwerpen waarbij er in een straal van 5 kilometer eieren werden onderzocht in 2019 en 2020. U bent daar ongetwijfeld van op de hoogte, want ondertussen heeft het ook in de krant gestaan en is er daarover gecommuniceerd door het lokale bestuur van Zwijndrecht. Wanneer was u daarvan op de hoogte? Was u daar voor die berichtgeving in de kranten van op de hoogte?

Zuhal Demir: Ik zal moeten vragen wanneer exact dat was.

Tinne Rombouts: Maar was u daarvan op de hoogte voor de berichtgeving in de kranten? Ik heb bij het lokale bestuur aangestipt dat ik het bijzonder vond om te moeten vaststellen dat een schepen de communicatie daarover heeft gedaan, maar zelf aangaf dat die niet op de hoogte was van die studie, maar dat via een toevallig contact te weten kwam en daar dan over heeft gecommuniceerd. Was u er als minister van op de hoogte dat er in 2019 en 2020 daarover onderzoek gebeurde in Vlaanderen?

Zuhal Demir: Dat moet ik nagaan. Er zijn zoveel onderzoeken. Dat moet ik nagaan, want anders zal mijn antwoord niet juist zijn.

Tinne Rombouts: Oké. Dat horen we dan nog wel. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel, collega Rombouts, dan gaan we over naar collega Schiltz.

Willem-Frederik Schiltz: Dank u wel, ook aan de voorgaande collega's, voor een aantal zeer pertinente vragen die ik al meteen uit mijn lijstje kan schrappen.

Minister, u bent uw bezoek in deze onderzoekscommissie begonnen met de mededeling dat u niet gediend bent van intentieprocessen of insinuaties in kranten. Dat kan ik ten zeerste omarmen, ook ik ben hier niet in deze onderzoekscommissie om intentieprocessen te voeren, maar wel om de waarheid te zoeken.

U hebt net bij de voorgaande spreker aangegeven hoe de situatie in de administratie is. U hebt een aantal fouten geschetst en ik wil daar verder op ingaan. Er is natuurlijk de kennis bij de administratie, er is de kennis bij de politiek en er is de kennis bij de wetenschap en hoe die drie optimaal op elkaar moeten zijn afgestemd. Kunt u ons vertellen wie Andy Pieters is? Is die vraag al gesteld? Die vraag is al gesteld. Andy Pieters is momenteel uw kabinetschef?

Zuhal Demir: Andy Pieters is mijn woordvoerder geweest en is nu kabinetschef. Hij heeft ook bij minister-president Bourgeois gewerkt. Hij heeft ook het secretariaat gedaan bij Mark Andries. Ik heb ook gezegd dat, als er veel interesse is in Andy Pieters, hij altijd kan langskomen. Dat is geen probleem.

Willem-Frederik Schiltz: De reden waarom ik die vraag stel, is omdat hij ook verantwoordelijk was voor het rondsturen van de documentatie bij het politiek stuurcomité. In die zin zou iemand van kwade wil die intenties en insinuaties wil lanceren, zich de vraag kunnen stellen: 'Hoe komt het dat mevrouw Demir dat niet wist als de heer Pieters er toch nauw bij betrokken was?' Ik neem aan dat mijnheer Pieters u niet op de hoogte heeft gebracht of geen kennis had van ...

Zuhal Demir: Neen.

Willem-Frederik Schiltz: Dank u wel. De volgende vraag.

Over normering is al veel gezegd. U hebt ook net gezegd dat u zou moeten nakijken wanneer u op de hoogte was van die bepaalde studie over de eieren, 'want er zijn zoveel studies geweest'. Daar slaat u spijkers met koppen. Sinds 2017-2018 maar vooral in 2019 en 2020, klettert het rapporten: nieuwe voorstellen van normeringen, nieuwe studies. Dan is het toch opmerkelijk dat niemand bij de administratie, ook niet bij het kabinet maar vooral bij de administratie, op de hoogte is van die verstrenging en dat men zegt dat men het niet wist, pas sinds 2021. Hebt u enig idee – intussen hebt u al naar uw eigen administratie kunnen kijken – hoe het komt dat die informatie niet is doorgesijpeld?

Zuhal Demir: Over welke informatie hebt u het dan concreet?

Willem-Frederik Schiltz: Ik zal het anders zeggen. Hoe komt het dat het tot 2021 heeft geduurd vooraleer er een verhoogde alertheid kwam en dat u zelfs hier in het parlement hebt moeten zeggen: 'Ik geraak niet aan alles of u moet misschien een onderzoekscommissie instellen.' Ik ben zeer vereerd dat u aan ons denkt, ik ben heel blij dat het parlement ook zijn rol kan opnemen, maar er waren al heel veel studies die minstens een richting aangaven dat het met PFAS en PFOS voorzichtiger en strenger moest zijn. Geen enkele van die informatie is blijkbaar bij de administratie of bij u geraakt.

Zuhal Demir: Neen, dat klopt niet. Het actieplan-PFAS is opgestart na de verstrenging van de EFSA-normen. We hebben het in 2020 ongeveer opgestart, dat is dus redelijk snel.

Ik heb in de BBT Omgeving ook meermaals PFAS aangehaald, ook in de handhavings-rapporten. We moeten dit in de gaten houden. In het strategisch plan drinkwater in 2020 – ik was toen nog niet zo lang bezig – is onmiddellijk opgenomen dat ook daar verdere verstrengingen moeten gebeuren. Dat is ook gebeurd. Ook bij de VMM zijn in 2020 heel wat detectielimieten gehalveerd. Noem maar op.

Zeggen dat die alertheid er niet was, klopt niet. Ik denk dat er in het beleid in het algemeen voldoende aandacht was. U kunt dat nagaan aan de hand van verschillende zaken. Oosterweel heb ik niet voor de leute verstrengd, mijnheer Schiltz. Dat is gebeurd op basis van adviezen van de VMM.

Wat de onderzoekscommissie ... Het gaat niet zozeer over PFOS als such, maar wel over het feit dat over 3M, de grootste vervuiler in dezen, en over de Zwijndrecht-case heel weinig is geweten. Dat is bij mij voor de eerste keer aan bod gekomen bij die berichtgevingen van 2021. Als je dan terug gaat kijken en als je dan ziet dat professor Tytgat een aantal dingen zegt over eieren eten en putwater en gezondheidsrisico's voor kinderen die spelen in de speeltuin en dat de OVAM in 2017 zegt dat er voor de woongebieden misschien bijkomende staalnames moeten gebeuren en dat gebeurt niet, dan vind ik het de taak van een onderzoekscommissie om zich af te vragen – en dat was ook de vraag van verschillende parlementsleden – waarom we de gezondheidsrisico's van PFOS niet kennen. Als je tot op heden geen bloedresultaten hebt, mijnheer Schiltz, dan kan je dat misschien niet weten. Terwijl er 15 jaar geleden een professor was die een onderzoek had gedaan op muizen, op muizen begot, waarvan we te weten kwamen dat ze de hoogste concentraties PFOS bevatten.

Ja, ik weet niet, als ik 15 jaar geleden op deze stoel had gezeten, zou ik denken: 'Oei, wat is dat hier allemaal? Ik ga eens checken bij die werknemers. Hoe zit dat daar? Hoe zit het in een omtrek van 1 en 2 kilometer?' Voor mij ging het niet zozeer over PFOS in het algemeen, want daarover hadden wij voldoende adviezen van de administratie die zei wat we moesten doen, mij gaat het over de Zwijndrecht-case. Daar gaat het over.

Willem-Frederik Schiltz: Juist. De Zwijndrecht-case is natuurlijk geen case op zich, dat is ze wel wat 3M betreft, maar de PFOS-problematiek is wel iets breder. In de aanloop naar de beleidsnota Omgeving 2019-2024 was er in de ontwerpversie een heel luik opgenomen rond 'emerging contaminants', de verzamelnaam die ook internationaal wordt gebruikt om de PFAS-problematiek aan te duiden. Daarin stond dat er effectief onderzoek moest gebeuren daar die emerging contaminants. Exact wat u nu aangeeft dat er veel vroeger had moeten gebeuren. Nochtans, in de definitieve versie is de passage geschrapt. Wat is daar de verklaring voor, minister?

Zuhal Demir: Over welke BBT gaat het?

Willem-Frederik Schiltz: Over de beleidsnota Omgeving 2019-2024. In het ontwerp stond blijkbaar een passage over meer onderzoek naar emerging contaminants, en in de definitieve versie is dit geschrapt.

Zuhal Demir: Dat klopt niet. Ik wil er wel even nauwkeurig op ingaan, collega Schiltz.

Willem-Frederik Schiltz: Graag.

Zuhal Demir: In de beleidsnota Omgeving stond PFAS als naam niet letterlijk vermeld, maar de ambitie om de problematiek aan te pakken, staat er heel duidelijk in. "Het aantal nieuwe (chemische) stoffen dat op de markt gebracht worden neemt in snel tempo toe. Van bijzonder belang zijn hierbij de persistente, bio-accumulerende en toxische stoffen die lange tijd in het milieu aanwezig blijven en aldus een bedreiging vormen voor ecosystemen en de menselijke gezondheid. Daarnaast winnen ook nieuwere gezondheidsbedreigingen aan belang, denken we bijvoorbeeld aan micro-plastics, nanopartikels maar ook aan vervangstoffen die alsmaar meer op de markt komen. Vaak zijn de ecologische en humane risico's verbonden aan deze nieuwe stoffen nog onduidelijk. Daarom is er nood aan meer

wetenschappelijk onderzoek, duidelijke beleidskeuzes (ook op internationaal/Europees niveau) en de toepassing van het voorzorgsprincipe.” Ik denk dat het heel duidelijk is, collega Schiltz, waarover het gaat.

Even verder in de BBT Omgeving 2020-2021 staat: “We zorgen ervoor dat de belangrijkste zorgwekkende stoffen worden aangepakt, met een eerste focus op de groep van de poly- en perfluoralkylstoffen (PFAS), en dit via bodemonderzoek. We zetten hierbij eveneens in op samenwerking binnen het beleidsdomein en in een internationale (Europese) context.”

Ik denk dus dat het heel duidelijk is over wat het hier gaat.

Willem-Frederik Schiltz: Ja, dat is heel duidelijk. Het is een bredere categorie van potentieel problematische stoffen die effectief vanaf begin 2019 zijn aangehaald. Recentelijk zijn ze aangescherpt naar specifiekere productcategorieën waar PFAS onder vallen. Het is wel opvallend dat de OVAM bij de opmaak van het bestuursakkoord – u hebt er daarnet ook naar verwezen – wel is komen aanzetten met: ‘We willen er graag iets over PFAS in hebben’. Het moet niet zo productspecifiek zijn maar iets breder, namelijk emerging contaminants, een aantal stoffen die opkomen uit innovatie maar die potentieel een bedreiging zijn. Dit is geschrapt, niet in het bestuursakkoord, maar wel in de beleidsnota. Dat is toch enigszins opvallend.

Het lijkt mij alleszins dat de OVAM op dat moment wel al klaar zat om meer werk te maken van PFAS. Daarom vroeg ik waarom die emerging contaminants in 2019 zijn geschrapt en vervangen door een veel bredere productcategorie. Hoe staat het in contrast met het feit dat men zagezegd nog van niks wist?

Zuhal Demir: Ik heb het regeerakkoord zelf niet onderhandeld, en zeker niet dat stuk. Verschillende parlementsleden die hier aanwezig zijn, collega Schiltz, kunnen misschien wel vertellen waarom het er niet expliciet in staat. Maar in de beleidsnota is het zelfs ruimer dan PFAS verwoord. What’s the problem? Tell me, what’s the problem?

Willem-Frederik Schiltz: Het probleem is dat we met een grote PFAS- en PFOS-problematiek zitten, dat we een onderzoekscommissie hebben moeten oprichten en dat er veel discussie is over wat de administratie exact wist op welk moment. Dat is de taak van deze onderzoekscommissie. Ik ben op zoek naar een aantal sporen van informatie die zowel bij de administratie als bij de politiek terug te vinden zijn, zoals ook deze. Maar ik luister goed als u zegt dat er een bredere passage is opgenomen waaronder die vielen. Mijn enige punt is dat de administratie OVAM op dat moment wel de intentie had om de PFAS-problematiek hoger op de agenda te zetten. Ik probeer uit te zoeken hoe het komt dat die intentie zich niet heeft vertaald in zowel administratieve als politieke actie. Dat is de bedoeling. Het is geen intentieproces maar een zoektocht naar de waarheid.

Zuhal Demir: Ik wil even aanvullen, collega Schiltz. Ik heb nooit gezegd dat de administratie niet op de hoogte is van PFAS of PFOS of wat dan ook. Dat heb ik nooit gezegd, integendeel. Ze hebben ons verschillende zaken aangegeven. Het klopt inderdaad, en daar heeft de OVAM naar verwezen, dat het in het regeerakkoord niet expliciet staat vermeld. Maar heel de problematiek rond chemische stoffen ... Ik kan niet duidelijker zijn, ik heb het Engels woordje misschien niet gebruikt, maar ik denk dat het niet duidelijker staat dan in mijn beleidsnota.

Ik wil u graag nog een opsomming geven van wat ik allemaal heb gedaan op verschillende fronten: drinkwaterbevoorrading ...

Willem-Frederik Schiltz: Minister, dat klopt en dat onderschrijf ik ook en dat juich ik ook toe. Absoluut.

Zuhal Demir: De problematiek van Zwijndrecht, en daar gaat het mij over, collega Schiltz – ik denk dat het actieplan-PFAS ook heel duidelijk is over wat we daar allemaal moeten doen en dat zit ook in een stroomversnelling – werd niet onder de aandacht gebracht door

mijn diensten. Daar gaat het over. De mensen wonen in Zwijndrecht, en dat is aan het licht gekomen in het voorjaar 2021.

Willem-Frederik Schiltz: U hebt daarnet de bedenkingen aangehaald die u bij uw administratie hebt. Dossiers waren niet volledig, de tweede versie van het rapport-Tytgat zat er niet bij, de studies van de UAntwerpen werden maar met moeite opgevraagd, het duurde veel te lang vooraleer de vertrouwelijkheidsclausules konden worden geïnterpreteerd, er zijn inschattingsfouten gebeurd bij de OVAM, er is geen bijkomend onderzoek gebeurd naar de belendende percelen. Dat klopt.

We hebben vorige week gehoord dat het politiek stuurcomité op de hoogte werd gebracht nadat ze aanvankelijk dachten dat ze een communicatie gingen opzetten. Dat bleek niet nodig omdat beslist was – en de OVAM had daarop aangestuurd – dat de piste van het Bodemdecreet ging worden gevolgd. Met andere woorden, er werd dus gekozen voor een bodemsaneringsproject en niet voor andere pistes. Communicatie was dus voorbarig.

We hebben er in deze commissie al heel veel over gepraat of dat nu wel of niet de juiste piste was, omdat het niet zo evident bleek of blijkt te zijn – dat is nog niet helemaal duidelijk, dat moet ik nog eens nalezen in de verslagen – dat de OVAM zomaar op Zwijndrechts terrein zonder aanleiding bijkomende stalen kon gaan nemen. U bent van mening dat het wel had moeten gebeuren. Heb ik dat juist begrepen?

Zuhal Demir: Ja, ik stel voor dat we allemaal samen naar de studie-Tytgat kijken.

Willem-Frederik Schiltz: Neen, dat is niet mijn vraag. Mijn vraag is of ik het juist heb begrepen dat u daarnet hier hebt gezegd dat u de mening bent toegedaan dat er bijkomend bodemonderzoek in de belendende percelen in Zwijndrecht had moeten gebeuren.

Zuhal Demir: Absoluut. Absoluut. Collega Schiltz, de OVAM kan en mag altijd staalnames doen. Er moet zelfs geen aanleiding zijn. Ik vind persoonlijk dat er vorig jaar wel een aanleiding was. Dat is ook de reden waarom we het vorig jaar hebben gedaan. We zijn vertrokken dichtbij de fabriek en dan verder gegaan. Hoe dichter je bij de fabriek zat, hoe meer je aan de staalnames kon zien dat er een hoge concentratie PFAS in vermeld staat. Ja, ik vind het wel. Ik vind er niks verkeerd aan.

Willem-Frederik Schiltz: Voor alle duidelijkheid, ik vind er ook niks verkeerd aan. Ik informeerde naar uw appreciatie.

We mogen geen intentieprocessen voeren, minister, en geen insinuaties maken, maar u poneert hier in deze onderzoekscommissie: 'Men heeft mij gezegd dat er bij de administratie geen kwade wil was.' Dan werd het stil en resoneerde die kwade wil hier nog een paar keer door het half rond. Die dramatische stilte, minister, hoe moeten we die interpreteren?

Zuhal Demir: Dat er geen kwade wil was.

Willem-Frederik Schiltz: Oké, dat is heel duidelijk. Dank u wel voor de opheldering.

Er is een klacht tegen 3M geseponneerd. Ze is niet echt geseponneerd, maar er is niet vervolgd voor de rechter, maar er is wel een boete opgelegd, heb ik begrepen. Kunt u specificeren over welke klacht het ging? Intussen zijn er verschillende klachten tegen 3M. Er zijn ook klachten die door burgers zijn ingediend. Ik neem aan dat ze ging over een specifieke overschrijding van de lozingsnormen, maar dat ze niet ging over de hele vervuilingproblematiek. Ik neem aan dat dat monsterproces nog moet komen en dat het parket dat nog verder aan het onderzoeken is. Kunt u specifiek preciseren welke klacht bij het parket is omgezet in een boete?

Zuhal Demir: Het grote saneringsdossier moet inderdaad nog komen. Het staat er los van. Er was een overschrijding van de lozingsnormen in december 2019 waarvan een proces-verbaal is opgesteld dat niet strafrechtelijk is vervolgd door het parket. Men heeft gewoon verwezen naar de ambtenarij om dat verder bestuurlijk af te handelen.

Collega Schiltz, u moet eens nagaan hoeveel milieumisdrijven er worden vervolgd in dit land. Het is belangrijk dat parketten ook milieumisdrijven opvolgen want een milieumisdrijf kan soms ook wel andere gevolgen hebben. Dat was het enige punt wat ik in dezen wou maken: onze inspecteurs kunnen veel controles doen en veel processen-verbaal opstellen. Collega Schauvliege vroeg of er wel voldoende wordt gehandhaafd. Uiteraard wordt er voldoende gehandhaafd bij 3M, we houden die mannen in de gaten. Maar als een proces-verbaal wordt opgesteld als er een overschrijding is van de lozingsnormen en het parket gaat niet strafrechtelijk vervolgen, dan is dat een vaststelling. Dat is zo, maar het staat wel los van de sanering die er nog moet komen.

Willem-Frederik Schiltz: Ik heb ook begrepen dat het parket perfect in de mogelijkheid is om een boete aan te geven en dat het ook in de decreten staat vermeld dat ze een opportuniteitsoverweging kunnen maken tussen een boete opleggen, doorverwijzen voor een administratieve boete of voor de rechtbank vervolgen.

Zuhal Demir: Dat klopt. Parketten kunnen kiezen. Intussen zijn er drie bijkomende processen-verbaal overgemaakt aan het parket. Ze zullen wellicht ook worden meegenomen want er is een lopend strafonderzoek. Dat is ook wel een belangrijk gegeven. De mogelijkheid is er inderdaad en het is een afweging of er al dan niet moet worden vervolgd. Mijn vaststelling is er wel, en u moet misschien wat parlementaire vragen stellen over het aantal milieumisdrijven die worden vervolgd.

Willem-Frederik Schiltz: Dank voor de suggestie.

Zuhal Demir: Wij kunnen wel boetes opleggen en de administraties doen dat, hoewel er voor de periode 2010-2014 nog voor meer dan 3 miljoen euro boetes openstaan. Ze moeten nog worden geïnd en ik heb twee extra beboeters aangeworven om die centen te innen. Het is een afweging die het parket maakt. Ik stel gewoon vast dat milieumisdrijven in het algemeen te weinig worden vervolgd. Dat is een frustratie die leeft op het terrein.

Willem-Frederik Schiltz: Heel begrijpelijk. U hebt ook aangegeven dat u contact hebt gehad met minister Vandenbroucke. Ik zou gedacht hebben dat u dan de heer Van Quickenborne zou opbellen om bij Justitie een en ander aan te pakken. Wat is de reden dat u daarover met de heer Vandenbroucke hebt gesproken, behalve dat het mogelijks gaat over gezondheidsgerelateerde problemen? Ik zeg mogelijks gezondheidsgerelateerde.

Zuhal Demir: Er was een IMC Leefmilieu waar heel veel ministers aanwezig waren. Zoals collega Beke daarstraks heeft gezegd, heb ik daar het dossier toegelicht. Minister Vandenbroucke was de enige die zeer geïnteresseerd was in het feit dat milieumisdrijven niet werden vervolgd. Hij vroeg daar meer informatie over want het lag hem nauw aan het hart. Als minister Vandenbroucke de enige is die daar de nodige vragen over stelt, dan moet ik dat zo meegeven.

Willem-Frederik Schiltz: Dank u wel, minister. Ik noteer dat u niet houdt van insinuaties en intentieprocessen, maar ik zal de heer Van Quickenborne alvast informeren over de mogelijkheden om tot strengere vervolgingen over te gaan in milieumisdrijven. In die zin kom ik ook tegemoet aan uw opmerking dat verdeeldheid tussen de overheden in dit land een slechte zaak is. Dank u voor dat inzicht bovendien.

Minister, waarom dan deze onderzoekscommissie? U begrijpt, u bent er ook uw inleiding mee begonnen, dat het een nieuwigheid is dat een minister aan het parlement vraagt om alstublieft een onderzoekscommissie op te richten. Goed, nieuwigheden moeten we zeker niet schuwen en ik ben blij dat ze er is gekomen.

Minister, opnieuw, ik voer hier geen intentieprocessen want ik weet dat u een groene strijdster bent en dat u opkomt voor het milieu, en dat kan ik ten zeerste onderschrijven. Er zijn ongetwijfeld een aantal systeemfouten waarnaar u hebt verwezen en die hier ook al vaak aan bod zijn gekomen. Het begint zich te kristalliseren en de kettingbenadering is de juiste, denk ik. Maar minister Weyts zat hier vorige week stellig te poneren dat zijn administratie geen enkele fout had gemaakt, dat hij er helemaal achterstond, dat er op dat moment geen enkel probleem was, dat alles correct is verlopen. Dat is toch opmerkelijk.

Hadden we echt een onderzoekscommissie nodig om een en ander boven te spitten? U zegt: 'Ja natuurlijk, want we hebben ontdekt dat 3M nog lozingen deed, bijvoorbeeld in de lucht.' Ik weet niet of het een lapsus is van 3M om te spreken over die entiteit die recupereert. Ik denk dat ze het prima vonden om dat hier in de commissie te zeggen want het wijst erop dat ze flink hun best doen. Ik weet niet of er een resultaatverbintenis is om geen enkele lozing via de lucht meer te doen, dat weet ik niet. Het is heel erg specialistisch en moeten we nog uitzoeken. Minister, ik zal de vraag anders stellen en daarmee ga ik wel een leidende vraag stellen. Het is toch niet de taak van de onderzoekscommissie om lozingen aan het licht te brengen, dat is toch de taak van de inspectiediensten? Voor alle duidelijkheid, opnieuw geen intentieproces maar het in vraag stellen van een systeem. Zijn wij in staat om achter bedrijven aan te hollen om met snuffelaars, met metingen allerhande te detecteren wat ze aan het doen zijn? Houden jullie jullie wel aan de regels? U herinnert zich ongetwijfeld de zitting hier met 3M waar bleek dat zij nog PFBSA lozen zonder dat er een vergunning is en zij laconiek antwoordden dat er geen vergunningsplicht voor is. Ze doen het dus maar, terwijl er aan de andere kant van de oceaan de meest strenge straffen op staan. Hoe denkt u dat wij in de toekomst moeten omgaan met bedrijven die dergelijke gevaarlijke producten produceren? Zijn onze administraties in staat om voldoende te controleren om dergelijke illegale lozingen – ze waren niet illegaal want er was geen vergunningsnorm, maar ze vallen wel onder de zorgvuldigheidsplicht – op tijd te detecteren?

Zuhal Demir: Collega Schiltz, los van de suggestie die ik op dat moment heb gedaan, was het uzelf die hebt gezegd dat er een onderzoekscommissie moest zijn en hebt u er ook in verschillende interviews mee uitgepakt. U hebt zelfs de pluim op uw hoed gestoken. Geen probleem.

Willem-Frederik Schiltz: Mea culpa.

Zuhal Demir: Op het moment dat we hier de debatten hebben gehad, wist niemand waar de fout zat in heel die ketting, om het zo te zeggen. Ik heb het ook over een systeemprobleem, over een systeem dat in zijn algemeenheid heeft gefaald. Als we 20 jaar geleden in de kranten moesten lezen dat er bij de werknemers van 3M PFOS-sporen in het bloed zitten, als we 15 jaar geleden moesten vaststellen dat een onderzoeker bij muizen de hoogste concentratie PFOS vaststelt en de suggestie doet om het misschien ook bij de mensen te onderzoeken, als we intussen de studie-Tytgat en allerlei andere studies hebben gehad, en als in die 20 jaar – ik heb het over de Zwijndrecht-case en 3M – er weinig heeft bewogen, dan moet ik vaststellen, los van wie welke actie had moeten ondernemen – het gaat over de waaromvraag, collega Schiltz – dat verschillende schakels in de ketting niet gewerkt hebben.

Het is misschien niet de gewoonte in het Vlaams Parlement. Ik heb in het federaal parlement gezeten en daar is het wel de gewoonte dat, als er iets niet goed gaat, we dat onderzoeken want we hebben de volheid van bevoegdheid. Mij gaat het niet over een lozingsnorm, een lozing in het water kunnen we trouwens wel controleren. Het gaat over het feit dat die mijnheer van 3M uiteindelijk toegaf dat ze ook via de lucht van alles uitstootten. Mij gaat het erover dat een onderzoekscommissie het ultieme instrument is dat het parlement de volheid van bevoegdheid geeft om maximale transparantie te geven aan een ieder en zeker aan de mensen die in Zwijndrecht wonen. De vragen die er 20 jaar geleden waren, mogen nu wel een antwoord krijgen.

Ik lees in de studie-Tytgat dat kinderen laten spelen in de zandbak, af te raden is. De OVAM zegt dan dat er bijkomende onderzoeken moeten gebeuren. Maar als ik vraag waar die onderzoeken zijn en of die onderzoeken zijn gebeurd in de grond en in het bloed, dan weet niemand het. Sta me toe dat je dan toch wel de reflex moet hebben om dat uit te pluizen om vervolgens te komen tot een aantal aanbevelingen die ertoe kunnen leiden dat het systeem zal worden verbeterd, tenzij u zegt dat het prima is en dat er geen enkel probleem is.

Willem-Frederik Schiltz: Minister, dat heb ik helemaal niet gezegd. Ik zal de vraag nog eens herhalen. Is onze administratie en zijn onze inspectiediensten, zijn wij als politiek met onze administraties, in staat om bedrijven die hier weliswaar ook fantastisch innovatief werk leveren, in de gaten te houden wanneer zij gevaarlijke producten produceren, waar wij misschien veel of weinig vanaf weten, om ervoor te zorgen dat dit niet opnieuw gebeurt? Denk 3M weg, er is een ander bedrijf in de haven dat een fantastisch nieuw chemisch product op de markt brengt. Zijn wij in staat om voldoende de productieprocessen te analyseren en ook te weten welke de afvalstoffen zijn alvorens vergunningen toe te kennen? Op welke manier denkt u en meent u – collega Sintobin, soms is het inderdaad een goede zaak om aan ministers te vragen wat zij hieruit leren en wat ze vinden dat wij er moeten uit leren – in de toekomst te kunnen vermijden dat dit opnieuw gebeurt, zij het niet met PFAS, maar met iets anders?

Zuhal Demir: Ik heb het daarstraks gezegd: onder andere door voldoende controles uit te voeren. Handhaving controleert ook welke productieprocessen bijvoorbeeld moeten worden stilgelegd op basis van bedrijfsinformatie. Op die basis wordt ook gecontroleerd of er al dan niet bijvoorbeeld een veiligheidsmaatregel moet komen. Vandaar dat ik zeg dat handhaving het sluitstuk is, dat het ook moet worden versterkt. Dat is ook net de reden, collega Schiltz, dat ik twee verschillende audits heb besteld. Een eerste is een forensische audit waarvan ik het resultaat tegen eind februari verwacht. De tweede audit is een systeemaudit die moet aangeven waar er nog een tand moet worden bijgestoken en waar het systeem kan worden verbeterd. Handhaving is natuurlijk het sluitstuk. We moeten de dienst Handhaving versterken en dat zal nu gebeuren met die tien mensen extra, wat een eerste stap is.

Laat ons nu die audits afwachten. We kunnen regels maken. Binnenkort hebben we nieuwe normeringen die we in wetgeving zullen gieten, allemaal goed en wel, maar we moeten ze ook op een goede manier kunnen handhaven. Dat is de reden waarom ik die twee audits heb besteld waarvan ik binnenkort het resultaat zal krijgen. Intussen heb ik tien mensen extra aangeworven, specifiek voor REACH en voor alles wat met PFOS te maken heeft. Het gaat over heel ingewikkelde stoffen en daar heb je echt een specialisatie voor nodig.

Willem-Frederik Schiltz: Dank u wel. Ik noteer ook alvast de aanbeveling van collega Beke dat de OVAM en de VMM de voelsprietten zijn en dat we ervoor moeten zorgen dat de informatie van die voelsprietten snel tot bij de andere agentschappen komt. Allicht betekent dit ook informatiedeling, informatisering en de uniformiteit van stoffenbenaming, wat ook al aan bod is gekomen. Het helpt natuurlijk als administraties het over dezelfde producten hebben en niet op internet moeten gaan zoeken wat er onder wordt verstaan.

Minister, nog even over de wat persoonlijkere tussenkomst. Ja, ik ben inderdaad akkoord gegaan met de oprichting van een onderzoekscommissie nadat ik u tot driemaal toe had gevraagd of u werkelijk niet in staat bent om alle informatie te bemachtigen. Nadat u daar ontkennend op geantwoord had, heb ik gezegd dat ik niet anders kon dan akkoord gaan met een onderzoekscommissie. Dit geheel terzijde.

Over pluimen op hoeden, minister: in het ene artikel waarin ik een interview heb gegeven, heb ik enkel over mijn grote bezorgdheid gesproken. Ik heb meer dan 20 jaar op linkeroever gewoond, naast het Sint-Annabos, naast de veldmuizen die chemische bommetjes blijken te zijn, naast de koolmezen die niet in staat zijn om kuikens voort te brengen. Dat is een studie, niet van 20 jaar geleden, maar van 2019. Met die vaststelling

heb ik in het interview mijn nederigheid ten aanzien van de politiek en onze eigen verantwoordelijkheid naar voren geschoven.

Minister, we spreken over vergunningen en eeuwigdurende vergunningen die belangrijk kunnen zijn om innovatie naar voren te brengen, maar mijn grote bezorgdheid gaat over eeuwigdurende vervuiling. Daar deel ik absoluut de verontwaardiging en de nood aan sterke actie met u. Dus, alleszins geen pluimen op hoeden, alleen maar grote bezorgdheid.

Minister, ik denk dat ik door alles ben gegaan. Nog één ding: ik hoop dat alle mensen bij de administratie en ook in dit halfroond liefde voor de gemeenschap koesteren. Ik denk niet dat we dat als selectiecriteria voor een administratie kunnen inschrijven, maar ik ga ervan uit, om het met de woorden van Rutger Bregman te zeggen, dat de meeste mensen deugen. Het is niet zo zwart-wit, en ook bij de administratie van de OVAM zijn er mensen, niet alleen van geen kwade wil, maar met grote liefde en bezorgdheid voor het leefmilieu. Dank u wel.

De voorzitter: Mevrouw Schauvliege heeft het woord.

Mieke Schauvliege: Minister Peeters, u zei daarnet dat er op dit moment al 190 miljoen euro kosten zijn ten gevolge van de PFOS-vervuiling aan de Oosterweelwerf. Kunt u nog eens beschrijven wat die 190 miljoen euro precies inhouden?

Lydia Peeters: Die 190 miljoen euro is een raming van alle kosten die Lantis op dit ogenblik zou moeten maken door de aanwezigheid van PFOS. In het begin ging het enkel om linkeroever. Daar hadden we de raming van 63 miljoen euro voor de infrastructuurwerken op linkeroever. Dan kwam er een kleine 8 miljoen euro bij voor de infrastructuurwerken aan de Scheldetunnel. Maar ondertussen hebben we aan het Lobroekdok nog een bijkomende vervuiling vastgesteld. De kosten zijn nu bijgesteld, ook voor vertraging en werken. Daarom is de raming op dit ogenblik ongeveer 190 miljoen euro.

Mieke Schauvliege: Ik begrijp het dus goed, dat die oorspronkelijke 63 miljoen euro is aangevuld?

Lydia Peeters: Ja, rechteroever is er nu ook bij.

Mieke Schauvliege: Hoe verklaart u dan de uitspraak van David Van Herreweghe en Luc Hellemans in deze commissie? Zij gaven aan dat die 63 miljoen euro ten koste was van de Vlaamse belastingbetaler en moeilijk verhaalbaar zou kunnen zijn op 3M. Ik citeer David Van Herreweghe: "Eigenlijk moet je het niet zien als middelen die we aan 3M geven. We steken die middelen in twee dingen: de sanering van het gebied waarin we aan het werken zijn en het voorkomen van bijkomende verspreiding van vervuiling in de ondergrond. Ik denk dat die 63 miljoen euro niet aan 3M gegeven wordt maar integraal dient om de bevolking van Zwijndrecht en van het gebied waar we aan het werken zijn te beschermen tegen de pollutie die erin zit want we ruimen daar heel veel op. Er zijn miljoenen kubieke meter water in de ondergrond gesaneerd tot loepzuiver water." Luc Hellemans zei daarop over die 63 miljoen euro: "Wat is dan de goedkoopste manier om dat werk uit te voeren? Wat hebben we dan gedaan? We stellen ons kwetsbaar op maar dat betekent ten eerste dat we voor de Vlaamse overheid bijna 100 miljoen euro hebben bespaard om die werken uit te voeren, anders was het 100 miljoen euro meer." En Hellemans zegt dat die tweede het geld goed besteed is omdat het voor een groot stuk wordt besteed aan het respecteren van de standstill maar ook aan het op de juiste plaats houden van de liabilities, aan het zuiveren van het grondwater en aan het verplaatsen van de meest vervuilde grond naar waar hij thuishoort. Dat hebben David Van Herreweghe en Luc Hellemans later ook nog in de pers verklaard. Daarmee gaven ze aan dat we die 63 miljoen euro er gewoon moeten bijnemen. Dat zal sowieso op ons conto komen. Dat strookt toch niet met de verklaring die u nu aflegt? Bent u intussen van idee veranderd? Of was het dat niet wat David Van Herreweghe en Luc Hellemans hiermee bedoelden?

Lydia Peeters: Ik denk dat het ene niet in strijd is met het andere. De Vlaamse overheid heeft in 2004 met een verkoopovereenkomst de gronden overgedragen aan BAM. Daarbij heeft zij de vrijwaringsclausule opgenomen, dat sowieso de Vlaamse overheid een waarborg zou verlenen voor historische vervuilingen en dergelijke meer. Lantis heeft een dadingsovereenkomst met 3M. Dat is een overeenkomst tussen twee partijen. Dat neemt niet weg dat Lantis de middelen die zij investeert, vooral voor risico's buiten het project, onder meer een historische vervuiling, kan verhalen op basis van de verkoopovereenkomst van 2004 lastens de Vlaamse overheid. Als straks de Vlaamse overheid, de OVAM, de saneringsplicht oplegt aan 3M, neem ik aan dat ook de kosten van de sanering die vandaag wordt gedaan, onder meer grondzuivering maar ook waterzuivering, mee zullen worden verhaald op 3M. Daar ga ik natuurlijk van uit. De verklaringen spreken elkaar niet tegen. Ze moeten eerder zo bekeken worden: als men geen waterzuivering zou doen, als men geen grondverzet zou doen, dan zouden die gronden daar vandaag open en bloot blijven liggen en zou het grondwater nog verder kunnen vervuilen. Dat is voor niemand een goede zaak.

Mieke Schauvliege: Minister, u verklaarde daarnet dat u niet op de hoogte was van de dading en dat u dat te weten bent gekomen door een uitspraak van minister Demir. Minister Demir, mij is het nog altijd niet duidelijk hoe u dan op de hoogte bent gebracht van de aanwezigheid van die dading.

Zuhal Demir: Dat is gebeurd aan de hand van de berichtgeving. Op een bepaald ogenblik stonden de kranten vol van het feit dat er een dading was. Ik ging ervan uit dat collega Lydia Peeters die dading had, maar zij had die blijkbaar niet. Zij heeft de dading moeten opvragen bij Lantis. Vervolgens heeft zij die niet alleen aan het parlement maar ook aan de collega's van de regering ter beschikking gesteld. Wij hebben dat rond 14 of 16 juni gekregen. Lantis zelf heeft op 7 juni verklaard dat er een dading was, maar de inhoud van de dading hebben wij per mail van bij collega Lydia Peeters ontvangen.

Mieke Schauvliege: Minister Demir, u hebt dat via de pers vernomen. Daarnet is er al naar verwezen: uw communicatieverantwoordelijke, Andy Pieters, zat op het moment van het afsluiten van de dading op het kabinet van minister-president Geert Bourgeois. Als raadgever, niet als secretaris. Heeft hij u dan op dat moment niet op de hoogte gebracht van het feit dat daar een dading was?

Zuhal Demir: Over de inhoud van de dading heeft hij mij niet op de hoogte gebracht. Ik wil toch meegeven dat de dading door Lantis is gesloten, niet door Andy Pieters of wie dan ook. Bij mijn weten – maar mijn collega's mogen mij corrigeren – is de inhoud van de dading nooit op een politiek stuurcomité geweest.

Mieke Schauvliege: Minister, het blijft toch een zeer eigenaardige zaak dat uw woordvoerder, die nu kabinetschef is en die over alle documenten beschikte die te maken hebben met de periode september 2017-oktober 2017, waarover we vorige week en de week daarover uren hebben gediscussieerd, en dat hij u daar niet over zou hebben ingelicht, niet over het bestaan ervan, niet over de discussie erover, laat staan over de inhoud? Zegt u dat nu?

Zuhal Demir: Dat klopt, mevrouw Schauvliege, maar ik stel voor dat u hem hier uitnodigt om uw vragen te beantwoorden. Misschien samen met andere kabinetschefs. Ik ben inderdaad niet door hem op de hoogte gebracht van de inhoud van de dading. Dat klopt. Ik kan dat hier bevestigen.

Mieke Schauvliege: Het is misschien een idee om alle aanwezigen op de IKW van 12 september, waar de cruciale beslissing van het niet-communiceren werd genomen, met elkaar te confronteren. Het lijkt mij inderdaad geen oninteressant idee om dan finaal te horen wat daar de werkelijke beslissing is geweest. U zegt nu dat uw woordvoerder, die al die documenten heeft verstuurd met begeleidende mails, u daarvan niet op de hoogte heeft gebracht.

Ik ga even door op het PFAS-actieplan. Dat plan werd opgesteld in december 2018. Blijkbaar was de trigger de verstrenging van de EFSA-normeringen. Het werd goedgekeurd in 2020. Op welk forum is dat plan goedgekeurd? Wat is de status van de eerste versie van dat document?

Zuhal Demir: Inderdaad begon men, naar aanleiding van EFSA, in 2018 administratief en ook politiek met het opmaken van het actieplan. Dat lijkt mij de logica zelve. Vervolgens is het eerste actieplan in 2020 administratief tot bij ons gekomen en hebben wij beslist om het in uitvoering te brengen.

Mieke Schauvliege: Hoe moet ik mij dat voorstellen, dat administratief tot bij u komen? Hoe gaat dat? Is dat een ambtenaar die dat naar het kabinet stuurt en vraagt of het goed is dat men daarmee voortgaat?

Zuhal Demir: De administratie maakt een actieplan. Dat komt dan naar het kabinet, onder ons toezicht. Het is de verantwoordelijkheid van de minister om dan te zeggen: 'Oké, we gaan dit verder uitrollen. We gaan dit doen.' Zo is het gegaan.

Mieke Schauvliege: Is er overleg geweest om dat plan toe te lichten?

Zuhal Demir: De inhoud van dat plan komt ook op een managementcomité. Wij volgen die managementcomités. Daarna komt het 'oké' van het kabinet.

Mieke Schauvliege: Het departementshoofd, Peter Cabus, heeft hier verklaard dat hij het woord PFOS/PFAS nooit had gehoord tot wanneer in juni de crisis uitbrak. Hij was zich dus ook niet bewust van een PFAS-actieplan en van het feit dat zijn departement daarmee bezig was. Hoe komt zo'n plan bij het kabinet? U zegt dat er een managementcomité was. Ik zou verwachten dat de heer Cabus daar aanwezig was of minstens het verslag van die vergadering leest. Maar hij had er nog niets van gehoord. Hebt u daar een verklaring voor?

Zuhal Demir: U moet aan mijnheer Cabus vragen op welke vergaderingen hij aanwezig was en op welke niet. Ik volg niet wat mijnheer Cabus allemaal doet. Ik weet enkel dat de administratie zulke plannen maakt en dat die worden doorgestuurd naar ons. Gezien de context is het niet meer dan normaal dat we beginnen met de vervuiling aan te pakken, dat we de meetmethodes aanpassen enzovoort.

Mieke Schauvliege: Mag ik daaruit besluiten dat dat de flow is? Het plan wordt opgesteld, het gaat naar het kabinet, het wordt daar al dan niet besproken en men gaat daarmee verder?

Zuhal Demir: Dat klopt. Maar bij mijn weten is het actieplan wel op het managementcomité Omgeving geweest.

Mieke Schauvliege: Mijnheer Cabus was daar niet van op de hoogte, maar goed, dat is inderdaad niet de discussie van vandaag.

Minister, hebt u zelf het plan gelezen?

Zuhal Demir: Het spreekt voor zich dat als de administratie zo'n plan maakt, en het komt naar het kabinet, dat het dan door de raadgever en door de adjunct-kabinetschefs wordt bekeken. Vervolgens krijg ik daarvan als minister een overzicht in de gesprekken met mijn raadgevers.

Mieke Schauvliege: Daarom ga ik er zo diep op in. Collega D'Haese verwees er al naar: er staan interessante elementen in. Zoals de studie over bosmuizen, zoals de studie over de eieren, zoals Zwijndrecht. Al die elementen zijn in 2020 op uw bureau beland. Dan is het toch eigenaardig dat u zoveel maanden later beweert niet op de hoogte te zijn?

Zuhal Demir: Een aantal studies en normen worden inderdaad vermeld in het actieplan. Volgens ons wordt er niet in verwezen naar de noodzaak van bijkomende actie in Zwijndrecht. Dat waren de vragen die niet alleen in de berichtgeving maar ook in het parlement werden gesteld. Het ging niet alleen om actie met betrekking tot de gronden of de tuinen van de mensen, maar ook met betrekking tot bloedonderzoek enzovoort. De case-Zwijndrecht en de bijkomende actie die we daar moesten doen of die we best zouden gedaan hebben staan bij mijn weten niet in het actieplan. Er staat ook niets expliciets in over woongebieden. Het was redelijk algemeen. Experts zegden mij daarover dat alles liep zoals het hoorde. De berichtgeving in 2021 en de vragen die ik hierover kreeg, zowel van meerderheid als van oppositie, gingen heel expliciet over Zwijndrecht en de woongebieden daar. Ook in het gemeentebestuur van Zwijndrecht en in verschillende studies zijn die vragen aan bod gekomen.

Mieke Schauvliege: 3M staat niet in het PFAS-actieplan. Dat is op zich zeer eigenaardig. De producent van de PFAS staat niet in het plan dat actie wil voeren tegen PFAS.

Minister Beke, ik hoorde u daarnet zeggen dat u niet op de hoogte was van de verstrenging van de EFSA-opinie, die er dan uiteindelijk in 2020 is gekomen. Het was ook niet uw rol om daarvan op de hoogte te zijn. U verwacht dat u daarvan op de hoogte wordt gesteld via het PFAS-actieplan. Minister Beke, bent u daar dan van op de hoogte gesteld voor 1 juni?

Wouter Beke: We hebben de EFSA-waarde gebruikt als een parameter toen wij gevat werden door de gemeente Zwijndrecht met de vraag om bijkomende gezondheidsonderzoeken te doen en no-regretmaatregelen af te kondigen. Je moet je ergens op baseren om die no-regretmaatregelen af te kondigen.

Mieke Schauvliege: Dat is dus na 1 juni?

Wouter Beke: Ja.

Mieke Schauvliege: Minister Demir, minister Beke wijst naar u om hem te informeren als er een verstrenging van de normen is. Er was in september 2020 een sterke verstrenging van de normen. U kunt nu zeggen dat dat niet betekent dat de bodemverzetnormen verstrengen. Natuurlijk niet. Dat is de basis waarop die normering moet worden bepaald. Maar het is wel een zeer belangrijke indicatie dat er zich een gezondheidsprobleem aandient. Die normen zijn verstrengd omdat men in de eerste normering, die van 2008, de hele berekening heeft gedaan op basis van een risico op kanker. Nu stelt men vast dat de gevolgen van blootstelling aan PFAS te maken hebben met de aantasting van het immuïteitssysteem. Daarom zijn die normen zoveel strenger geworden. Als dat gebeurt, zal er een cascade van verstrengingen op alle vlakken volgen: waternormen, lozingsnormen, bodemsaneringsnormen, grondverzetnormen ... Dat is toch problematisch! Dat had u toch kunnen signaleren aan uw collega?

Zuhal Demir: Dank u voor de vraag. Ik ben blij dat u aangeeft dat we inderdaad waar het mogelijk was de normeringen hebben verstrengd. Een extra is het voedingsadvies. Je kunt de normen niet rechtstreeks, een-op-een, afleiden naar bodem. De EFSA is ook opgenomen in het actieplan-PFAS van 2020. Daarin wordt het AZG expliciet vermeld.

Mieke Schauvliege: Vermeld is nog iets anders dan betrokken, maar soit.

Vorige week vroegen we hoe het komt dat er in 2017 geen alarmbellen zijn afgegaan. Er was toch al heel veel geweten vanuit het buitenland: Italië, Amerika en Nederland. Ik heb zelf in april de eerste vraag om uitleg gesteld over PFAS. De aanleiding was een brief van de Kamer in Nederland van 13 november 2017. Die brief legde het probleem in Nederland uit en bevatte de aankondiging dat er een landelijke PFAS-taskforce zou worden opgericht om de hele problematiek te onderzoeken en verder uit te werken. Het ging om een samenwerking tussen drie ministers die verantwoordelijk waren voor Gezondheid, Leefmilieu en Wegenbouw. In het Nederlandse parlement is hierover heel zwaar

gediscussieerd in november 2019. Wij hebben een grensoverschrijdende samenwerking. Mij lijkt het logisch dat ze de buurlanden erbij zouden betrekken. Minister, bent u op dat moment niet gecontacteerd door Nederland om hierover samen te zitten met de Nederlandse minister verantwoordelijk voor Omgeving, om te bekijken hoe daarmee moet worden omgegaan?

Zuhal Demir: Toen we begin 2020 met het actieplan-PFAS bezig waren, heeft de OVAM op basis daarvan het normenkader aangepakt. De OVAM heeft daarover met Nederland contact gehad. Er zijn administratieve contacten geweest. Later heb ik op politiek niveau contact gehad over PFOS en PFAS.

Mieke Schauvliege: In november 2017 is er dus geen overleg geweest tussen het kabinet-Demir en de Nederlandse overheid om samen na te denken over de acties die moesten worden ondernomen rond PFAS, waarbij de Nederlandse overheid u op de hoogte stelde van de aanpak in Nederland en de grote problematiek die daar op dat moment zeer goed gekend was?

Zuhal Demir: In november 2017 was ik nog geen minister.

Mieke Schauvliege: Het is 2019. Er is een brief van de Kamer van november 2019.

Zuhal Demir: U hebt 2017 gezegd. In oktober 2019 was ik een maand minister. Het spijt mij dat ik toen niet met Nederland heb samengezeten. Onze administraties, die van Nederland en de OVAM, hebben toen wel samengezeten om het normenkader te bespreken. In november 2019 waren er ook geen signalen dat een ministeriële tussenkomst nodig was.

Mieke Schauvliege: Minister, sta mij toe dat toch zeer bizar te vinden. In Nederland voert men een parlementaire discussie waarbij men de impact van de problematiek van PFAS vergelijkt met de impact van de problematiek van stikstof. In Nederland was er op dat moment een stikstofarrest. Alles stond daar op stellen. Er was op dat moment ook een PFOA- en PFAS-problematiek. Alles stond er op stellen omdat er geen 'schup' meer in de grond geraakte wegens de strenge normering. Sta mij toe het zeer ongeloofwaardig te vinden dat een minister die verantwoordelijk is voor Omgeving niet op de hoogte zou zijn van die problematiek, laat staan dat ze niet bekommerd zou zijn over de eventuele impact in Vlaanderen indien het hier ook het geval zou zijn.

Zuhal Demir: Mevrouw Schauvliege, misschien moet ik duidelijk stellen – ik denk dat ik het al honderden keren heb gezegd – dat ik uiteraard in het algemeen op de hoogte was van PFOS/PFAS. Anders zou ik toch al die verstrengingen niet hebben doorgevoerd, het actieplan drinkwater, de lozingsnormen enzovoort. De OVAM heeft zich voor ons actieplan ook gebaseerd op de ervaringen en discussies die toen in Nederland bezig waren. Er waren veel contacten. Onze plannen zijn geënt op de ervaring in Nederland. Ik denk dat ik daar voldoende duidelijk over ben.

Mieke Schauvliege: Wat moet ik daaruit besluiten? U zegt dat uw beslissingen waren geënt op de contacten met en de ervaringen van Nederland.

Zuhal Demir: Dat zal ik moeten navragen. Ik weet dat men mij toen heeft gezegd dat men zich ook baseerde op wat er zich in Nederland afspeelde. Indien ik zou horen dat er geen contact zou zijn met Nederland of dat men de zaken die daar bezig waren niet zou opvolgen, dan zou ik de eerste zijn geweest om te zeggen dat men in Nederland moest gaan bekijken hoe de vork daar in de steel zat. Wij hebben daar verschillende zaken en initiatieven opgevolgd. Die zitten allemaal in het actieplan. De verstrengingen zitten daar ook in.

Collega Schauvliege, Nederland is belangrijk. Maar nog veel belangrijker is Zwijndrecht. De vervuiler zit in Zwijndrecht. In 2004 kwamen de PFOS-problemen daar in de gemeenteraad aan bod. In 2008 werd er in de commissie Milieu van Zwijndrecht gesproken

over de gevolgen voor de gezondheid van de mensen. In de gemeenteraad zei in 2004 schepen Lou Van der Donckt, ik denk van uw partij, dat volgens zijn informatie op dat moment op het fabrieksterrein van 3M geen risico bestond voor de werknemers, terwijl ik in de gazetten las dat er in 2000 PFAS-sporen waren gevonden in het bloed van de werknemers. Blijkbaar zegt de schepen dat er geen risico's waren voor de werknemers en dat er ook bij de buurbedrijven van 3M geen enkel risico bestond voor de werknemers, en in de gemeente Zwijndrecht geen enkel risico voor de inwoners. Er was toen blijkbaar een vraag van Marc Janssens van het Vlaams Belang, die om een groot gezondheidsonderzoek vroeg. De schepen zei toen dat het niet nodig was. Gunther Hiel van 3M is daar in 2008 gaan spreken. Hij zei dat uit de risicoanalyse van VITO bleek dat het grondwater binnen het verontreinigde gebied niet als drinkwater mocht worden gebruikt, in het belang van alle bewoners van de Neerstraat. Deze bewoners werden op de hoogte gesteld en werden ook allemaal aangesloten op het drinkwaternet. Ook werd gezegd dat uit de ecotoxicologische risico's die vooral voor Blokkersdijk belangrijk waren, bleek dat de impact van PFOS niet kon worden uitgesloten. Ik kan heel wat zaken meegeven die op de gemeenteraad van Zwijndrecht zijn gezegd.

U verwijst naar Nederland. Dat is allemaal heel interessant. De OVAM heeft op administratief niveau contacten onderhouden en heeft zich gebaseerd op de informatie die we hebben gekregen van Nederland. Waar we nu concreet copy-paste hebben gedaan, zal ik moeten opvragen. Maar nog interessanter is dat we kijken naar de grootste vervuiler hier, en die bevindt zich in Zwijndrecht.

Mieke Schauvliege: Minister, het is nu toch wel opvallend wat u aan het doen bent. Mijn vraag over Nederland was natuurlijk wel geïnspireerd door de case van Dordrecht. Het gaat daar om net hetzelfde als hier: een bedrijf dat PFOA uitstoot en de impact op de omwonenden. Dat had een wake-upcall moeten zijn voor Vlaanderen. Het is blijkbaar niet een straffe wake-upcall geweest. U verwijst naar dingen van 15 tot 20 jaar geleden, terwijl u hiervoor alle pogingen hebt gedaan om te zeggen dat u het eigenlijk niet goed wist. Voor mij is dit geen serieus antwoord.

U zegt dat de normen op basis van de EFSA zijn aangepast van 8 naar 3 microgram. Maar het gaat natuurlijk over de norm van 70 microgram. Die is niet aangepast in de laatste bijstelling van de normering. Wij hebben nochtans de afgelopen weken en maanden kunnen blootleggen dat die 70 microgram bepaald is op basis van rekenfouten, uitloogproeven en bijgestelde uitloogproeven. Waarom is die 70 microgram ook niet meegenomen in de bijstelling van dat normenkader? Die bijstelling is gebaseerd op de EFSA-opinie, die het heeft over de gezondheid, over dagelijkse of wekelijkse inname van PFOS of PFOA. Dat is net de clou! Hoeveel van die stoffen neem ik in? Hoeveel risico loop ik? Dan moet onderzocht worden hoe die stof tot bij mij komt. Via de grond, via de lucht, via wat dan ook? Dat is de redenering die wordt gemaakt wanneer je normen afleidt. De EFSA-opinie wordt bijgesteld in 2008, 2016 en 2020. Hoe komt het dat men de laagste norm bijstelt, maar die 70 microgram niet?

Zuhal Demir: De norm van 70 microgram is voor mijn tijd opgemaakt. Dat is een vraag voor de OVAM. Ik moet dat nagaan. Ik ben zelf geen specialist. Ik vind dit een detailvraag. Maar er zijn nu in ieder geval ontwerpbodemsaneringsnormen. Alle normen en aanbevelingen komen vanuit de expertengroep.

Mieke Schauvliege: Minister, dat is niet iets van voor uw tijd. U hebt in 2020 het normenkader bijgesteld. Dat hebt u daarnet ook gezegd. In dat normenkader is die 70 microgram PFOS per kilogram droge stof herbevestigd. Dat is de basis van de grondverzetregeling. Dat is de norm waarmee bodemsaneringsdeskundigen aan de slag gaan als ze iets als bouwkundig bodemmateriaal gebruiken. Die norm is niet bijgesteld, de ondergrens is wel bijgesteld. Ik kan dat niet begrijpen.

Zuhal Demir: We moeten die vraag stellen aan de OVAM. Ik zal die vraag stellen.

Mieke Schauvliege: Als die 70 microgram wordt bijgesteld, wat is dan de impact op de Oosterweelwerf, minister Peeters? Bent u dan bereid om die hele werf te hertekenen?

Lydia Peeters: We kunnen op dit ogenblik alleen maar, specifiek voor Oosterweel, werken met het normenkader dat vandaag voorligt. Er is nood aan juridische zekerheid, aan rechtszekerheid. Daarom moeten we zo snel mogelijk een normenkader hebben. Als er straks een nieuw normenkader is, zal iedereen zich daar uiteraard op moeten enten.

Mieke Schauvliege: Over die norm van 70 microgram heeft zowel professor de Boer als professor Schoeters als professor van Larebeke hier verklaard dat hij aan herziening toe is. Ministers Peeters en Demir, ik hoor u nu hier zeggen dat u bereid bent om die norm te herzien en dan aan de slag te gaan met de herziene normen.

Lydia Peeters: Ik kan alleen maar zeggen dat toen er een aanpassing was van de normering van 8 naar 3 microgram Lantis dat loyaal ter harte heeft genomen. Zij hebben hun technische verslagen daaraan aangepast en zij hebben zich daarop geënt. Als er een nieuw normenkader komt, zullen zij dat respecteren. Daar ga ik van uit.

Mieke Schauvliege: Minister Peeters, wij moeten inderdaad tot een aangepast normenkader komen. Maar toen ik de eerste keer de vraag stelde om de normen aan te passen aan het nieuwe normenkader, toen we nog 8 en 70 microgram hadden, was u daar niet toe bereid. Het is nu bijgesteld naar 3 microgram. U verklaart hier dat u, als die bijstelling er komt, wel degelijk de werken zult hertekenen in functie van de aangepaste normering.

Lydia Peeters: Voor alle duidelijkheid: ik bepaal geen normenkader. Als er een juridisch bindend normenkader is, ga ik ervan uit dat eenieder het respecteert. Dat is heel duidelijk.

Zuhal Demir: Ik geef aanvullend mee dat de basis van het normeringskader waar Karl Vrancken nu mee bezig is, werk is voor technici en wetenschappers. Bij mijn weten zijn wij dat niet. Laat ons het werk laten uitvoeren door diegenen die het kennen. Wij kunnen hier met veel getallen goochelen. Als het lager is, zal het goed zijn, denken wij. Laat de technici hun werk doen. De norm van 70 microgram is destijds ook door specialisten gemaakt. Dat is niet door de politiek gedaan. Dat wil ik ook wel eens onderstrepen. Nu moeten alle PFAS, dus niet enkel de PFOS, samen maximaal 70 microgram bedragen. In die zin is de norm daar wel bijgesteld. Wij zullen ons nu niet tot bepaalde uitspraken laten nopen. Collega Lydia Peeters zegt zeer duidelijk dat we zullen zien waarmee de wetenschappers en technici afkomen. Het is hier niet de Grand Bazar, waar we zeggen dat we naar 10 of 15 of 20 microgram gaan. Ik wacht af.

Mieke Schauvliege: Het is hier inderdaad niet de Grand Bazar. Het is belangrijk dat de normen op basis van wetenschap worden vastgesteld. We hebben hier de afgelopen weken vastgesteld dat we toch veel vraagtekens kunnen plaatsen bij hoe de vorige normen werden opgesteld. De norm van 70 microgram is opgemaakt door Lantis. Daar vinden we rekenfouten in. Het referentiekader dat toen werd gebruikt is verouderd. Ook toen al was dat een norm waarover heel wat vragen rezen. Ik ben blij dat u verklaart dat de normen die zullen gehanteerd worden, zullen worden samengesteld door experts en wetenschappers. Dat lijkt mij heel belangrijk.

Zuhal Demir: Mevrouw Schauvliege, de toetsingswaarde van 70 microgram voor bouwkundig gebruik is gebaseerd op de 4,7 microgram voor grondwater. Die norm zat destijds ook in het Nederlandse kader voor het drinkwater. De 70 microgram is bepaald om uitloging van PFOS naar grondwater te vermijden. Daarvoor werden door RoTS met de beschikbare technieken de nodige proeven uitgevoerd. Hieruit is gebleken dat specifiek voor die grond er geen uitloging meer is die groter is dan de norm voor verspreiding naar grondwater wanneer er minder dan 70 microgram PFOS per kilogram in de grond zit. De norm waarnaar u verwijst is gebaseerd op de waarden die wij toen kenden en die Nederland gebruikte. Als er nu aanbevelingen komen van Karl Vrancken belet niets dat dit nog eens wordt herbekeken.

Lydia Peeters: U vraagt of we de hele Oosterweel zullen herbekijken als er nieuwe normen komen. Het gaat hier vooral over die technische verslagen en over het normenkader, dat juridische zekerheid moet geven. Ik denk dus niet dat daarom alle plannen voor Oosterweel moeten herbekeken worden.

Mieke Schauvliege: Neen, dat beweer ik natuurlijk niet. Ik wil hier vooral horen dat u bereid bent om te werken met vernieuwde normen.

Lydia Peeters: Als er een nieuw juridisch bindend normenkader is, moet men zich daarop enten. Lantis heeft dat ook gedaan na de verlaging van 8 naar 3 microgram. Toen heeft men de technische verslagen daarop aangepast. Daarnet zei u dat er ergens fouten zijn gebeurd. Dat is mij niet bekend. Dat zal moeten gecheckt worden, natuurlijk.

Mieke Schauvliege: Minister Demir, u zei daarnet dat er bij de opmaak van de 70 microgram is gewerkt met de beste beschikbare technieken en de meest optimale inzichten. Dat is nochtans niet wat uw administratie de OVAM daarover zei. Ik zal nog één keer voorlezen wat zij toen als antwoord gaven op die 70 microgram: "De voorgestelde toetsingswaarde voor hergebruik van bouwkundig bodemgebruik bedraagt 70 microgram per kilogram droge stof. Gezien de vergaande economische consequenties van oponthoud voor dit dossier en de omvang van de kosten voor het nodige verder onderzoek gaan we akkoord, rekening houdend met de huidige stand van kennis. Het criterium van 4,7 microgram werd gebruikt voor de toetsing van de gemeten concentraties ... *(onverstaanbaar)* ... en niet 0,53 microgram per liter." Men had daar dus wel degelijk een grote opmerking bij maar men heeft daar omwille van de voortgang van het dossier geen stokken in de wielen willen steken. Het is duidelijk dat men zich op dat moment niet heeft gebaseerd op de meest recente inzichten. Dat is hier al meerdere keren gezegd. Men heeft bovendien rekenfouten gemaakt en de kolomproef aangepast. Dus zijn er heel wat elementen om te zeggen dat die 70 microgram moet worden herbekeken. Daarom is het heel belangrijk dat de bereidheid om dat te doen er is.

Minister Demir, we hebben het hier al een paar keer gehad over het nemen van grondstalen, ook in de omgeving van Zwijndrecht. Er was beslist om een beschrijvend bodemonderzoek te doen in april 2019. Maar voorafgaandelijk – en dat heeft mevrouw Joke Schauvliege hier vorige week ook gezegd – was er ook aangemaand om tot een bodemsaneringsproject te komen in de Palingbeek. Dat gebeurde op 27 november 2017. Op 22 december 2017 – en dat weet u wellicht – tekende 3M daartegen beroep aan. Bij wie deed 3M dat?

Zuhal Demir: We hebben die vraag ook in de commissie behandeld. Het bodemberoep is, zoals u weet, een administratieve handeling. In januari 2021 werd het bodemberoep van 3M zonder voorwerp verklaard. Dit beroep vanuit 3M ging over het al dan niet moeten uitvoeren van een tweede gefaseerd bodemsaneringstraject. De OVAM had toen haar aanmaning in 2019, voor mijn aantreden, ingetrokken omdat door nieuwe wetenschappelijke toetsingswaarden aan 3M een nieuw bodemonderzoek werd opgelegd. Dat bodemberoep zat nog in het systeem maar had geen zin meer omdat de aanmaning door de OVAM werd ingetrokken en omdat een nieuw bodemonderzoek was opgelegd.

Mieke Schauvliege: Op 25 januari 2021 gaat u akkoord met het intrekken van dat beroep. Het wordt zonder voorwerp verklaard. Stelt u zich op dat moment dan niet de vraag hoe het met het beschrijvend bodemonderzoek zit? We zijn dan met een ander beschrijvend bodemonderzoek bezig. U stelt zich op dat moment dus niet de vraag hoe het met het beschrijvend bodemonderzoek zit dat we nadien hebben opgestart.

Zuhal Demir: Uiteraard wordt de vraag gesteld vanuit het kabinet. Als men zegt dat er nieuwe wetenschappelijke toetsingswaarden zijn en als wij een nieuw bodemonderzoek moeten uitschrijven, is het beroep zonder voorwerp. De aanmaning bestond ook niet meer. Ze was ingetrokken door de OVAM. Ik snap niet waar u naartoe wilt.

Mieke Schauvliege: Het feit dat u dat hebt ingetrokken was voor u een handeling. U hebt dat moeten ondertekenen. Dat zou toch een signaal moeten geweest zijn om u af te vragen hoe het dan zit met het andere beschrijvend bodemonderzoek, dat ruimer was gemaakt omwille van de verstrengde opinie? Hebt u dan niet de reflex gehad om eens te informeren naar de stand van zaken van dat beschrijvend bodemonderzoek dat in april 2019 werd opgestart?

Zuhal Demir: De OVAM heeft toen niet gesignaleerd dat daar bijkomende acties nodig waren. Er was toen nog geen beschrijvend bodemonderzoek klaar. Dat loopt nu. De OVAM informeerde mij dat het liep zoals het hoorde. De termijn voor orde in dit dossier was 15 april 2018. Ik kreeg toen de informatie dat er een beschrijvend bodemonderzoek was opgelegd naar de vervuiling aan de hand van nieuwe toetsingswaarden. Er was beroep aangetekend tegen een aanmaning die niet meer bestond. Die aanmaning was ingetrokken en dus was dat beroep zonder voorwerp.

Mieke Schauvliege: Ik begrijp dat u zich daar, gezien de voortgang van het dossier, geen vragen bij hebt gesteld en dat u dus wachtte op het beschrijvend bodemonderzoek dat was opgestart op 4 april 2019? Dat is dus 2 jaar na de beslissing om niet te meten in Zwijndrecht omdat er een beschrijvend bodemonderzoek zou opgestart worden. Vindt u die timing logisch?

Zuhal Demir: Wij hebben daarover vragen gesteld. Men heeft ons vanuit de administratie gerustgesteld, dat dat de manier van werken is. De aanmaning was ingetrokken en dus was het beroep zonder voorwerp.

Mieke Schauvliege: Minister, wanneer heeft de OVAM het eerste staal laten nemen in Zwijndrecht?

Zuhal Demir: De exacte datum moet ik nagaan.

Mieke Schauvliege: Was dat voor of na 1 juni?

Zuhal Demir: Ik denk na 1 juni. Maar ik kan mij niet vastpinnen op een datum.

Mieke Schauvliege: Minister, hebt u op 1 juni, net als uw collega, minister Beke, ook een mail ontvangen van schepen Steven Vervaeke?

Zuhal Demir: Dat moet ik navragen. U weet het misschien?

Mieke Schauvliege: Ja, ik weet het want hij heeft hier onder ede verklaard dat hij zowel het kabinet-Beke als het kabinet-Demir als het kabinet van minister Vandenberghe op de hoogte heeft gesteld van de metingen die ze hebben vastgesteld op 1 juni. Minister Beke zei: op 1 juni om 19 uur en zoveel. De mail bevatte alarmerende resultaten. U komt hier naar de onderzoekscommissie en u hebt geen weet van een bericht van Zwijndrecht op 1 juni aan uw kabinet over de opvallende onrustwekkende metingen in Zwijndrecht?

Zuhal Demir: Ik heb bilaterale contacten gehad met de schepen. De opdrachthouder is dan ook begonnen aan zijn aanstelling. We hebben toen gezegd dat hij moest beginnen met die metingen.

Mieke Schauvliege: In zijn mail, die we dan ook best toevoegen aan het dossier, heeft schepen Vervaeke gemeld dat hij zeer verontrust is en dat hij vaststelt dat er op dat moment nog geen enkel staal was genomen door de OVAM. De vraag of de OVAM op 1 juni al had gemeten is daarmee beantwoord.

Zuhal Demir: Ik krijg hier nu de mededeling: de eerste stalen zijn genomen op 18 juni. Wij hebben dat gevraagd aan de OVAM. Nogmaals, daarover ging mijn discussie met de OVAM. Zijn er eigenlijk stalen genomen? Zijn er onderzoeken gebeurd? Men verwees toen naar allerlei bodemonderzoeken enzovoort. Ik zei dat het specifiek over stalen ging. Na

veel vijfen en zessen bleek dat die stalen niet waren genomen. Wij hebben toen wel moeten zeggen dat ik niet zou wachten tot eind januari, tot nu dus, op een volledig bodemonderzoek. Ik wilde dat zo snel mogelijk weten. Het had geen zin om te wachten tot eind januari. De OVAM is dan op 18 juni staalnames gaan doen.

Mieke Schauvliege: Vindt u het normaal dat in 2017 de hoofddiscussie was of er zou worden gecommuniceerd en gemeten, en dat de OVAM dan 4 jaar later nog altijd geen enkel staal heeft genomen? Is dat logisch?

Zuhal Demir: Neen, en dat is ook de reden waarom ik daarstraks op de vraag van collega Sintobin heel duidelijk heb gezegd dat ik het, los van communicatie, wel belangrijker vind dat er bijkomende metingen of staalnames zouden worden gedaan, zeker in de woonzones van Zwijndrecht. Dat zou al dan niet uitsluitel geven voor al die vragen die ook in het rapport-Tytgat voorkwamen: mag je groenten eten, hoe zit het met het grondwater, kunnen de kinderen spelen in de zandbak ...? In die studie worden dan bepaalde limieten aangegeven. De OVAM had misschien wel die bijkomende onderzoeken moeten doen. Ik zou dat wel hebben laten doen. Zeker omdat de studie van professor Tytgat toch wel twijfelgevallen bevat, specifiek met betrekking tot de woonzones. Ik vind ook dat dat had moeten worden doorgegeven aan het AZG. Los van de communicatie. Ik vind ook wel dat je moet weten wat je gaat communiceren. Men vroeg of die onderzoeken nu waren gebeurd of niet. Tegen dat ik daar een antwoord op kreeg ... Maar ondertussen kreeg ik natuurlijk in het parlement heel wat vragen hierover van verschillende collega's. Ik wilde wel weten of er bijkomende onderzoeken waren gebeurd. Men verwees dan naar bodemonderzoeken in juni 2022. Ik wilde daar niet op wachten. Dan zijn we op 18 juni begonnen. U raakt daar inderdaad een punt aan waar ik toen ook een bezorgdheid over had. Ik vind dat we moeten bekijken waar we in de fout zijn gegaan, waarom die reflex er niet is geweest.

Mieke Schauvliege: Minister, het is opvallend dat er op 1 juni alarmerende stalen binnenkomen, dat er een spoedoverleg plaatsvindt op 4 juni en dat er dan stalen worden genomen door de OVAM, maar voordien gingen er ook wel alarmsignalen af. Er was de EFSA-opinie. Er was bijvoorbeeld de aanmaning van 3M naar aanleiding van de Palingbeek. Dat dossier is meerdere keren op uw bureau gepasseerd, maar toch is er bij u geen enkele keer een alarmbel afgegaan waardoor u vond dat daar iets dieper moest worden op ingegaan omdat daar een probleem zou kunnen rijzen.

Zuhal Demir: De OVAM zelf heeft altijd de afweging gemaakt om alles in te zetten op dat beschrijvend bodemonderzoek van 3M en heeft beslist om daarbuiten geen metingen te doen. Nochtans, toen Zwijndrecht zelf in het voorjaar van 2021 een signaal uitstuurde, in de media maar ook naar aanleiding van de verschillende vragen, heb ik beslist om niet te wachten op het beschrijvend bodemonderzoek en om meteen te beginnen met de staalnames. Die zijn dan ook gebeurd. In de omtrek van de 3M-fabriek zijn ze niet echt geruststellend. Daarom hebben we ook richting 3M de ingebrekestelling gedaan. Het is toch de bedoeling dat we die tuinen gaan opkuisen en proper maken. Dat betekent dat 3M zal moeten betalen. Dat is ook de reden geweest waarom we die ingebrekestelling vrij ruim hebben gedaan.

Mieke Schauvliege: Minister, ik heb nog een vraag over de grondhopen. We hebben hier al veel discussies gehad over die hopen die op de terreinen van 3M liggen, of het afval is of niet. 3M heeft hier verklaard dat er al 25 jaar lang grote hopen op hun terrein liggen. Het blijken grondhopen te zijn, afkomstig rond rioleringen die lekten enzovoort, met hoge concentraties PFAS dus. De dading zegt dat er delen kunnen worden verwerkt in de berm. Na 25 jaar heeft de afdeling Handhaving van het departement plots in oktober 2021 een proces-verbaal opgemaakt met een aanmaning om tegen 1 februari 2022 die hopen te verwijderen. Kunt u mij daar de logica van toelichten?

Zuhal Demir: Ik denk dat het toch goed is dat de dienst Handhaving ...

Mieke Schauvliege: Absoluut, maar waarom nu, is mijn vraag?

Zuhal Demir: Omdat er vanuit de politiek toch wel een duidelijk signaal komt dat dit voor ons essentieel en belangrijk is, hoewel de dienst Handhaving op zichzelf werkt en autonoom is. Als ze zien wat er allemaal in de media komt en met wat we bezig zijn, dan is het niet meer dan logisch dat men dat doet.

Mieke Schauvliege: Lopen we daarmee niet het risico dat, als de hopen verwijderd zullen zijn, het bewijsmateriaal van die hopen weg is, door het nu plots te doen? Die hopen liggen daar al jaren en zijn al jaren een groot probleem. Nu stuurt u een aanmaning uit om tegen 1 februari alles te laten verdwijnen. De vraag is of dit voldoende gedocumenteerd is om te zorgen dat er geen probleem met bewijslast ontstaat. Wat is de aanleiding dat het nu plots wel gebeurt, terwijl er in het verleden nooit actie is ondernomen?

Zuhal Demir: Ik stuur die aanmaningen natuurlijk niet zelf, collega Schauvliege. Dat zou een beetje raar zijn. Ik denk dat ik de afdeling Handhaving daarover zal moeten bevragen, maar ik weet wel dat zij dat zeer weloverwogen zullen doen. Zonder bewijslast gaan er geen hopen verdwijnen, zeker gezien de context waarin we zitten.

Er loopt trouwens ook een beroep van 3M tegen de bestuurlijke maatregel die door Handhaving is genomen. Daar moet ook nog een uitspraak over komen.

Mieke Schauvliege: Minister, u verklaarde daarnet dat u geen contact hebt gehad met 3M. Blijft u daar nog altijd bij?

Zuhal Demir: Dat heb ik niet gezegd. Ik heb heel duidelijk gezegd dat ik contact heb gehad met mevrouw Rebecca Teeters. Er was ook iemand van de lokale fabriek bij, Peter Vermeulen of zo iets. Er was nog een mevrouw bij wiens naam mij ontsnapt. We hebben daar inderdaad contact mee gehad. De contacten lopen vaak in het bijzijn van onze advocaten omdat je toch altijd moet opletten.

Mieke Schauvliege: Mijn vraag was niet goed gesteld, minister. Ik bedoelde eigenlijk voor het uitbreken van deze PFOS-zaak.

Zuhal Demir: Neen, niet voor het uitbreken. U weet dat ik redelijk terughoudend ben in mijn contacten.

Mieke Schauvliege: Uzelf niet. En uw kabinet? Heeft uw kabinet contact gehad met 3M?

Zuhal Demir: Ja, er zijn wel, toen de berichten ... Veel verder moet ik navragen. Tijdens de berichtgevingen hebben we vanuit het kabinet natuurlijk wel gebeld. Want op een bepaald ogenblik zei men zelfs: 'Er zijn wel bijkomende staalnames gedaan in 2017. 3M heeft die gedaan.' Dan heeft mijn kabinet wel gebeld: 'Hebben jullie ooit staalnames moeten doen in Zwijndrecht?' Dat herinner ik me wel dat het kabinet dat heeft gedaan.

Mieke Schauvliege: We hebben van 3M een overzichtje gekregen van alle contacten met kabinetten en ministers of politiek verantwoordelijken van 2000 tot nu. Op dat lijstje staat een overleg op 4 februari 2020 met het kabinet Demir.

Zuhal Demir: Ja, dat kan.

Mieke Schauvliege: Waarover ging het?

Zuhal Demir: Zoals ik al heb gezegd, weet ik dat niet. Ik moet dat vragen. Ik weet wel dat er voor de berichtgevingen contacten zijn geweest. Het kan zijn in 2020 ook. Ik zal eens moeten vragen waar het concreet over ging.

Mieke Schauvliege: De titel van dat contact was 'herberekening uitstoot 3M'.

Zuhal Demir: Ah, ja, ja. Ik herinner me zoiets dat ze voor uitstootrechten langs zijn geweest om dat te bediscussiëren. Ik ga moeten vragen wat het concreet was, maar het had niks met dit dossier te maken. Het ging over ICL (indirect carbon leakage) zelf. Ik ga het moeten vragen. Het ging over energie, dus ik zal het moeten vragen.

Mieke Schauvliege: Het ging inderdaad over de uitstoot van F-gassen door 3M. Jaarlijks gaat er 1,4 miljoen ton CO₂-equivalent aan broeikasgassen door de schoorsteen van 3M. Dit heeft natuurlijk een heel grote impact op de hoeveelheid uitstoot die in Vlaanderen mag – mag – worden gerealiseerd. Er zou een foute meting zijn gebeurd waardoor de Vlaamse hoeveelheid die mag worden uitgestoten, op basis van een fout gegeven is berekend. Ik kan me eigenlijk niet goed voorstellen dat u zo'n zwaarwichtig element niet meer weet.

Zuhal Demir: Ik weet dat er een discussie is geweest over de metingen. Maar ja, wij doen die metingen niet zelf, mevrouw Schauvliege, de administratie doet dat. Volgens mijn weten hebben we daar ook een schriftelijke vraag over beantwoord. Maar de details ken ik niet. Het gebeurde in het kader van energie en klimaat. Maar men zegt mij net dat we een schriftelijke vraag hierover hebben beantwoord. Ik zal het nagaan.

Mieke Schauvliege: Ten gevolge van die foute meting hebben we meer mogelijkheid om CO₂-equivalenten uit te stoten. Dus, die fout en dat overleg zijn wel zeer cruciaal bij de opmaak van het Klimaatplan en dus is het ook wel belangrijk dat we dat ten gronde bekijken.

De voorzitter: Mevrouw Schauvliege, kunnen we bij PFOS-PFAS blijven?

Mieke Schauvliege: Ik denk dat het zeer belangrijk dat we alle contacten met 3M goed nagaan. Als je met 3M onderhandelt, kan dat op alle vlakken ...

Zuhal Demir: Dat klopt, mevrouw Schauvliege, maar ik wil wel heel duidelijk stellen dat wij geen bijstelling of wat dan ook doen. Als zij iets vragen in het kader van ICL, wordt door de administratie gewoon de regelgeving toegepast. Het kan dat er door de administratie iets fout is berekend en dat ze de regelgeving aan hun kant hebben, dat kan. Ik moet het navragen. Ik weet wel dat er een schriftelijke vraag is geweest die we hebben beantwoord.

Mieke Schauvliege: Ik heb nog een voorlaatste vraag, een vraag over politieke cultuur.

Zuhal Demir: Over wat?

Mieke Schauvliege: Over politieke cultuur. Het is eigenlijk een vraag aan de drie ministers die hier zijn. Wat we de afgelopen weken hebben gezien, is dat er toch wel zeer veel positiewissels van medewerkers van kabinetten zijn doorgegaan. Als je dat als buitenstaander hoort, neigt dat naar: 'Zit er geen belangenvermenging in?'

Ik ga even schetsen wat we allemaal de afgelopen weken hebben gezien en gehoord. In het cv van Bart Van Camp lezen we dat hij eerst bij Lantis werkte, dan op het kabinet van Koen Kennis in Antwerpen, dan op het kabinet van Ben Weyts. Daarna werd hij directeur Omgeving bij Lantis. Mijnheer Uytendhouwen, jurist bij Lantis, nauw betrokken bij de onderhandelingen met 3M, vertrekt plots in 2017 naar het kabinet-Schauvliege om een jaar later, in november 2018, terug te keren naar Lantis. In de Panoreportage 'Omgeving verwaarloosd' wordt gezegd dat controles bij 3M lange tijd werden verhinderd. Een ander element: 2,5 miljoen euro aan subsidies vertrekken uit het Klimaatfonds naar 3M vanaf 2017. De huidige baas van het Agentschap Innoveren & Ondernemen is Mark Andries die in 2015 in de raad van bestuur van BAM zetelt en daarmee goed op de hoogte is van de PFOS-problematiek en de rol die 3M daarin speelt. Voor alle duidelijkheid, ik uit hier geen beschuldigingen maar stel gewoon vast.

Een laatste element is de samenstelling van de raad van bestuur van Grondbank vzw, die de technische verslagen voor BAM goedkeurt. De OVAM heeft die ongeldig verklaard en ze zijn vernietigd door de Raad van State. Voor alle duidelijkheid: een grondverzetregeling, technische verslagen, Grondbank. Een grondbeheerorganisatie keurt de verslagen goed, niet de OVAM. De raad van bestuur van Grondbank bestaat uit vier leden uit de bouwsector: de Confederatie Bouw, ORI vzw, VlaWeBo vzw (Vlaamse Wegenbouwers). De raad van bestuur, noch directeur-generaal, heeft ooit inzage in een individueel dossier, zegt Andy Heurckmans, de directeur van Grondbank. "Sinds 17 jaar dat ik er werk, wordt consequent gezwegen over individuele dossiers." We willen dat natuurlijk heel graag geloven, maar als je de samenstelling van de raad van bestuur ziet, dan is dat een bizar verhaal. De directeur-generaal van de Confederatie Bouw, die toenmalig voorzitter en secretaris-generaal van Voka was, zit sinds mei in de raad van bestuur van Lantis. Bij ORI vzw zijn 60 procent van de bestuursleden op een of andere manier betrokken bij de Oosterweelverbinding, Lantis. Onder hen zijn onder meer CEO Luc Hellemans en Erwin Malcorps van Sweco, twee namen die ook al de revue passeerden in de onderzoekscommissie. Ook Witteveen+Bos, Antea, Tractebel en Arcadis maken deel uit van de raad van bestuur van ORI en ze hebben allemaal banden met dat project.

Bij VlaWeBo treden Stadsbader, Willemen Infra, BESIX en COLAS Belgium op als wegenbouwers voor Lantis. Dat zijn vier van de vijftien leden van de raad van bestuur.

Als je dit allemaal bij elkaar legt, de positiewissels en de onderlinge banden, zijn we dan zeker dat belangenvermenging voor 100 procent is uitgesloten in heel die keten van besluitvorming? Een vraag.

Zuhal Demir: Een vraag. Mevrouw Schauvliege, ik ga hier vanuit mijn stoel niemand met de vinger wijzen of zeggen 'Die en die, dat is belangenvermenging'. Sorry, dat ga ik niet doen. Dat kunt u van mij niet verwachten.

Mieke Schauvliege: Neen, mijn vraag is of u zeker bent dat belangenvermenging is uitgesloten.

Zuhal Demir: U gaat daar blijkbaar van uit.

Mieke Schauvliege: Dat er systemen zijn die dat uitsluiten?

Zuhal Demir: U gaat er blijkbaar van uit.

Mieke Schauvliege: Ik ga daar niet van uit. Mevrouw Demir, ik stel gewoon vast dat er heel veel positiewissels zijn van een kabinetsrol naar een organisatie ...

Zuhal Demir: Ja, dat zal in de kabinetten van Groen misschien ook zo zijn. Ik heb dit onderzoek niet gedaan. Ik weet het niet, mevrouw Schauvliege.

Mieke Schauvliege: ... op sleutelfuncties ...

Zuhal Demir: Als u indicaties hebt, wil ik het nu weten, en dan gaan we naar het parket. Zo simpel is het. Meer kan ik daar niet over zeggen. Meer kan ik niet zeggen. Dus, als u indicaties hebt, zeg het tegen mij, en dan gaan we naar het parket. Maar hier staan freewheelen, daar hou ik niet van. Ik ben iemand die het oppakt. Als u zegt dat er bepaalde indicaties zijn, zeg het, en dan gaan we met z'n allen samen naar het parket.

Mieke Schauvliege: Andy Heurckmans, directeur van Grondbank, heeft hier letterlijk verklaard: "Als er moedwillig ..." – dat was de vraag – "... gesjoemeld wordt met normen, kan dat dan gebeuren en zal u dat opmerken als Grondbank? Wij hebben toen gezegd 'neen'."

Zuhal Demir: Dan zou ik toch wel graag willen toevoegen: als u indicaties hebt die concreet zijn, dan mag u dat vertellen en dan gaan we naar het parket om dat aan te geven, want ik hou daar niet van. Twee, de OVAM controleert Grondbank en er zijn ook audits om controle uit te voeren. Als u meer weet, dan had u misschien eerder naar het parket moeten gaan.

Mieke Schauvliege: Hebt u enig idee hoeveel keer de OVAM Grondbank heeft gecontroleerd?

Zuhal Demir: Ik kan er nu geen getal op kleven.

Mieke Schauvliege: Eén keer.

Zuhal Demir: Voorzitter, het is gemakkelijk om alles voor te lezen, maar wij moeten hier zeggen hoeveel keer er audits zijn geweest, hoeveel keer dit en hoeveel keer dat. Op deze manier wordt het wel een beetje moeilijk.

Mieke Schauvliege: Mevrouw Demir ...

De voorzitter: Dames, ik stel voor dat we elkaar laten uitspreken, dat is altijd makkelijker.

Als u dergelijke detailcijfers vraagt van hoeveel keer controle, dan neem ik aan dat de minister dit ter plekke niet kan zeggen. Een schriftelijke vraag is dan het meest aangewezen. Het is een controle-instrument dat wij als Vlaams Parlement voorhanden hebben.

De minister kan ook, als ze dat wenst, stukken laten bezorgen, zoals ook andere collega's het in het verleden hebben gedaan.

Zuhal Demir: Ik vind ook dat, als er belangenvermenging is, voorzitter, collega's, dan moet er worden opgetreden. Als u daar weet van hebt, wil ik het graag weten, en ik denk iedereen in het halfroond. Dan gaan we met z'n allen naar het parket.

De voorzitter: Dat is duidelijk, minister Demir.

Mieke Schauvliege: Voor alle duidelijkheid, ik heb naar het systeem gevraagd. Ik beschuldig hier niets of niemand, dat wil ik toch nog eens meegeven. Het is wel opvallend dat er heel veel verbanden zijn.

Om een antwoord te geven op het aantal controles: de directeur van Grondbank heeft verklaard dat er één is geweest en dat doet ook de wenkbrauwen fronsen. De grondverzetregeling bestaat al zo lang en Grondbank moet die controleren, maar ze heeft nog maar één keer een echte controle gehad op haar technische verslagen.

Tot daar mijn vragen.

De voorzitter: De heer D'Haese heeft het woord.

Jos D'Haese: Ik ga beginnen met een vraag aan mevrouw Demir. *(Opmerkingen van Zuhal Demir)*

Mevrouw Demir, we gaan wel een klein beetje serieus ... *(Opmerkingen van Zuhal Demir)*

Het is wel speciaal dat u zich erover verbaast dat u in een onderzoekscommissie vragen krijgt. Daar dient het spel voor. *(Opmerkingen van Zuhal Demir)*

We hebben 3M hier twee keer gehad en dat was niet plezant voor die mensen. Er zijn hier ook vragen over 3M en de controle daarop. U staat niet aan de knoppen bij 3M, als ik me niet vergis, maar wel aan de knoppen bij de overheid. Zijn we het daarover eens? *(Opmerkingen van Zuhal Demir)*

Oké, dan zullen we daar vragen over stellen.

De voorzitter: Goed, ik stel voor dat we starten met vragen. Het is inderdaad zo, minister Demir, dat u vandaag al heel veel vragen hebt gehad, maar dat is enigszins begrijpelijk.

De heer D'Haese heeft het woord.

Jos D'Haese: Dat lijkt mij inderdaad ook niet onlogisch.

Mevrouw Demir, ik zal beginnen met u gelijk te geven. We moeten inderdaad naar de hele keten kijken. De vraag is natuurlijk wie aan die keten trok en in welke richting. Het is immers wel heel opvallend dat die keten op al die verschillende momenten faalt, op het cruciale moment dat er zoveel druk is om de Oosterweelverbinding te realiseren, terwijl iedereen het er vandaag roerend mee eens is dat de administraties fantastisch werk leveren. Dat zegt iedereen: "Vandaag doen de administraties fantastisch werk." Ik vind het dan wel heel gemakkelijk om alles wat in het verleden misgelopen is, nu op de administraties af te schuiven, want de vraag is ook welke signalen er van de top kwamen, ook vandaag nog trouwens. Ik ga er dus nog één keer op terugkomen. In juni, voor u vroeg om een onderzoekscommissie – waarom dat dan was, interesseert me niet echt – heeft niemand, uw voorzitter noch collega's binnen de Vlaamse Regering noch parlementsleden van uw meerderheid, u verteld op basis waarvan is beslist om geen actie te ondernemen? Als ik het zo hoor, dan zegt iedereen: "Het was heel duidelijk: er was geen humaan-toxicologisch risico." Dan neem ik aan dat u dat toch gehoord hebt, of niet?

Zuhal Demir: Collega, voor de berichtgeving in de kranten en de vragen die hierover gesteld zijn in de commissie, heb ik hier inderdaad niet met de collega's of ik weet niet wie over gesproken.

Jos D'Haese: Ik bedoel naar aanleiding van de berichtgeving.

Zuhal Demir: Ook niet. Ik ben daar niet over bevraagd en niemand heeft mij gezegd hoe het moet. Zo werkt het niet. U denkt misschien dat het zo werkt, maar zo werkt het helaas niet.

Jos D'Haese: Maar als u zich als bevoegd minister vragen stelt, dan neem ik aan dat u vooreerst gaat luisteren, niet bij parlementsleden, maar bij uw collega-ministers, bijvoorbeeld minister Weyts, die daar bevoegd voor was, of bij uw partijvoorzitter, die daar heel erg bij betrokken was, of bij mevrouw Joke Schauvliege, die vandaag nog altijd in het parlement zit, met de vraag: 'Hoe zat dat juist? Want ik begrijp het niet helemaal.' Dat is dus helemaal niet gebeurd?

Zuhal Demir: Nee, zoals het een minister betaamt, heb ik een omvattende nota gevraagd aan mijn administratie en die heb ik begin juni gekregen, met daarin heel de historiek. Ik wil daar wel nog even op terugkomen. Ik heb hier heel duidelijk gezegd dat het heel gemakkelijk is om de zwartepiet naar de een of andere administratie door te schuiven. Ik vind het niet plezant, voorzitter, dat er mij hier woorden in de mond worden gelegd. Ik heb heel duidelijk gezegd dat het hier gaat over een volledige keten, een systeemfalen, van het lokaal bestuur over de administraties tot eenieder. Binnen die hele keten moeten we zien waar het fout is gelopen, waarom bepaalde informatie niet doorgegeven is, waarom er op een bepaald ogenblik geen bijkomend onderzoek is gebeurd in woonzones. Ik heb nooit beweerd dat er maar één administratie of één iemand is die fouten heeft gemaakt, want daar houd ik niet van. Het moet juist gesteld worden.

Ik heb naar aanleiding van de berichtgeving inderdaad niet gebeld om te vragen: "Bart, hoe zit dit of, Ben, hoe zit dat?" Dat heb ik niet gedaan. Ik ben wel naar mijn administraties gegaan: ik heb het ANB bevraagd, ik heb de OVAM bevraagd, ik heb de VMM bevraagd. Ik denk dat het zo hoort, maar misschien is dat in uw hoofd niet zo. Dat is hoe ik werk. Ik heb heel mijn administratie bevraagd, heb stukken opgevraagd, heb in juni Lantis ook

vragen gesteld, maar ik heb inderdaad niet de politiek bevraagd. U kunt mij dat verwijten, maar goed, zo heb ik gewerkt.

Jos D’Haese: Voor alle duidelijkheid, ik verwijt u niets, maar ik probeer de opmerkelijke bocht van verdachtmakingen in alle richtingen naar eensgezindheid is te begrijpen. Ik verwijt u niet dat u de ene of de andere al dan niet hebt gevraagd wat ze ervan vonden.

Zuhal Demir: Wat bedoelt u met verdachtmakingen?

Jos D’Haese: We gaan toch niet tegen elkaar liegen? De periode mei-juni-juli was niet zo heel mooi om aan te zien in de pers, hoe er anoniem werd verschoven van de ene naar de andere minister. Dat staat in schril contrast met de eensgezindheid die we de afgelopen weken hebben gezien.

Zuhal Demir: Mijnheer D’Haese, ik kan natuurlijk enkel spreken over mezelf. U kunt dat nagaan: ik heb altijd gezegd dat ik geïnteresseerd ben in de waaromvraag. Ik denk dat deze parlementaire onderzoekscommissie, als ze geen dode muis wil baren, zich ook moet bezighouden met die waaromvraag. Hoe komt het dat bepaalde informatie inderdaad niet wordt meegegeven. Hoe komt het dat bepaalde onderzoeken die tijdens gemeenteraden in Zwijndrecht enzovoort worden toegelicht, geen aanleiding geven? Als er al onderzoek gebeurt op muizen, waarom doen we dan in godsnaam geen onderzoek op mensen? Dat zijn toch cruciale elementen in het dossier. U moet zich toch de vraag stellen hoe het komt dat er bij de eerste onderzoeken bij werknemers in 2005 geen alarmbellen zijn afgegaan. Dat is de waaromvraag. Het is niet de wievraag, maar de waaromvraag. Als we die kunnen beantwoorden, dan kunnen we ook het systeem verbeteren. Ik denk dat het daarover moet gaan, in plaats van de verdachtmakingen die ik hier toch al een paar keer heb gehoord.

Jos D’Haese: De waaromvraag, daar gaat het inderdaad over, hoewel ik er stilletjes aan genoeg van begin te krijgen om van mensen die wij hier ondervragen, verteld te worden hoe wij ons werk moeten doen. Maar dat terzijde. Het is opvallend, mevrouw Demir, dat u, als u spreekt over de keten, gaat van de lokale besturen tot de administraties, maar dat er daarboven blijkbaar niets meer is. U zei daarnet dat u bij een aantal diensten of administraties een liefde voor de gemeenschap mist. Ze zijn niet actief genoeg. Mijn vraag is dan, als u terugkijkt op de aanpak van het dossier in 2017, of u ook liefde voor de gemeenschap mist bij uw voormalige collega’s, bij de ministers die u zijn voorafgegaan.

Zuhal Demir: Collega D’Haese, zoals ik heel duidelijk heb gezegd – ik heb dat ook al geantwoord bij collega Sintobin – de vraag of er in 2017 gecommuniceerd had moeten worden, is een vraag die u waarschijnlijk ook aan de verantwoordelijken hebt gesteld. Wat ik wel belangrijk vind, is dat er op basis van het rapport-Tytgat suggesties worden gedaan in verband met woonzones, maar dat er geen verdere stalen zijn genomen. De discussie moet erover gaan waarom dat niet is gebeurd en we moeten er vooral voor zorgen dat dat in de toekomst niet weer gebeurt. Daar moet het over gaan, denk ik.

Ik heb mij naar aanleiding van het dossier inderdaad bij heel wat diensten geïnformeerd, maar ik heb niet ik weet niet wie allemaal zitten bellen in de politiek. Zo zit ik nu eenmaal niet in elkaar.

Jos D’Haese: Wij gaan hier op zoek naar politieke verantwoordelijkheid. Dat is de definitie van een onderzoekscommissie. Als u vandaag zegt dat er wél onderzoek had moeten gebeuren naar de vervuiling in Zwijndrecht, dan ben ik het daar volmondig mee eens. Als u vandaag zegt dat het agentschap Zorg en Gezondheid wél ingelicht had moeten worden, dan ben ik het daar volmondig mee eens. De vraag is dan wel, mevrouw Demir – en dat is niet onbelangrijk – of u het dan ook met mij eens bent dat wie aan het stuur zat in 2017 – ik noem daarbij geen namen – de politieke verantwoordelijken, fouten hebben gemaakt bij die aanpak. U bekritiseert die aanpak hier vandaag, volgens mij ook terecht. Dat is een andere versie van de feiten dan wat we hier vorige week hebben gehoord van diezelfde verantwoordelijken, die zeggen dat ze geen enkele fout hebben gemaakt, zij noch hun

administratie. Vindt u dat de politieke verantwoordelijken voor dit dossier in 2017 fouten hebben gemaakt in dit dossier, ja of neen?

Zuhal Demir: Ik denk dat het aan de onderzoekscommissie is, mijnheer D'Haese, om alle puzzelstukjes – want jullie zijn in het bezit van alle puzzelstukjes, denk ik – bijeen te leggen en daar een oordeel over te vellen. U gaat mij niet kunnen verleiden om daar uitspraken over te doen, want het is niet aan mij ...

Jos D'Haese: Maar u hebt dat al gedaan.

Zuhal Demir: Ik ben geen onderzoeksrechter, ik zetel niet in deze onderzoekscommissie, jullie wel, dus het is niet aan mij om dat te zeggen. Ik zeg gewoon, als ik kijk naar mijn diensten, dat er bijkomende staalnames hadden moeten gebeuren in woonzones of dat de OVAM de reflex had moeten hebben om info door te spelen aan het agentschap Zorg en Gezondheid enzovoort.

Jos D'Haese: Het is toch wel opvallend, mevrouw Demir, dat u wel een oordeel kunt vellen over wat de administraties goed of niet goed hebben gedaan, maar niet over wat de politieke verantwoordelijken van die administraties goed of niet goed hebben gedaan. De beslissing om niet te communiceren naar het agentschap Zorg en Gezondheid is hier verdedigd door de vorige verantwoordelijke. U zegt dat dat fout was. De beslissing om geen stalen te nemen, die wordt niet alleen verdedigd door de vorige politiek verantwoordelijke, maar werd ook mee door die politiek verantwoordelijke genomen. Als u hier vandaag kunt zeggen dat de administraties liefde voor de gemeenschap missen en fouten gemaakt hebben, dan moet u hier toch ook kunnen zeggen dat ook uw voorgangers fouten hebben gemaakt. 1 en 1 is toch 2?

Zuhal Demir: Het is goed dat u onderzoeksrechter speelt, maar u legt me hier woorden in de mond. Ik heb niet gezegd dat ik vond dat er gecommuniceerd moest worden. Ik heb altijd gezegd – en ik ga het hier nogmaals herhalen – ...

Jos D'Haese: Ik heb dat niet gezegd. Het agentschap Zorg en Gezondheid ...

Zuhal Demir: ... dat men natuurlijk wel moet weten wat men moet communiceren. Als ik het rapport van professor Tytgat lees over die woonzones, dan vind ik dat dat doorgegeven had moeten worden aan het agentschap Zorg en Gezondheid. Als Zorg en Gezondheid begin juni zegt dat het van niets afwist, dan moeten er toch alarmbellen afgaan en moet je toch zeggen dat een overheidsdienst niet zo mag werken? Welke conclusie u daaruit wilt trekken over de politiek, dat laat ik aan u over, maar dat is niet aan mij. Ik kijk gewoon hoe mijn diensten werken en hoe we de diensten verder kunnen verbeteren. Daar gaat het mij over. U interesseert vooral de wievraag, mij interesseert vooral de waaromvraag.

Jos D'Haese: De vraag is inderdaad waarom, mevrouw Demir. Waarom zouden die administraties op al die verschillende vlakken vastlopen? Welk belang hebben die daarbij? Nul belang, zeker als we zien dat ze doorheen dat hele proces hebben aangegeven, vanuit BAM, dat er gecommuniceerd moest worden, en vanuit de OVAM, dat er extra onderzoeken moesten gebeuren. Doorheen heel dat proces zien we dat de administraties zeggen wat er allemaal moet gebeuren, maar het gebeurt niet. En dan is er natuurlijk de waaromvraag. Waarom gebeurt dat niet? En dat begint altijd aan de top.

U vraagt ons om ons de waaromvraag te stellen. Eén optie, en die is niet zo heel gek, is dat er een heel grote druk was om het Oosterweelproject tijdig te doen starten en dat men geen vertraging wilde door een vervelende vervuiling in Zwijndrecht. We vinden dat zelfs letterlijk terug, als we kijken naar de OVAM, die het toetsingskader van RoTS moet evalueren. De OVAM zegt: 'Jongens, het trekt eigenlijk nergens op, maar gezien de economische consequenties van uitstel, is het toch in orde.' Dan is de vraag toch wie het signaal geeft om zo te handelen? Er is toch geen ambtenaar die zo redeneert? Als u vandaag kunt zeggen dat er volgens u fouten gemaakt zijn in het verleden op het vlak van onderzoek en kennisdeling met het agentschap Zorg en Gezondheid, dan denk ik dat dat

betekent – en ik vind het jammer dat u zich daar niet over wilt uitspreken – dat er fouten zijn gemaakt door de mensen die die administraties hebben aangestuurd. Anders kunnen we stoppen met onderzoekscommissie te spelen. Als er vandaag goede dingen gebeuren, zoals de aanpassing van de normen, dan is dat de verdienste van de politiek, maar als er in het verleden zaken fout zijn gelopen, dan is het altijd de schuld van de administratie. Wel, dan moeten we geen onderzoekscommissies meer installeren natuurlijk, want dan zijn de conclusies altijd op voorhand geschreven.

Ik ga het dus een allerlaatste keer vragen en daarna houd ik erover op: vindt u dat de politieke verantwoordelijken bij de aanpak van de PFOS-problematiek in 2017 fouten hebben gemaakt, ja of neen?

Zuhail Demir: Mijnheer D’Haese, ik was er toen niet bij! Ik zat toen nog in een ander parlement, dus hoe wilt u nu dat ik hier een oordeel ga vellen over mensen? Ik was er toen niet bij. Ik stel dus voor dat de onderzoekscommissie haar werk doet. Ik kan nog niet oordelen aan de hand van een verslag. Er is een startvergadering geweest met het Steunpunt Milieu. Men zegt mij dat het dossier Zwijndrecht daar aan bod is gekomen. Ik was daar toen ook niet bij, want ik zat toen nog in de Kamer. Ik vraag het verslag op, maar aan de hand daarvan kan ik niet zien of het dossier daar aan bod is gekomen, maar u vraagt me hier nog om een schuldige aan te wijzen. Ik was er niet bij, mijnheer D’Haese! Volstaat dat?

Jos D’Haese: U was er niet bij. U kunt wel vaststellen dat er fouten zijn gebeurd bij de administraties in het algemeen, in de hele keten, dat kunt u wel vaststellen, maar u kunt niet vaststellen of de politiek verantwoordelijken van toen hun verantwoordelijkheid hebben opgenomen zoals dat had gemoeten. U stelt in tegenstelling tot uw voorganger dat er stalen genomen hadden moeten worden, wat zij niet heeft gedaan en vandaag zelfs verdedigt. Ik vind het dan heel jammer dat u niet de politieke moed hebt om te zeggen dat daar fouten zijn gemaakt. Ik vind dat jammer, dat we die politieke eerlijkheid hier niet kunnen opbrengen. Zo komen we met deze onderzoekscommissie nergens.

Zuhail Demir: Mijnheer D’Haese, als een overheidsdienst een studie zoals die van professor Tytgat krijgt, dan maakt die dat toch over aan het agentschap Zorg en Gezondheid? Daar staan ook heel wat dingen in over gezondheidsrisico’s en dergelijke. Dat is waar ik op doel: er moet een reflex worden aangekweekt om ook binnen de administraties zaken door te geven. U vraagt mij nu of dat allemaal politiek bedisseld is, omdat u daar een eigen analyse over klaar hebt en dus al heel duidelijk weet hoe het in elkaar zit. Ik zeg heel duidelijk dat het aan de onderzoekscommissie is om daar een oordeel over te vellen. Ik heb uitdrukkelijk gezegd – en dat wil ik nog eens benadrukken – dat de administraties heel veel goede dingen hebben gedaan en ik heb hier nooit beweerd dat het een zwart-witverhaal is. Ik spreek hier over een hele keten en alle schakels daarin. U wilt maar één iemand aanwijzen, terwijl ik vind dat het over een heel systeem gaat. Ik zou het goed vinden als men heel het systeem, heel de ketting, alle schakels bekijkt. Dat is het verschil tussen u en mij. U zit natuurlijk in een andere partij dan die van mij, al een geluk.

Jos D’Haese: Ik ben begonnen met te zeggen dat uw ketenaanpak volgens mij correct is. We hebben hier heel veel fouten vastgesteld, bij heel veel actoren in het proces: van erkend bodemsaneringsdeskundigen tot administraties en Grondbank, overal zijn er effectief fouten gebeurd. Het enige wat ik hier kan vaststellen, is dat uw keten ophoudt op het niveau van de administraties en dat er daarboven blijkbaar geen keten meer is.

Laten we overgaan naar uw eigen legislatuur. We hebben het daarnet gehad over het eerste bodemonderzoek; dat was op 18 juni, door de OVAM. Ik had in de eerste ronde nog een andere vraag gesteld, maar misschien zijn die twee vragen verweven geraakt. Het beschrijvend bodemonderzoek dat is opgelegd aan 3M, dat niet is uitgevoerd door de OVAM maar door ERM, hun erkend bodemsaneringsdeskundige, wanneer is binnen dat beschrijvend bodemonderzoek het eerste onderzoek gebeurd? Begrijp ik het juist dat er op 18 juni nog geen bodemstalen waren genomen of geanalyseerd?

Zuhal Demir: Kunt u uw vraag herhalen?

Jos D’Haese: 3M kreeg begin 2019 een nieuw beschrijvend bodemonderzoek opgelegd. Tussen begin 2019 en het moment dat dit schandaal losbrak, juni 2021, zijn er in die periode al stalen genomen in Zwijndrecht?

Zuhal Demir: Neen. Dat beschrijvend bodemonderzoek loopt nog tot eind januari. Normaal gezien was dat tot eind juni 2022, maar we hebben gevraagd om dat te vervroegen. Dat is nog niet gerapporteerd aan ons, dus we weten dat op dit moment nog niet. Er is ook geen meldingsplicht. Los daarvan hebben wij wel apart stalen genomen, omdat ik wel vond dat wij aanwijzingen moesten hebben van de situatie, binnen een straal van 1, 2 en 3 kilometer, maar dat is natuurlijk wel niet volledig. Het was goed om die staalnames te hebben in het kader van de ingebrekestelling, omdat we ook niet konden wachten tot de oplevering van het bodemonderzoek. Eind januari – nog een paar dagen geduld – zullen we weten hoe de vork in de steel zit. Dat zal natuurlijk veel omstandiger zijn dan de stalen die wij genomen hebben.

Jos D’Haese: Het is wel goed dat er in juni stalen genomen zijn naar aanleiding van de commotie in de media, maar dat is natuurlijk rij-ke-lijk laat. In 2017 wordt gezegd dat er verder onderzoek nodig is, men beslist om het traject van het Bodemdecreet te volgen – bodemsaneringsproject en beschrijvend bodemonderzoek – maar dan moeten we vaststellen dat er tijdens de volledige ambtsperiode van uw voorganger geen enkel bodemstaal is genomen en dat er ook tijdens uw ambtsperiode geen enkel staal is genomen tot de zaak in de pers kwam. Dat is toch problematisch?

Zuhal Demir: Collega D’Haese, zoals ik eerder al gezegd heb, is het dossier Zwijndrecht in het voorjaar van 2021 bij ons op de radar gekomen. Daar zijn toen verschillende vragen over gesteld en aan de hand daarvan hebben wij gezegd dat we los daarvan stalen zouden nemen. Dat was ook een hele discussie, want als minister moet je ook soms discussiëren met je administratie. Zij zeiden dat het beschrijvend bodemonderzoek al liep, maar ik wilde wel stalen en daar zijn enkele weken of maanden over gegaan. Wij gaan eind januari het volledige beschrijvend bodemonderzoek krijgen.

Bij mijn weten is er, los van het bodemonderzoek dat nu loopt, vorige legislatuur geen aparte staalnamecampagne meer geweest. Ik weet het niet zeker, want ik heb daar zelf heel lang vragen over gesteld. Ik zeg dit nu op basis van de informatie die ik heb, maar ik weet het niet zeker. Eind januari krijgen we dus hopelijk het beschrijvend bodemonderzoek. Dat was eerst eind juni, maar we hebben 3M gezegd dat dat veel te laat was, omdat we de bevolking ook duidelijkheid willen geven. En misschien moeten we dat decreet ook eens tegen het licht houden. Is het wel normaal dat bodemonderzoeken heel lang duren? Men zegt mij: “Minister, dat is zo.” Maar ik neem meestal geen genoegen met zo’n antwoord, en daarom heb ik de opleveringsdatum ook vervroegd van eind juni naar eind januari. De staalnames dicht in de omgeving van 3M waren niet goed, dus ik denk dat we goed weten waar de vervuiling zal zitten, maar we moeten ook het beschrijvend bodemonderzoek afwachten. Vergeet niet dat het bodemonderzoek ook conform verklaard moet worden door de OVAM. Het is niet omdat het wordt ingediend, dat de overheid dan automatisch zegt dat het in orde is. Gelet op het belang van het dossier zal er ook wel heel nauwkeurig naar gekeken worden. En als het onderzoek er eenmaal is, zullen we beginnen met de vervuiling aan te pakken.

Jos D’Haese: Ik vind het toch straf dat het zolang onder de radar is gebleven. Je hebt de kwestie van het beschrijvend bodemonderzoek en die van de verstrenging van de normen, maar dat veroorzaakt blijkbaar geen rimpeling als het gaat over Zwijndrecht. Je hebt de ontwerpbodemsaneringsnormen, maar er is geen rimpeling als het gaat over Zwijndrecht. Er is het PFAS-actieplan, waarin staat dat er verhoogde concentraties zijn aangetroffen in Zwijndrecht en dat de eieren daar vergiftigd zijn, maar dat veroorzaakt geen rimpeling als het gaat over Zwijndrecht. U zei daarnet dat u, als u een studie over hoge waarden bij bosmuizen op uw bord zou krijgen, er wel voor zou zorgen dat er meer onderzoek gebeurt.

Wel, u hebt de studie op uw bord gekregen dat de eieren in Zwijndrecht vergiftigd zijn. Wat hebt u daar dan mee gedaan? Als u het mij vraagt, dan hebt u daar niets mee gedaan, tot iemand de klok luidde en alles in de pers kwam. Dan bent u inderdaad in actie geschoten en dat is uw verdienste ...

Zuhal Demir: Welke studie heb ik toegestuurd gekregen?

Jos D'Haese: De studie over de vervuilde eieren stond vermeld in het PFAS-actieplan waar u hier nu zo graag mee zwaait.

Zuhal Demir: Daarin stonden nog andere studies vermeld. Dat was een algemene bepaling rond het PFAS-actieplan, maar dat ging niet over Zwijndrecht as such. U moet het ook correct ... *(Opmerkingen van Jos D'Haese)*

Er zijn ook nog andere plekken in Vlaanderen waar er PFOS-vervuiling is en waar de eieren ook een probleem zijn. Helaas heb ik geen glazen bol om te weten over welke plek het dan gaat. U moet die dingen ook niet door elkaar halen.

Jos D'Haese: Er is één studie over eieren in heel Vlaanderen, mevrouw Demir, en die gaat over Zwijndrecht. Die studie stond in uw PFAS-actieplan. Hebt u er iets mee gedaan? Het antwoord op die vraag is neen. Dat is het enige wat ik vandaag kan vaststellen.

Zuhal Demir: Mijnheer D'Haese, er zijn nog andere gebieden in Vlaanderen waar er vervuiling is en we zijn die nu ook aan het opsporen. Het agentschap Zorg en Gezondheid heeft op verschillende plekken no-regretmaatregelen opgelegd, niet alleen in Zwijndrecht. Die studie gaat niet over Zwijndrecht as such. Die maatregelen stellen dat eieren in vervuilde zones niet gegeten mogen worden. Dat dat opgenomen is in ons actieplan, is niet meer dan normaal; daar zijn nog andere studies in opgenomen. En wat dat actieplan betreft – dat heb ik in het verleden ook al gezegd – tot voor kort was er nergens paniek en nu proberen we het probleem aan te pakken en is er ineens wel heel veel paniek. Er zijn ook studies over eieren in Menen, mijnheer D'Haese. Ik weet dat u graag heel populistisch uit de hoek komt, maar er zijn ook studies over eieren in Menen.

Jos D'Haese: Maar die studies, minister, stonden niet in uw actieplan. Er stond één studie in uw actieplan, een studie uit 2011 over Zwijndrecht. Er zijn drie eieren onderzocht en er is vastgesteld dat die enorm vervuild waren. Er zijn ook bodemconcentraties gemeten die hoger lagen dan wat de OVAM toen al wist. Ik stel alleen maar vast dat het gemakkelijk is om te zeggen dat u in het verleden allerlei studies zou hebben later uitvoeren, maar toen het op uw tafel lag, hebt u het ook niet gedaan. Dat is het enige wat ik vaststel.

Over de OVAM heb ik nog één vraag. Daarjuist heeft mevrouw Rombouts al gevraagd wanneer u op de hoogte was van de studies op eieren uit 2018-2019. U zou dat opzoeken. Ik vraag me af of u weet sinds wanneer de OVAM op de hoogte is van die studie?

Zuhal Demir: Dat gaat u aan de mensen van de OVAM moeten vragen.

Jos D'Haese: Dan zullen we dat doen, want ik vind wat we hier hebben gehoord, heel opvallend. Ik ben even hard van mijn stoel gevallen als mevrouw Rombouts. Steven Vervaet heeft hier gezegd dat hij die studie eigenlijk per ongeluk had opgepikt in een mailconversatie met de OVAM. Het was heel attent van hem om ervoor te zorgen dat de rest van de wereld daar ook van weet, maar blijkbaar wist de OVAM het dus wel al langer. Terwijl iedereen gebaart van krommenaas. Dat is wel heel straf en ik denk dat we dat verder moeten uitzoeken.

De kwestie van de 70 microgram op de werf hebben we gehad. De bijstelling van 8 naar 3 microgram is inderdaad gebeurd, maar had geen enkele impact, want er was al beslist dat er geen grond waar PFOS in voorkwam, zou worden afgevoerd, dus die norm verlagen voor vrij gebruik had geen impact. Het is de norm van 70 microgram die impact heeft, want die

bepaalt of grond wel of niet ingepakt wordt. En die norm is gebaseerd op kennis van 14 jaar geleden.

Ik heb begrepen dat de heer Vrancken naar toetsingswaarden voor grondverzet gaat kijken. Mevrouw Peeters, daarjuist is al een paar keer gevraagd of Lantis dat dan wil omzetten. Lantis is nu bezig met het herschrijven van zijn technische verslagen. Ik begrijp dat het een kwestie van weken is voor die af zullen zijn. Ik begrijp dat het voorstel voor de toetsingswaarden pas tegen eind maart klaar zal zijn. Wat is dan de bedoeling? Dat we over een paar maand die technische verslagen van Lantis nog eens opnieuw gaan herschrijven? Dat we de grond tussen 70 microgram en de nieuwe waarden opnieuw gaan uitgraven om die ergens in te pakken? Op die manier kan men toch niet werken? Er moet toch snel duidelijkheid zijn volgens welk technisch verslag en volgens welke toetsingswaarden er gewerkt moet worden? Dat kan toch niet allemaal en cours de route aangepast worden? Hoe zien jullie dat? Want voor mij is dat praktisch gezien echt niet duidelijk.

Lydia Peeters: Ik weet niet of deze vraag voor mij is of voor minister Demir ...

Jos D'Haese: Aan beiden, aan wie erop kan antwoorden.

Lydia Peeters: Wij kunnen ons maar richten op het normenkader dat voorligt. Op dit ogenblik is Lantis technische verslagen aan het laten opmaken, omdat de Raad van State, in het kader van een UDN-procedure (uiterst dringende noodzakelijkheid), de conformiteit van de vorige technische verslagen heeft vernietigd. Op dit ogenblik kan Lantis geen eigen grond verzetten en daarom laat Lantis nieuwe technische verslagen opmaken. Zoals ik daarstraks al gezegd heb, is het de bedoeling dat we die technische verslagen ook laten bekijken door Karl Vrancken en zijn expertenteam, zodat we naar de toekomst toe veilig zitten. Dat is de bedoeling. Maar op dit ogenblik is het normenkader niet voorhanden en daarvoor kijken we ... *(Opmerkingen van Jos D'Haese)*

Zuhal Demir: De opdrachthouder zal aanbevelingen doen over alle normen. De technische verslagen zullen ook getoetst worden aan de inzichten van de opdrachthouder en de OVAM.

Jos D'Haese: Oké, maar nu worden twee zaken gezegd. Enerzijds moet Lantis rechtszeker kunnen werken, iets wat we allemaal begrijpen: er moet een duidelijk kader zijn waarbinnen Lantis werken kan uitvoeren. Anderzijds wordt gezegd dat we de normen binnen een paar maanden misschien zullen herzien en dan moet Lantis zich daaraan aanpassen. Die twee zaken zijn toch niet compatibel? In de ideale situatie zou men die technische verslagen nu onmiddellijk op basis van die bodemnormen aanpassen, maar ik begrijp dat er een timingprobleem is. Maar is de idee dan dat Lantis binnen een paar maanden zijn technische verslagen opnieuw aanpast als die norm van 70 microgram wordt aangepast, of is de idee om Lantis rechtszekerheid te geven, wat er binnenkort ook beslist wordt? Dat is een belangrijke vraag.

Lydia Peeters: De technische verslagen kunnen altijd bijgesteld worden. Dat heeft men ook gedaan bij de verlaging van 8 naar 3 microgram.

Jos D'Haese: Ja, maar toen had het geen impact. Dat ging over vrij gebruik, maar er werd geen grond afgevoerd, dus die aanpassing had geen impact. De bijstelling van 70 naar bijvoorbeeld 50 microgram, om maar iets te zeggen, zou wel een grote impact hebben, want dat gaat over 10.000'en of 100.000'en extra kubieke meter grond die moeten worden ingepakt. De vraag is dus of jullie die technische verslagen binnen een paar maanden nog op die manier zullen aanpassen. De druk zal toch enorm zijn om dan gewoon te zeggen: 'Doe maar rustig verder.' Hoe zien jullie dat?

Zuhal Demir: Wat die 'doe maar rustig verder' betreft: helaas ligt alles daar nu stil.

Jos D'Haese: Inderdaad, juist daarmee.

Zuhal Demir: Ik weet niet wat jullie agenda is, maar ik hoop dat we de vervuiling kunnen aanpakken, dat we de luchtkwaliteit in Antwerpen kunnen verbeteren en dat het leefbaarheidsproject een plus kan zijn voor iedereen daar. U zegt dat we binnen een paar maanden de nieuwe normen gaan krijgen, maar dat zal al eind februari zijn.

Jos D'Haese: Daarjuist zei u eind maart.

Zuhal Demir: Dan heb ik mij vergist, maar het is eind februari. Tegen dan zal de opdrachtgever zijn aanbevelingen aan ons overmaken. Aan de hand daarvan zullen we dan de nodige beslissingen moeten nemen.

Jos D'Haese: Ik denk echter dat iedereen in de zaal hoopt dat de nieuwe technische verslagen tegen dan conform verklaard zullen zijn en dat de werf weer vertrokken zal zijn. Het is net om het niet opnieuw stil te moeten leggen dat ik vraag hoe jullie dat gaan aanpakken. U riskeert hier toch om, net op het moment dat de normen conform verklaard zijn en de werf weer kan opstarten, bij de komst van nieuwe normen weer alles te moeten aanpassen en alles stil te moeten leggen. En dan zal de vraag zijn: passen we alles weer aan of zeggen we dat ze mogen verder werken volgens de oude normen? In dat geval gaan we tot 2030 verder werken met normen op basis van kennis uit 2008. Ik denk niet dat dat een goede zaak zou zijn. Ik begrijp dat dat voor jullie ook niet duidelijk is, dus ik hoop dat we daar de komende weken duidelijkheid over krijgen.

Zuhal Demir: Er is qua timing wel een en ander afgesproken, mijnheer D'Haese, zodat we niet over een paar maanden moeten zeggen dat Lantis nog eens aanpassingen zal moeten doorvoeren. Dat zal wel op elkaar afgestemd moeten worden. Dat lijkt me heel logisch eigenlijk.

Jos D'Haese: Dat was exact mijn vraag. Het is inderdaad logisch, maar de praktijk is nu dat men die technische verslagen zo snel mogelijk goedgekeurd wil zien en men daarna ... Bon, we gaan er vandaag niet uit raken, maar ik hoop dat jullie daar toch nog eens over nadenken, want anders zal die werf telkens opnieuw opgestart en stilgelegd moeten worden.

Lydia Peeters: Dat is net wat we niet willen. Elke vertraging zorgt voor bijkomende kosten.

Jos D'Haese: Vandaar mijn vraag hoe jullie dat willen voorkomen.

Lydia Peeters: Lantis heeft onmiddellijk al het nodige gedaan om ervoor te zorgen dat de erkend bodemsaneringsdeskundige met nieuwe technische verslagen komt. Wij hebben gevraagd dat ook Karl Vrancken die verslagen mee bekijkt, omdat we weten dat de OVAM op dit ogenblik bezig is met een nieuw normenkader. Het zal sowieso op mekaar afgestemd worden, maar als Lantis al een deel van het grondverzet kan doen, dan kan men daar al mee verder. Later kunnen de verslagen dan nog desgevallend bijgestuurd worden. Maar nu gewoon wachten tot er een normenkader is, is ook geen goede boodschap.

Jos D'Haese: Dat is nu duidelijk. Nu zegt u dat u gaat kijken om het grondverzet deels op te starten en dat later voor het andere deel gekeken wordt.

Lydia Peeters: U zegt zelf dat het niet duidelijk is of die norm van 70 microgram verlaagd zal worden. Laat ons nu doorwerken, zodat ook Lantis kan verder werken. Niets doen op die terreinen en alles laten liggen, daar heeft niemand baat bij. Dat moet iedereen toch beseffen.

Jos D'Haese: Daar heeft ook niemand voor gepleit, voor alle duidelijkheid.

Lydia Peeters: Nee, maar daarom is het een goede zaak dat we zo snel mogelijk nieuwe technische verslagen hebben en zo snel mogelijk grondverzet kunnen doen met eigen gronden, niet enkel met gronden van buitenaf. De boodschap moet zijn om zo snel mogelijk

technische verslagen te hebben. Moeten die nadien bijgestuurd worden op basis van een nieuw normenkader, dan zal Lantis zich ertoe engageren, zo neem ik aan, om die opnieuw bij te stellen.

Jos D’Haese: Dat is heel helder.

Ik sluit af met twee vragen voor minister Beke, voorzitter. Minister Beke, ik blijf het een heel klein beetje vreemd vinden dat u blijft zeggen dat die bloedonderzoeken interessant zijn op populatieniveau, maar niet op individueel niveau, terwijl jullie normen gebruiken uit Duitsland met een actielimiet op individueel niveau, niet op populatieniveau. Als je daarboven zit, heb je risico op gezondheidsproblemen en moet je je medisch laten opvolgen. Dat is wat die norm betekent. U neemt ook actie en daarom vind ik het ook zo vreemd. U zegt dat u medisch milieukundige Logo’s gaat inschakelen in Zwijndrecht. Dat is een heel goede zaak. Wat is de timing daarvoor? Wanneer gaan die mensen er zijn om de mensen effectief te ondersteunen? U hebt de parallel gemaakt met Hoboken. Daar gebeurt fantastisch werk door de wijkverpleegkundigen. Mijn vraag is hoe snel we dat in Zwijndrecht mogen verwachten, zodat we de mensen daar echt persoonlijk verder kunnen helpen?

Wouter Beke: Ik moet het even navragen, maar die procedure loopt en ik denk dat we proberen om daar tegen Pasen iemand te hebben. Ik heb nagevraagd wat de concrete timing is en ik laat het u zo meteen weten.

Mag ik nu van de gelegenheid gebruikmaken om terug te komen op de vraag van de heer Gryffroy?

De voorzitter: De heer D’Haese heeft nog één vraag. Daarna kunt u terugkomen op die openstaande vraag.

Jos D’Haese: Ik ben blij om te horen dat er een concrete timing is en dat die niet te ver in de toekomst ligt.

Daarnet zei u dat Zwijndrecht nu een milieugezondheidskundig aandachtsgebied is. Sinds wanneer is dat precies? Is dat nu sinds juni vorig jaar of was dat al eerder?

Wouter Beke: Voor de zekerheid ga ik ook dat navragen, maar milieukundige aandachtsgebieden zijn gebieden waar een probleem gedetecteerd is waar een concrete opvolging aan gegeven moet worden. Dat zal dus minstens sinds de zomer van 2021 zijn, sinds 1 juli.

Jos D’Haese: Ik had gehoopt dat het sinds 2017 zou zijn, maar dat is natuurlijk het probleem dat we hier vandaag onderzoeken, vrees ik.

Voorzitter, tot daar mijn vragen.

De voorzitter: Minister Beke, u wilde nog even terugkomen op een vraag van collega Gryffroy.

Wouter Beke: Inderdaad. Het ging over onderzoeken uit het verleden en wat daarmee gebeurd is. U had het over de humane biomonitoring (HBM). Dat zijn algemene onderzoeken bij de mens, eventueel op basis van bloedstalen, maar ook op basis van urinestalen of andere elementen. Er wordt gekeken naar de mate waarin de mens blootgesteld wordt aan een aantal chemische stoffen en welk verband dat heeft met gezondheidseffecten. Sinds 2002 worden dergelijke onderzoeken op regelmatige basis gehouden om een aantal evoluties te kunnen schetsen, maar natuurlijk ook om telkens nieuwe elementen te kunnen meenemen. Het eerste humane biomonitoringsprogramma ging van 2002 tot 2006, het tweede van 2007 tot 2011, het derde van 2012 tot 2015 en het vierde van 2016 tot 2022. Ik heb daarstraks gesproken over onze partnerorganisatie

en de kennishub. We zijn nu bezig met de voorbereiding voor het vijfde programma, dat er dus zit aan te komen. Dat is het algemene kader.

Wat de relatie tot PFAS betreft: in het derde programma, dat liep van 2012 tot 2015, zaten geen hotspotmetingen voor PFAS, maar er zijn wel een aantal algemene resultaten naar voren gekomen waaruit bleek dat maar liefst 77 procent van de volwassenen voor PFOS en PFOA een waarde lieten optekenen die boven de HBM1-waarde lag. Tegelijk stelde men vast dat die waarden gedaald waren ten aanzien van het vorige programma, want toen overschreed 95 procent van de volwassenen die waarde voor PFOS en 85 procent voor PFOA. Dat gold ook voor pasgeborenen.

PFOS was dus opgenomen als een algemene parameter. Ook in het vierde programma was PFOS aldus opgenomen. Dat is ook een van de elementen, naast de verstrengde EFSA-normen, die ertoe geleid hebben dat het PFAS-actieplan er is gekomen. Zo komen we terug bij de redenering van daarstraks. Het stond gekend als een algemene problematiek. In eerste instantie werd gezegd dat een aantal producten die in het verleden gemaakt werden, niet meer gemaakt mochten worden. Men heeft gezien dat er op dat vlak een daling was. Maar er zaten geen specifieke acties in rond hotspots.

Wat de vierde generatie betreft zijn in het actieplan een aantal zaken opgenomen. De mogelijke hotspots moesten via metingen in het milieu in kaart gebracht worden. U weet dat er vorig week een geüpdatet actieplan is goedgekeurd. Daarin staat dat in de toekomst ook een hotspotanalyse meegenomen moet worden.

Intussen is die hele PFAS-problematiek ook opgenomen binnen de globale problematiek van hormoonverstorende stoffen. Er is ook een nationaal actieplan opgesteld in samenwerking met de deelstaten en de federale overheid, het zogenaamde National Action Plan on Endocrine Disruptors (NAPED). Dat actieplan zal binnenkort ter goedkeuring aan de Gemengde Interministeriële Conferentie voor het Leefmilieu en de Gezondheid (GICLG), de plaats waar alle ministers van Leefmilieu en Gezondheid samenkomen.

De voorzitter: De heer De Roo heeft het woord.

Stijn De Roo: Ik heb nog één vraag voor minister Demir. Minister, naast het inzicht over wie wat wanneer wist, wat deze middag al uitgebreid aan bod is gekomen, hebben we hier in de onderzoekscommissie ook altijd geprobeerd om geen intentieprocessen te maken en weg te blijven van insinuaties; jammer genoeg staken die toch soms de kop op. We hebben ook altijd geprobeerd om niet met de bril van het heden naar het verleden te kijken, geen gemakkelijke opgave. Ik begrijp dus ook goed dat een aantal van de getuigen die we hebben gehoord, maar ook uw collega-ministers, zich ook niet hebben gewaagd aan die wat-alsuitspraken. Voor hen die er niet bij waren in 2017 of ergens in die 20 voorbije jaren, vergt het wel wat inspanning om ons in die tijdgeest in te leven. We pakken dat als onderzoekscommissie aan door honderden of duizenden pagina's te lezen en daar een aantal zaken uit te halen voor ons eindverslag.

Desalniettemin vind ik dat u wel een aantal opvallende uitspraken hebt gedaan. Ik kan u niet letterlijk citeren, maar u hebt onder andere gezegd: "Als ik het rapport-Tytgat toen had gelezen, dan had ik sneller actie ondernomen." Daar kwam het toch op neer. U hebt ook aangegeven dat men wel bijkomende onderzoeken had kunnen doen die men dan aan het agentschap Zorg en Gezondheid had moeten doorgeven. Als ik dan een soort van opijsting maak van wanneer de alarmbellen bij u zijn afgegaan, op basis van verklaringen die u deze namiddag hebt gedaan, dan zie ik dat er onder uw ministerschap geen alarmbellen zijn afgegaan ten tijde van de verstrengde EFSA-waarden van 2018, ook niet bij het beschrijvend bodemonderzoek bij 3M, noch bij de studies die in het actieplan stonden. U hebt verklaard dat de parlementaire vragen voor alarmbellen gezorgd hebben, dat u toen in actie bent geschoten.

U hebt ook gezegd dat de studies bij bosmuizen bij u alarmbellen zouden hebben doen afgaan en dat er rond het rapport-Tytgat communicatie had moeten zijn. Over die

tussenschotten wegwerken hebben we het al gehad, maar er is al sinds 2012 een protocol tussen de OVAM en het agentschap Zorg en Gezondheid om een aantal acute zaken door te geven. Zowel de OVAM als de ministers uit de vorige legislatuur hebben verklaard dat de alarmbellen toen niet zijn afgegaan.

Nu, als ik dat allemaal voor mezelf samenvat, dan vind ik wel dat u sterke stellingen inneemt op basis van het verleden, terwijl u ook aangeeft dat u niet over alle puzzelstukken beschikt. Mijn concrete vraag is of u die concrete uitspraken over het verleden gedaan hebt op basis van de kennis die u nu hebt?

Zuhal Demir: Ik zal u misschien eerst corrigeren. Ik heb niet gezegd dat er gecommuniceerd moest worden. Iedereen heeft dat hier precies zo gehoord, maar voor alle duidelijkheid, ik heb dat hier niet gezegd.

Stijn De Roo: Minister, ik heb niet gezegd dat u zei dat er gecommuniceerd moest worden, wel dat u zei dat de OVAM het had moeten signaleren aan het agentschap Zorg en Gezondheid. Dat bedoel ik met 'communicatie'.

Zuhal Demir: Oké. Ik heb dus nooit beweerd dat er gecommuniceerd had moeten worden naar Zwijndrecht of wie dan ook. Laat dat duidelijk zijn.

Met de bril van vandaag is het inderdaad anders dan met de bril van toen, dat erken ik en daarom stel ik me op heel wat vlakken ook terughoudend op. Ik zeg gewoon: had ik het rapport-Tytgat gekregen en daarna een mail van de OVAM waarin staat dat bijkomende onderzoeken aangewezen zijn om uitsluitel te bieden, dan denk ik dat ik op basis daarvan zou gezegd hebben: "Doe dat dan maar. We gaan niet wachten op het beschrijvend bodemonderzoek enzovoort." Dat is het enige dat ik anders gedaan zou hebben, denk ik. Maar nogmaals, het is gemakkelijker om achteraf, met meer kennis van zaken, te spreken.

Het protocol lijkt me as such niet slecht. Dat is een goed initiatief. Maar het moet natuurlijk wel worden toegepast en in dezen is dat niet gebeurd. De OVAM en Zorg en Gezondheid hebben in 2012 een protocol afgesloten. Als de OVAM een pak risicoanalyses voor gezondheidsrisico's krijgt, dan zou dat volgens het protocol doorgegeven moeten worden en dat is in dezen niet gebeurd. Ik vind het protocol goed en ik weet niet of het aangepast moet worden, maar het belangrijkste is natuurlijk dat het toegepast wordt. We moeten vooral nagaan hoe we de reflex om het effectief toe te passen, kunnen versterken.

Stijn De Roo: Dank u voor uw antwoord. Ik blijf het een straffe uitspraak vinden om het rapport-Tytgat met de kennis van vandaag te beoordelen. De inzichten waren anders, zoals u ook geuid hebt, maar ik hoor een beetje ...

Zuhal Demir: Dat klopt. Ik zeg gewoon dat de OVAM op basis van het rapport-Tytgat voorstelde om stalen te nemen in woongebied om uitsluitel te bieden. Het is de combinatie van die elementen. Maar ik was er niet bij, dus de afweging kan toen ook geweest zijn dat men het bodemonderzoek niet wilde doorkruisen. Toen alles in 2021 naar boven kwam, heeft men mij ook gevraagd of ik niet beter kon wachten op het beschrijvend bodemonderzoek. Dan had ik eigenlijk moeten wachten tot nu, eigenlijk zelfs tot juni 2022. Dan heb ik even moeten armworstelen, maar ik heb toen wel beslist om al met de staalnames te beginnen. Ik zeg wat ik zeg op basis van de combinatie van beide elementen, niet enkel het rapport-Tytgat. Dat rapport laat immers nog ruimte voor interpretatie. Het is de combinatie van beide die mij ertoe zou geleid hebben om voor uitsluitel te zorgen. Dat is het enige wat ik zeg.

Stijn De Roo: Dank u voor uw antwoord. Ik blijf het straf vinden, omdat de uitspraak in mijn overtuiging een deel van de kennis die vandaag aanwezig is, combineert met de kennis die toen aanwezig was. Het is zeer moeilijk om ons in te leven in de afwegingen die toen gemaakt zijn. Daarom blijf ik het straf vinden dat u zegt dat u het op basis van die twee factoren anders gedaan zou hebben. Maar goed. Voor mij was uw antwoord duidelijk.

De voorzitter: Mevrouw Schauvliege heeft het woord.

Mieke Schauvliege: Mevrouw Demir, ik heb nog twee vragen over die tien milieu-inspecteurs die u extra gaat aanwerven of al aangeworven hebt. Het is mij niet duidelijk of dat ter vervanging is van mensen die op pensioen gaan dan wel of het extra medewerkers zijn. In de budgetten van 2021 staat dit alvast niet ingeschreven. Welke acties gaat u daar nog aan koppelen?

Zuhal Demir: Ik zal het nog eens moeten nakijken, maar naar mijn weten gaat het om 10 extra personeelsleden dit jaar. Mijn intentie is alvast om een nettotoename te realiseren, naar 2024 toe.

Mieke Schauvliege: Wij mogen in de toekomst dus extra budgetten verwachten voor personeel?

Zuhal Demir: Het personeelsplan wordt op dit moment opgemaakt door de heer Cabus. Ik heb ook altijd gezegd dat ik binnen mijn bevoegdheden ga kijken waar er nog mensen zitten die we kunnen inzetten voor handhaving. Die oefening zijn we nu aan het maken. Ik wacht ook nog op de forensische en de systeemaudit die we hebben besteld en die we respectievelijk eind februari en eind maart zullen krijgen. Zoals ik altijd gezegd heb, mevrouw Schauvliege, ga ik altijd het nodige doen. Ik heb dat ook gedaan voor de natuurinspecteurs, waar we 8 man hebben aangeworven, bij het zwerfvuil, waar ik 30 man heb aangeworven. Ik weet dat u dat niet leuk vindt, dat u liever zou hebben dat ik dat niet doe, maar u kent mij.

Mieke Schauvliege: Minister, we vinden het zeer goed dat u dat doet als dat nodig is, we vinden het alleen bizar dat u daar op rare momenten over communiceert, als de beslissingen over budgetten al genomen zijn, maar daarover gaan we hier niet discussiëren.

Wat mij nog altijd intrigeert, is de aanwezigheid van uw kabinetschef bij de discussie op het politiek stuurcomité. U verklaarde daarnet dat hij u niet heeft ingelicht over de discussie rond de communicatie, maar hebt u hem dat ook gevraagd? Uw kabinetschef, Andy Pieters, was per slot van rekening toch actief binnen het kabinet-Bourgeois?

Zuhal Demir: Ik weet dat u graag verdachtmakingen lanceert; dat is ook de politiek van Groen; u hebt dat hier heel de namiddag gedaan. Andy Pieters was toen raadgever, voornamelijk omtrent Limburgse dossiers. U zegt dat hij aanwezig was op het stuurcomité, maar hij is nooit aanwezig geweest op stuurcomités. Hij was raadgever, hij heeft ook de dading nooit gezien. Ik heb vertrouwen in mijn medewerkers en ik ga ervan uit dat hij het me anders wel had verteld.

Mieke Schauvliege: Mijn vraag is, minister, of u het hem gevraagd hebt.

Zuhal Demir: Uiteraard heb ik het hem gevraagd. Ik heb niet alleen mijn administratie bevraagd in die periode, maar ook heel mijn kabinet. Dat is toch de logica zelve? De dading of de inhoud daarvan, die had hij niet. Hij werkte op het kabinet en stond Mark Andries destijds ook bij, maar hij zat zelf niet in het stuurcomité.

Mieke Schauvliege: En hij heeft u niet ingelicht over de hele discussie die toen in dat politiek stuurcomité is gevoerd? Ik zeg niet dat hij in het stuurcomité zat, wel dat hij alle documenten – de verslagen, de bijlagen en de nota's – die er van dat stuurcomité zijn, verstuurd heeft met begeleidende mails. Mijn vraag is of hij u daar dan over ingelicht heeft.

Zuhal Demir: Ik heb aan alle raadgevers van toen gevraagd – de naam Victor Dries is hier ook al gevallen, die van Bob Van den Broeck nog niet, denk ik – wie wat wist en wat ik moest weten. Dat is logisch, denk ik.

Mieke Schauvliege: En het antwoord was dus: "Neen, ik weet niets." Ook niet over het rapport-Tytgat?

Zuhal Demir: Hij had geen notie van de dading of van het rapport. Wij zijn dat achteraf allemaal te weten gekomen. Naar mijn informatie zat hij niet in het stuurcomité. U doet nu alsof hij er wel zat, maar bij mijn weten niet. Ik zal het hem nog eens vragen. Het kan ook zijn dat ik niet alle informatie heb.

Mieke Schauvliege: Het lijkt mij inderdaad interessant om Andy Pieters daar inderdaad eens over te horen.

Koen Daniëls, waarnemend voorzitter: Goed, ik had nog een vraag voor minister Beke. Vele andere vragen zijn al gesteld, onder andere rond mijn bekommernis over de relatie met Justitie, een niet onbelangrijk gegeven in dezen, en over de informatie-uitwisseling.

Minister Beke, mijn vraag gaat over de informatie-uitwisseling en specifiek over wie oordeelt of een andere entiteit bepaalde informatie moet krijgen. De OVAM heeft op een bepaald moment geoordeeld dat het agentschap Zorg en Gezondheid niet op de hoogte moest worden gesteld, omdat er geen humaan toxicologisch risico was. Mij lijkt het interessant, ook in het kader van de samenwerking tussen administraties, dat die afweging door het agentschap gebeurt dat daartoe het meest aangewezen is, zijnde Zorg en Gezondheid. Als ze het namelijk niet zien, kunnen ze die afweging niet maken. Omgekeerd ook, als Zorg en Gezondheid in de maatschappij een aantal vaststellingen doet op het vlak van milieu, dan kan een terugkoppeling richting de VMM of de OVAM wel zeer zinvol zijn om te bekijken of er iets milieutechnisch aan de hand is. Ik wilde u dat nog heel concreet voorleggen, minister Beke. Moeten we niet in die twee richtingen werken? En twee, de beoordeling rond het humaan toxicologische, die mogen we niet alleen overlaten aan de OVAM of de VMM. Daar moeten we ook Zorg en Gezondheid bij betrekken.

Wouter Beke: Dank u wel voor deze vraag. De cel Milieu en Gezondheid binnen het agentschap telt een 20-tal mensen. Bij de OVAM werken ongeveer 300 mensen. De strikt toxicologische knowhow zit daar. De basiskennis zit dus daar, maar voor een diepgaandere analyse op het vlak van mogelijke gevolgen voor mensen, moet er inderdaad contact worden opgenomen met het agentschap Zorg en Gezondheid. Dat zijn de afspraken die daarrond gemaakt zijn. De gezondheidskundige internationale grenswaarden, die expertise zit ook voor een stuk bij de OVAM.

Hoe gaan we nu te weten komen waar er mogelijk problemen zijn? Daarvoor moeten we nog andere instrumenten ontwikkelen. Onder andere die datadeling is heel belangrijk. Ik heb al gesproken over die RICA-tool, als screeningsstelsel voor hotspots, dat ook gefaciliteerd kan worden door de partnerorganisatie. De opvolging van het Steunpunt Milieu en Gezondheid, dat getrokken wordt door het Departement Omgeving, en de samenwerking tussen de Cel-MER en het Departement Omgeving kan daar ook toe bijdragen.

De voorzitter: Oké, dank u wel.

De heer Schiltz heeft het woord.

Willem-Frederik Schiltz: Mevrouw Demir, ik zie dat u vanavond naar Terzake gaat om een tussentijdse balans op te maken bij het afsluiten van deze onderzoekscommissie. Ik ben zeer benieuwd wat de tussentijdse balans van de onderzoekscommissie volgens u is. Voorzitter, ik vind het wel wat vreemd dat de pers ministers uitnodigt om de balans van een onderzoekscommissie waar die ministers zelf voor moeten verschijnen, te maken.

De voorzitter: Collega Schiltz, ik kan alleen maar vaststellen, samen met u, dat de pers die vraag stelt. De pers is ondertussen ook al weg. Dat is een vaststelling die ik samen met u doe.

Ik doe ook samen met u de vaststelling dat bij het artikel in De Tijd vorige week kanttekeningen te maken zijn, maar daar zullen we het zo dadelijk in de regeling der werkzaamheden nog over hebben.

Mevrouw Demir heeft het woord.

Zuhal Demir: Voor alle duidelijkheid, ik vind het heel bijzonder dat ik me hier moet verantwoorden, maar oké. Ik ga geen eindconclusie maken, zoals sommige collega's hier wel al gedaan hebben, maar ik mag als minister bij Terzake toch hetzelfde vertellen als ik hier heb verteld – de pers was hier ook aanwezig. Tenzij jullie zeggen dat ik dat niet mag doen. Dan hoor ik het ook graag en dan kan ik een persbericht uitsturen dat dat niet kan. Dat is geen enkel probleem.

De voorzitter: De heer Schiltz heeft het woord.

Willem-Frederik Schiltz: Voor alle duidelijkheid, u mag verschijnen waar u wilt, zoals andere ministers en politici. Dat hoort bij de democratie. Ik ben alleen bezorgd omdat wijzelf binnen deze commissie, op een paar uitzonderingen na, terughoudendheid aan de dag hebben gelegd ten aanzien van persoptredens, om pas nadat we met het eindrapport komen, conclusies te trekken over de werkzaamheden. Dat is mijn enige bezorgdheid.

Zuhal Demir: Maar ik ga geen conclusies trekken. Ik denk wel dat ik toch mag zeggen wat we in tussentijd allemaal gedaan hebben rond PFOS, wat ik hier ook al heb toegelicht. Tenzij jullie zeggen dat een minister dat niet mag. Dan hoor ik het ook graag.

Willem-Frederik Schiltz: Dat zou een primeur zijn, minister.

Zuhal Demir: Ik ga geen conclusies trekken. Dat is niet aan mij en ik zal het ook zo meegeven. Sommigen hebben dat hier wel gedaan – ik heb verschillende interviews gelezen – maar ik zal niet zeggen wat de conclusies van deze onderzoekscommissie zullen zijn. Dat is aan de onderzoekscommissie zelf.

De voorzitter: Mevrouw Rombouts heeft het woord.

Tinne Rombouts: Ik ben blij met het duidelijke signaal, minister. Minister, ik weet dat u niet verantwoordelijk bent voor de beschrijvingen die de media opnemen, maar er staat wel duidelijk dat er een tussentijdse balans wordt opgemaakt van de onderzoekscommissie en in die zin begrijp ik de opmerking van collega Schiltz zeer goed, zeker als we hier in voorgaande zittingen uithalen gehoord hebben en zelf gevraagd hebben om enige terughoudendheid aan de dag te leggen inzake conclusies. Ik denk dat het belangrijk is om enige sereniteit te bewaren, zodat we tot terdege besluiten kunnen komen. Minister, we rekenen in dezen ook op u.

De voorzitter: Welke vragen en titels de media erboven zetten, daar kunnen wij inderdaad niets veranderen. Ik denk dat dat duidelijk is.

Ik stel voor dat we onze voorlopig laatste hoorzitting hiermee afsluiten.

Hannes ANAF,
voorzitter

Tinne ROMBOUTS
Willem-Frederik SCHILTZ
Mieke SCHAUVLIEGE,
verslaggevers